Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

శ్రీరాములు చౌదరి, యేజెళ్ళ

అశ్వశాస్త్రము

తెనాలి, 1947

Record no. 68

Śrīrāmulu Caudari, Yējeḷḷa

Aśvaśāstramu

Tenāli, 1947

Record no. 68

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

శ్రీరాములు చౌదరి, యేజెళ్ళ.

అశ్వశాస్త్రము / గ్రంథకర్త డాక్టరు యేజెళ్ళ శ్రీరాములు చౌదరి. - తెనాలి, గుంటూరు జిల్లా : పశువైద్యగ్రంథమాల, 1947

(3), 120 p. (6) leaves of plates. :ill., port. ;19 cm.

Record no. 68

Śrīrāmulu Caudari, Yējeḷḷa.

Aśvaśāstramu / granthakarta Ḍākṭaru Yējeḷḷa Śrīrāmulu Caudari. - Tenāli, Guṇṭūru jillā : Paśuvaidyagranthamāla, 1947

(3), 120 p. (6) leaves of plates. :ill., port. ;19 cm.

Record no. 68

35 mm microfilm
Image placement: IA (IIA) IB IIB Date filming began:

అశ్వశాస్త్రము

Treatment of Horses

590
శ్రీరా.. అశ్వ
71441

గ్రంథకర్త " అభినవ సహదేవ "

కృతిభర్త

ప్రాణదాత, త్యాగి, పరోపకారశీలురు, మా పశువైద్య
గ్రంథమాల యావజ్జీవ మహారాజపోషకులు నగు

శ్రీ డాక్టర్:-

ఉప్పల సుందరరామయ్యచౌదరిగారికి

యం. బి. బి. ఎస్. (తెనాలి)

ప్రేమపూర్వకముగా ఈ గ్రంథము కృతిగా సమర్పించితిని.

గ్రంథకర్త:

పీఠిక

ఆయుర్వేదమునకు అంగభూతమైన తమ అశ్వ శాస్త్రము పూర్వ ఆధునిక చికిత్సా విధానములను పుడికిపుచ్చుకొని, లోకమున వెలువరించు చున్నది.

దేశకాల స్వభావములలో వచ్చిన పరిణామముల ప్రభావము వైద్య పద్ధతులలో సైతము కనుపింపక తప్పదుగదా ?

తమ గ్రంథము అత్యంత ప్రశస్తముగా నున్నది. ఇట్టివానిని పెక్కు వెలువరించి తాము మాన్యులగుదురు గాక.

ఉయ్యూరు ఉద్యానము
నూజివీడు
25-10-47.

ఇట్లు
యం. రంగయ్యప్పారావు, ఎం., ఏ.,
ఆంధ్రమహాసభాధ్యక్షులు
(ఉయ్యూరు ఎస్టేటు కుమారరాజా)

అశ్వశాస్త్రము

గ్రంథకర్త

డాక్టరు:- యేజళ్ళ శ్రీరాములు చౌదరి

(రిసర్చి కెమిస్టు) *A. V. L. M. & S.*

ప్రొప్రయిటరు : సహదేవ పశువైద్య ఫార్మశీ

1947

పబ్లిషర్సు

పశువైద్య గ్రంథమాల

తెనాలి - గుంటూరుజిల్లా

కాపీరైటు]

[మూల్యము 3-0-0

విజ్ఞప్తి

మన భారతదేశములో జంతు శాస్త్రములు చాలా అరుదుగా నున్నవి. అందులో అశ్వశాస్త్ర మనునది ఆంధ్ర భాషలో సరియగు గ్రంథము లేదనియే చెప్పవచ్చును. పూర్వకాలమునుంచి నేటివరకు జమీందారులదగ్గర మాత్రము వ్రాత ప్రతులున్నట్లు తెలియుచున్నది గాని ఒక్కరుకూడ సరిగా ప్రకటించలేదు. రైళ్ళురాక పూర్వము గుఱ్ఱమునకెంతో విలువ యుండెడిది. జమీందారులుగాని, భూస్వాములుగాని, ఆఫీసర్లుగాని గుఱ్ఱముమీద ఎక్కి రాగానే కొండంత ప్రేమతో ఆదరణతో చూచెడివారు. బ్రిటీషువారి మాయ పన్నాగమన్నట్లు రానురాను మారణయంత్రములు వచ్చిన తరువాత గుఱ్ఱముల పోషించుటగాని, కొనుటగాని అంతగా లేదు. కాని జంతువు లన్నిటిలో గుఱ్ఱమున కున్నంత విలువ మరొకజంతువునకు లేదు. ఈ గ్రంథమును ప్రకటించుటలో నాయుద్దేశ్య మేమన ప్రాథమిక విషయములు తెలిసి కొనుటకు, ప్రాథమిక చికిత్స చేసికొనుటకుమాత్రమే ప్రకటించితిని. ఈ గ్రంథములో చెప్పిన సుళులు వగైరాలు శాస్త్రసమ్మతముగా ప్రకటించితిని. అనేకమంది గుఱ్ఱపు రౌతులు అనేకరకములుగా సుళ్ళనుగూర్చి తర్కించుచుందురు. కాని నేనుమాత్రము శాస్త్రపద్ధతులతో నవీనపద్ధతులతో ప్రకటించితినిగాన ఎల్లరు ఈ గ్రంథములోని విషయములను గ్రహించుదురుగాక. ఈ గ్రంథములో అనేక లోట్లు తప్పు లున్నను తెలియజేసిన మరల ముద్రణయందు సవరించు కొనెదను. సకాలములో అచ్చువేసి యిచ్చిన సారథి ప్రెస్సు వారికి వందనములు

గ్రంథకర్త

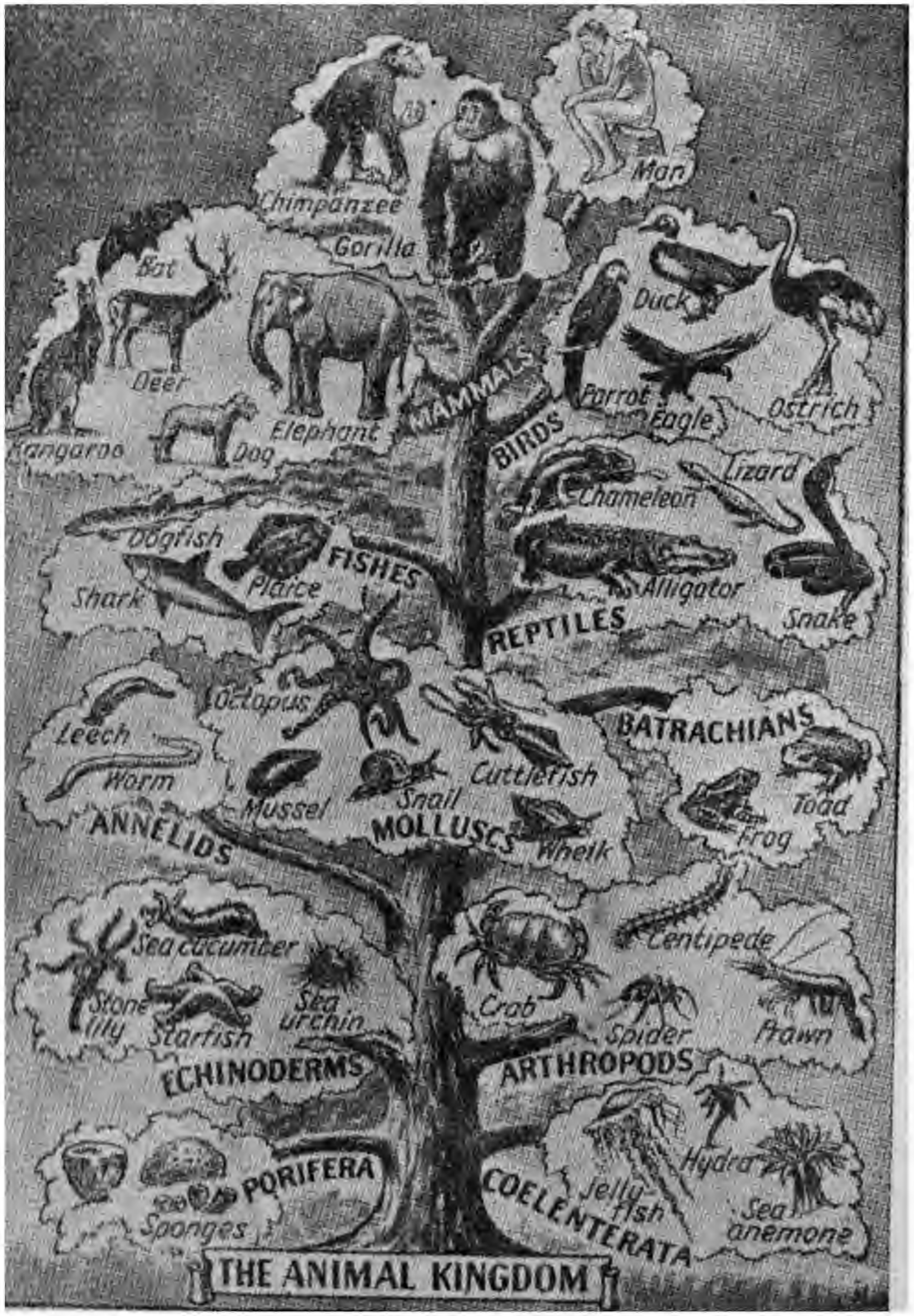
జన్మభూమి

ఏ దేశ మేగినా ఎందుకాలిడిన
ఏ పీఠ మెక్కినా యెవరెదురయిన
పొగడరా నీ తల్లి భూమిభారతిని
నిలుపరా నీజాతి నిండుగర్వమ్ము

ఏ పూర్వపుణ్యమో ఏ యోగబలమో
జనియించినాడ వీస్వర్గలోకమున !
ఏ మంచిపూవులన్ ప్రేమించినావో
నినుమోచె నీ తల్లి కనకగర్భమున!

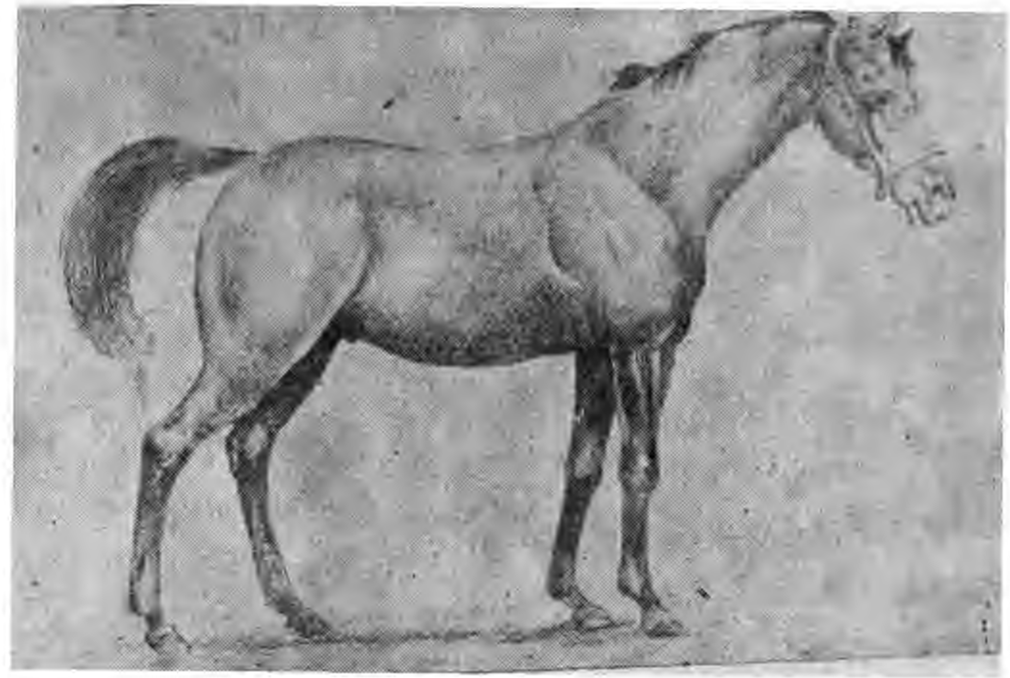
....
... .

రాయప్రోలు

జీవోత్పత్తి

అశ్వశాస్త్రము

సీ॥ దరిగనునుండునే తక్షశిలనగర
మునకు శాలిహోత్రుని ముఖ్యనగరు,
అశ్వశాస్త్రంబున నారితేరినవాఁడు
మున్ను లేడింత యమోఘుఁడకట
శాలిహోత్రంబని తా లిఖియించిన
పెద్దగ్రంథంబుకుఁ బేరుఁబెట్టి
వైద్యులంబరిచేత వాసిఁగాంచియు పేరు
దిగ్దరిల్లగఁజేసి దేజరిల్లె
గీ॥ అట్టి యశ్వశాస్త్రంబున గట్టివాఁడు
కాలధర్మమునొందిన గాంచియుండి
కంటకన్నీరుబెట్టరే కలియుగమున
భరతపుత్రులు సద్విద్యపాఠకులును॥

శాలిహోత్రుని చరిత్ర

అశ్వశాస్త్రమునకు శాలిహోత్రుడు నిధి. ఆతను రచించిన దానికి శాలిహోత్రయని నామంబిడెను. అశ్వవైద్యమునకు శాలోత్తర్ అని పేరుగలదు. ప్రాచీన వైద్యులలో శాలిహోత్రుడు అగ్రస్థానము వహించెను.

శాలతురము

పూర్వము తక్షశిలా నగరము సమీపమున "శాలతురము" అను గ్రామము గలదు. ఆ గ్రామము శాలిహోత్రుని జన్మస్థానము. కొంతమంది లాహోరు ఆయన జన్మస్థాన మందురు. పాణిని గ్రామముకూడ శాలతురమే. కొంతమంది శాలిహోత్రునే "ధన్వంతరి యందురు. కాని యశ్వ వైద్యమందెక్కువ ప్రావీణ్యము సంపాదించినవారిని శాలిహోత్రుని పేర పిలుచుటగలదు. గొప్పవైద్యులను ఆయన ధన్వంతరి అని యందురు. దురదృష్టమున శాలిహోత్రుని లిఖిత గ్రంథములు మూలములు పోయినవి. అతను ఏకులమువాడో నిర్ణయించుట సులభముకాదు. హయఘోషికుని కుమారుడు శాలిహోత్రుడని నకులుడు నుడివెను. ఈ విషయ మాధారముచేసికొని క్రీస్తుశకము ఒకటవశతాబ్దములో శాలిహోత్రుడు నివసించి యుండునని ముఖోపాధ్యాయుని వాదము.

శాలిహోత్రుని శతాబ్దము

ఇండోసిథియన్ స్థానమునందు శాలిహోత్ర శతాబ్దములో పెషావరునందు బౌద్ధమత ప్రచారకుండగు అశ్వఘోష గలడు. సుశ్రుతునకు శాలిహోత్రుడు కొన్నివ్యాస

ములు బోధించి నట్లూహింపబడెను. ఈ విషయము లన్నియు హైందవ వైద్యమున స్వర్ణయుగము నాటివి. శాలిహోత్రుడు బుద్ధుడుకాదు. బ్రాహ్మణుడు. క్రీస్తుశకము మొదటి శతాబ్దము నాటికిఅర్చకులు పురోహితుల అధీనమందుగల వైద్యము క్రమక్రమముగా క్షీణించుట కారంభించెను. హిమాలయ పర్వత ప్రాంతమునందు మగధరాష్ట్రములోని కంపారణ్యమున శాలిహోత్రుడు తనవిద్యార్థులకు పాఠములు చెప్పినట్లు తెలియు చున్నది.

వంగదేశమున ప్రారంభము

గ్రీకులు హిందూదేశములో తిరిగిన ప్రాంతములందు గాక ఆయుర్వేదవైద్యవిద్య వంగదేశమున ప్రప్రథమమున ప్రారంభింపబడినట్లు తెలియుచున్నది. అశ్వజాతి చరిత్రను, వానిని తర్బీదుచేయు విధానము, పెంచువిధానము, వానినుంచుటకుశాలలు, వానిని మాలీషుచేయు విధానము, ఆరోగ్యముగానున్నవానిని జబ్బుగానున్నవానిని నెట్లుచూడవలెనో ఏసమయములో వానిని కొనవలెనో, ఎప్పుడమ్మవలెనో, మొదలగు విషయములగూర్చి వంగదేశములో శాలిహోత్రుడు విద్యార్థుల కుపదేశించెడివాడట. శాలిహోత్ర శాస్త్రము ఎనిమిదిభాగములుగ విభజింపబడెను. శల్య శాలాక్య, కాయచికిత్స, భూతవిద్యకౌమారభృత్యము. విష తంత్రము, రసాయనము, వాజీకరణము, ఈభాగములలోని పెక్కువిషయములు అగ్నిపురాణము, మత్స్య, గరుడపురాణములలోను ఆయుర్వేదము వర్ణింపబడెను. సంస్కృతభాషలో

నుంచి సంస్కృత గ్రంథమును "చేతన" అను వారు హిందీ భాషలోనికి భాషాంతరీకరించినట్లు "మిత్ర" అనువాడు తెలుపు చున్నాడు.

కురాట్ ఉల్ ముల్కు

మహమ్మద్ కుమారుడైన ఘయాజుద్దీన్ షర్కియా పరి పాలనకాలములో అనగా 1381లో ఆ హిందీ గ్రంథమును కురాట్ ఉల్ ముల్కు అను పేరుతో పార్శీ భాషలోనికి తర్జుమా చేయబడెను. హిందీ శాలిహోత్రుని గ్రంథము లక్నోలోనున్న రాయల్ పుస్తక భాండాగారములోనున్నది. అది 30 భాగ ములుగల గ్రంథము. గుఱ్ఱములనుగూర్చిన పూర్తి విషయము లిందుగలవు. ఇవిగాక శాలోత్తర నామంబుతో ఇతర గ్రంథ ములుగలవు. బరోడా రాష్ట్రమున శాలిహోత్రుని గ్రంథములు పూర్తిగాగలవు. ఈ పేరుతోనే శాలిహోత్రఅను బెర్లిన్ పుస్తక భాండాగారములో గలదు. పూనాలోగల ఓరియంటల్ రిసర్చి లైబ్రరీలో వ్రాతప్రతులున్నట్లు తెలియుచున్నది. లాహోరులో శ్రీ॥ శే॥ పండిత రాధాకృష్ణగారి భాండాగార ములో శాలిహోత్ర సారమను గ్రంథముగలదు. బర్నెల్ గారు తెలిపిన శాలిహోత్రోన్నాయ గ్రంథములో 8 భాగములు లేక 8 స్థానములు గలవు. 1 ఉన్నాయ 2 ఉత్తర 3 శారీరక 4 చికిత్స 5 కిశోరచికిత్స 6 ఉత్తరోత్తర 7 సిద్ధస్థాన 8 రహస్య అనునవి. ఇండియాఆఫీసునందు శాలిహోత్ర వ్రాతప్రతినందు 9 భాగములు గలవు.

మరికొన్ని విషయములు

మొగల్ చక్రవర్తి షాజహాన్ ఆస్థానములో సయ్యద్ అబ్దుల్ ఖాన్ ఫెరోజ్ ర్ఘుంగ్ సంస్కృతమునుండి పైగ్రంథ మును పార్శి భాషలోనికి తర్జుమా చేసెను. ఈ ఫెరోజ్ చిత్తూరు రాణాఉమాసింగుపైకి దాడివెడలుటకై షాజ్ హాన్ చేత పంప బడెను. ఆసందర్భమునఅచటిపుస్తకభాండాగారములోని పుస్త కములు ఈయనకులభించెను. ఆగ్రంథములలో సంస్కృతభాష లోలిఖింపబడిన శాలిహోత్ర గ్రంథముకలదు. దానిలో 19 వేలశ్లోకములుగలవు. ఈగ్రంథము రెండుభాగములుగాగలదు. మొదటిభాగము గుఱ్ఱపుజాతులు, వన్నె, సుడులు, లక్షణ ములు గలవు. రెండవభాగము వానికివచ్చు రోగములు, చికిత్సలు తెలుపబడెను.

తదితర అశ్వశాస్త్రములు

సర్ హెన్రీఇల్లట్ శాలూత్తర నామముగల పార్శీ భాషలోనికి తర్జుమాచేయబడిన గ్రంథములున్నట్లును, వంగ భాషలోనిధారాంముఖర్జీ శాలిహోత్ర అశ్వచికిత్సాసార సంగ్రహమను గ్రంథమును ప్రచురించెను. శాలిహోత్రుడేగాక నకుల, నల, భోజరాజు, జయదత్తుడుకూడ గ్రంథములువ్రాసి నటుల తెలియుచున్నది. ఇవిగాక అగ్నిపురాణము, తత్తచంద్రిక, నకులరచితమైన అశ్వచికిత్స, గార్గునియొక్క అశ్వఆయుర్వేద గ్రంథములలో శాలిహోత్రుని గ్రంథమునుగూర్చి చెప్ప బడెను. విజయదత్తకుమారుడైన జయదత్తసూరి 'అశ్వవైద్యక' అనుగ్రంథమును రచించెను. ఈగ్రంథములో గుఱ్ఱములను

గూర్చిన లక్షణములు, వ్యాధులు, వాని నివారణ మొదలగు విషయములు గలవు. కొన్నిరోగములను కుదుర్చుటకు నల్ల మందు వాడుకనుగూర్చి తెలుపబడెను. వాజీ చికిత్సయను గ్రంథమును భోజరాజు రచించినట్లు తెలియుచున్నది. గాని వ్యాప్తిలోనున్నట్లు కన్పట్టలేదు. ఘోరనిదన్ అను గ్రంథ మును అస్సాము దేశీయునిచే రచింపబడినట్లు తెలియుచున్నది. ఇది భూటాన్ నుండి తీసికొని రాబడినట్లు తెలియుచున్నది. దీనిలో గుఱ్ఱములకు పెంచువిధానము, వాని లక్షణములు, అనుభవములగూర్చి వ్రాయబడెను. "ఆల్ ఇండియాజర్నల్"

అశ్వ జాతులు

కురుదేశమునందు జన్మించిన అశ్వములు మదించిన క్రౌంచముల పక్షివంటి ధ్వనికలిగి, అతిదూరగమనము నందును, సామర్థ్యము నందును, శరీరమందును, కార్శ్యము, సమదంతత్వము నందును, తాబేళ్ళవంటి కన్నులుగలవియై విలసిల్లు చుండును.

కాశ్మీరదేశమునందు జన్మించిన అశ్వములు మిక్కిలి వేగనుగను, మంచి రూపవర్గములుకలిగి సాంద్రమగు వాలము వెంట్రుకలు మిక్కిలి చంచలమగు పాదములుగలిగి విలసిల్లు చుండును.

బాహ్లీక దేశమునందు జన్మించిన అశ్వములు పృష్ఠ భాగ మెక్కువగానుండి అధిక ఆహారము గంభీరమగు హేషా ధ్వనులు సింహముతో సమానమగు నడక ఎక్కువ సహనము కలిగి యుండును.

ఘూర్జర దేశమునందు జన్మించిన అశ్వములు నెమలి కంఠమువలె పొడవుగను మేఘగంభీర ధ్వనులతోనుండు అరవులతోను సమాన పాదములు, ఎక్కువ భారము సహించు నవిగ, వేగవంతములై యుండును.

కాంభోజ దేశమునందు జన్మించిన అశ్వములు ఎక్కువ శౌర్యప్రతాపములు కలిగియుండును. ఇంకనుఅంద మగువక్షస్థలము, ఎక్కువపొడవు, పెద్దతల, చతుర్వ్యాధగమన ములుకలిగియుండును.

పాంచాలదేశమునందు జన్మించినఅశ్వములు నయ వంతములై బలవంతములగుచు, ప్రతిభావానుగతములై జవ యుక్తములై యుద్ధమునందు కంపములేక సొంపుమీరి యుండును.

అవనదేశమునందు జన్మించిన అశ్వములు తమంతట తాము సుశిక్షితములుగ నుండును. శరీరము పెద్దదిగనుండును. సింహము చేయుధ్వనివలె సకిలించును. పొడుగగు నేత్రములు కురుచ వెంట్రుకలు, సక్రమమగు ముక్కురంధ్రములు కలిగి యుండును.

హూణదేశమునందు జన్మించిన అశ్వములుకోపయుక్త ములును స్వభావముచేత తీవ్రగమనము గలవియు, మనోహర ములగు సకిలింపులును, దార్ఢ్యము ఔన్నత్యము ఉపకారము జ్ఞానము మంచిరూపమును కలిగియుండును. సింధుదేశము నందు జన్మించిన అశ్వములు అవయవములన్నియు అందము గను, కొంచెమువంగిన ముఖములుకలిగియుండి మృదునాద యుక్తమై అతివేగవంతములుగా నుండును.

సౌవీరదేశమునందు జన్మించిన అశ్వములు జవము సత్వము గొప్పఉదరము విశాలమగు ముఖము. గజరాడగమనము నలుపురంగు తిన్నని నేత్రములు కలిగి యుండును.

సౌరాష్ట్రదేశమునందు జన్మించిన అశ్వములు యజమానియందు ఎక్కువభయము కలిగియు ఎక్కువనడక కలిగియు నుండును.

కళింగరాష్ట్రమునందు జన్మించిన అశ్వములు అతి భయంకరముగను స్థూలశరీరము అతికామోద్రేకము, బహు సంచారసహములు, మహాబలయుక్తములై విలసిల్లుచుండును.

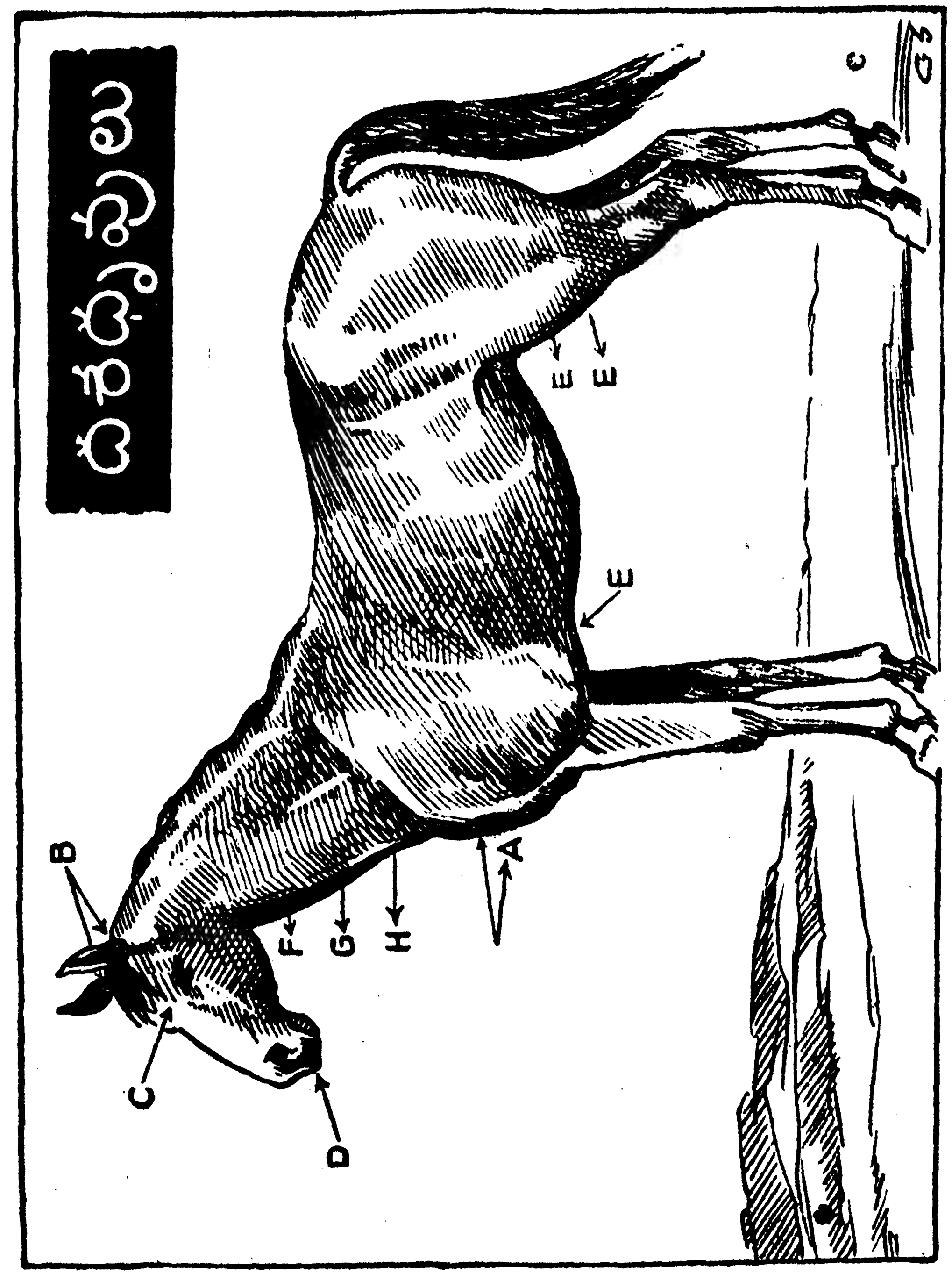
నేపాళదేశమునందు జన్మించిన అశ్వములు దంతములు దృష్టివాలముపృష్ఠము వంకరగలిగి నిమ్నోన్నతస్థలములందు పరుగిడుటకు సమర్థతకలవియై తమప్రభువునకు సౌఖ్యము చేయుచు మేఘగాంభీర్యధ్వనులవలె ప్రకాశించును.

మాళవదేశమునందు జన్మించిన అశ్వములు అతివేగవంతములుగను, అత్యున్నతములుగను, అతిదృఢము గలవై అతిదూరగమనములై యుండును.

తెలుపురంగుగల గుఱ్ఱములను బ్రాహ్మణజాతియనియు ఎరుపురంగుగలవి క్షత్రియ జాతియనియు, పసుపురంగుగలవి వైశ్యజాతియనియు, నలుపురంగుగలవి శూద్రజాతి యనియు తెలిసికొనవలెను.

దశధృవులు

అశ్వలక్షణశాస్త్రమును రీతిగామంచిగుఱ్ఱమునకు దశధృవులు (పదిసుడులు) న్నశుభదాయకమనియు అంతకు తక్కువగా

దశధృవులు:- చెవులమీదనుండులు B. B. 2 నొసటిభాగమునుండి C. 1 రొమ్ము భాగమునందులు A. A. 2 పై పెదవి భాగమునుండి D. 1 వెనుక కాళ్ళ భాగమున నుండులు E. E 2 మెడభాగమున నుండులు F. F. 2 దేవమణి G. కంఠాభరణము H.

నున్న యల్పాయువుకలది యగుననియు మహర్షులు నుడివి యున్నారు. కాబట్టి శాస్త్రసమ్మతముగనే ప్రతిమనుజుఁడు ఆచరించవలయునని నా ప్రార్థన.

ఈకాలములో గుఱ్ఱములను అమ్మువారు, కొనువారు జాగ్రత్తగా లక్షణములను, సుడులను అనుభవపరులతో చూపించుకొని తీసికొమ్మని నాసలహా. దళారులను నమ్మి మాత్రము కొనవద్దు.

గీ॥ నిరుపమానందడెందమే నీంద్రులెపుడు
దెలుపుచుందురు దశసుడుల్ దేజరిల్ల
వలయుననుచును యశ్వంబువాసిగాంచు
శూన్యమైయున్నవియును శోభ లేదు॥

సీ॥ అశ్వంబుఘనతగా నలరారవలెనన్న
ఱొమ్ముభాగంబున రెండుసుడులు
హయముదేదీప్తిచే నలరారవలెనన్న
దండిగా చెవులకు రెండుసుడులు
గుఱ్ఱంబునకుశక్తి గూర్పవలన్నచో
వెనుక కాళ్ళకు రెండు వెలయసుడులు
తురగంబువర్ధిల్లి తుల ద్రూగవలెనన్న
మెడభాగమున్ రెండు మేటిసుడులు

గీ॥ పరగినొసటిన మరియును పైపెదవిన
సుడులుగాన్పింప యశ్వంబుశోభజెందు
ఎవియుక్షీణింప నద్దానికెపుడురోగ
ములుగల్గును నిక్కువంబిలను నిదియ॥

శుభమును కలిగించుసుళ్ళు

దేవమణి

గీ॥ కంఠభాగంబుననే సుడిగలిగియున్న
దేవమణియనిపేరుతో దేజరిల్లు
సకలసౌభాగ్యములనిచ్చి జయమునొసగు
హాయము యజమానునకు నిరతంబువినుము.

గీ॥ ధరయుహెచ్చును చెవులును కురచలగును
తెలుపువర్ణంబు సుకుమార దేహముండు
తోకపొడవును స్వారికి దోలవచ్చు
దేవమణియను సుడియున్న తేజములను॥

గుఱ్ఱము మెడభాగమునకు కొంచెముదగ్గరగా అనగా కంఠమునుంచి నాలుగుఅంగుళముల దూరములో ఒకచక్కని సుడియుండును. దీనినే దేవమణియందురు. ఇట్టిగుఱ్ఱము శరీరము తెలుపుగను, నేత్రములు విశాలముగను, చెవులు కురచగను, తోక పొడవుగను, చాలాఎత్తును కలిగియుండును. సుకుమారమగు శరీరము కలిగియుండి స్వారికి వేటకుసద్దాకు ఉపయోగించును. యజమానుని కీర్తివంతునిగజేసి సుఖసంపదలనిచ్చును. ఖరీదుకూడ ఎక్కువగా నుండును.

రోచామానము

గీ॥ మెడకు నాల్గంగుళములందు మెరయసుడియు
రోచమానంబటంచును రోజురోజు
దెలుపుచుందురుయజమాని ఫలముజెందు
పరమవిశ్వాసవంతయే తురగమెపుడు॥

దేవమణికి క్రిందిభాగమున అనగా కంఠమునుంచి నాలుగు అంగుళముల పరిమితిలో సుడియున్న రోచామాన

మనబడును. ఇట్టిగుఱ్ఱము చాలానమ్మకముగా విశ్వాసవంతముగా నుండును. సకిలింపుకూడ వీనుల కింపుగా నుండును. యజమానికిసర్వసంపదలకూర్చును. ఆపదలనుండి రక్షించును.

కంటాభరణము

ఆ॥ వె॥ కంఠమధ్యమందు గల్గినసుడులను
కంఠభరణమనుచు గ్రాలుచుందు
రాజ్యలాభమిచ్చు ప్రాణంబురక్షించు
శ్రేయమిట్టిహాయము జేరమనకు॥

గుఱ్ఱముకంఠ మధ్యభాగమున ఒకటిలేక రెండు సుడులుండును. దీనినే కంఠాభరణమందురు. రాజ్యలాభము గలిగించును. ఆపదలనుండి రక్షించును.

శిరోమణి

ఆ॥ వె॥ శిరనుమధ్యమందు జేరశిరోమణి
సుడికిపేరువచ్చు చోద్యమవదె?
సంతసంబుతోడ సర్వత్రపరుగెత్తు
ఎఱుపురంగుగల్గు తురగమెపుడు॥

గుఱ్ఱముశిరస్సు మధ్యభాగమున ఒకసుడియుండును. దీనినే శిరోమణియందురు. శరీరము ఎరుపురంగుగానుండును. విసుగు విశ్రామములేక ఎల్లప్పుడు ప్రయాణము చేయును. కన్నులు, ముఖముచూచుటకు అందముగా నుండును. యజమానుని ఆరోగ్యవంతునిగా, బలవంతునిగా, పౌరుషవంతునిగా జేయును.

మూడునిలువుసుడులు

ముక్కంటి సుడి

ఆ॥ వె॥ ముఖమునందుగల్గ ముక్కంటిసుడియండ్రు
నీటిలోననీదు వాటముగను
సర్వకష్టములును సంఘటిల్లగనోర్చు
వేనవేల్రశ్రమల వేగగడపు॥

గుఱ్ఱమునొసటి భాగమున మూడుసుడులు నిలువుగా నున్న ముక్కంటి సుడి లేక వాహానాధయందురు. శరీరము తెలుపురంగుగానుండి బలముగలదిగానుండును. అద్భుతముగా పరుగెత్తును. నీటిలోకూడ ఈదును. ఎండకువానకు చలికి ఓర్చుకొనును. యజమానుని ఆరోగ్యవంతునిగ, కీర్తివంతు నిగ జేయును. దీనినే నిశ్శ్రేణియందురు.

ముక్కోణాకారపు సుడులు

గుఱ్ఱము నొసటిభాగమున మూడుసుడులు కలిసి ముక్కోణాకారముగానుండును. దీనినే త్రేతాగ్ని, ముక్కంటి సుడి, తురంగమయందురు. ఈజాతిశరీరము తెలుపులేక నలుపులేక ఎరుపురంగుగనుండును. అంతపొట్టిగా అంతఎత్తుగ నుండక సమానముగనుండును. స్వారిచేయుటలోను, దుము కుటలోను, దాట్లువేసి పరుగెత్తించుటలోను, వేటకు, యుద్ధ మునకు ఉపయోగపడును. ఇంకను ఎండకు చలికి వానకు ఓర్చుకొనును. ఇట్టిగుఱ్ఱమునెక్కినవాడు ముల్లోకముల పరిపా లించగల ప్రభావముగలవాడై యుద్ధములో శత్రువులనోడించి కీర్తిగడించి అష్టయిశ్వర్యముల పొందును.

నొసటిసుడి

ఆ॥ వె॥ గుండ్రనయ్యు నొసటగుఱ్ఱమునకుసుడి
కలుగదానిఫలము దెలుపవశమె
కురుచతోకగల్గి గూర్చునుసంపద
ప్రభులుదీనిపైన స్వారిసేత్రు॥

గుఱ్ఱము నొసటిభాగమున గుండ్రని ఆకారముగా ఒక సుడియుండును, దీనినినేస్తువావర్తము, మహాధని, నొసటిసుడి, స్థానపుసుడి యందురు. శరీరము తెలుపులేక ఎరుపురంగుగా నుండి, తోకకురుచగానుండును. యజమానిని కీర్తివంతునిగ ఆరోగ్యవంతునిగ జేయును. మహారాజులు, రాజులు సంప న్నులు స్వారికి వేటకు యుద్ధమునకు ఉపయోగించుదురు.

జంట సుడులు

గీ॥ చూడయందంబుగానుండు సుళ్ళుజంట
నొసటగల్గగ తెల్పుతో నొప్పుచుండు
ఆజియందున మేటియై యలసదెపుడు
జంటసుడిగల్గునట్టి విశ్వాస హయము॥

గుఱ్ఱము నొసటిభాగమున ఒకదానిక్రింద నొకటి వం తునగాని, జంటగానుండి పైకిగాని ప్రక్కకుగాని యుండును. వీటినే యమళావర్తము, జంటసుళ్ళు, అశ్వపతి యందురు. ఈ జాతి పొడుగుగా అందముగా తెలుపురంగుగా నుండి కళ కళలాడు చుండును. చక్కని నేత్రములుగలిగి పరిశుభ్రముగా బలముగానుండును. దీనిఅరపుకూడ వీనుల కింపుగానుండును. యుద్ధమునకు, స్వారికి ముందుకు దూకును. యజమానుని అదృష్టవంతునిగ తేజోవంతునిగ జేయును.

చెవిగూబలసుళ్ళు

గీ॥ గల్ల చెవిగూబలందున గాంధరవని
సుడులపేరు యొప్పారునే శోభనిచ్చు
చురుకుదనమునుగల్గి యశోవిశాల
నేత్రములుగల్గు సర్వులు నెగడుచుంద్రు !

గుఱ్ఱము రెండుచెవుల గూబలదగ్గరగా రెండుసుడులుండును. వీటినే వృషభావర్తములు, గాంధర్వ యందురు. విశాలమగు రొమ్ము, తెలుపురంగుగల తోక, చురుకుదనముగల చెవులు, చక్కని నేత్రములు సూక్ష్మమగు మూత్రపిండములు గలిగియుండును. ఇవియున్న తన యజమానికి మణికుండలాది సంపదల గూర్చును.

నొసటిమీద నాలుగు సుడులు

గీ॥ నొసటినాల్గు వైపులనుగల్గసలు సుడులు
చాతురాంతికమని దెల్ప సాగుచుంద్రు
శౌర్యమతిగల్గి యారోగ్యసంపదలకు
నిలయమైనట్టి హయమును కలుగువారి ॥

గుఱ్ఱమునొసటిభాగమునచతుర్భుజాకారముగానాలుగు మూలల సమానముగా నాలుగు సుడులుండును. వీటినే చాతురాంతికము, దేవేశయందురు. శౌర్యవంతముగ, పెద్దదిగ, ఆరోగ్యవంతముగనుండును. ఎట్టిపనినైనను నిరభ్యంతరముగ జేయును. యజమానుని ఆరోగ్యవంతునిగ, సుఖవంతునిగ జేయును. ఇంకను చతుస్సముద్రముల మధ్యనుండు భూమినంతటిని పరిపాలించ గలడు.

రొమ్ముభాగపుసుళ్ళు

గీ॥ నాల్గువైపుల సుడులును నాణ్యముగను
గల్గినద్దానివారు దిక్పాలటంద్రు
పసిడివన్నెలతోడ విభ్రాంతిగూర్చు
మండలాధిపతునికిది మహినిగూర్చు ॥

గుఱ్ఱము రొమ్మమధ్య భాగమున చతుర్భుజాకారముగా నాలుగుసుడులున్న శ్రీవత్సము లేక దిక్పాలయందురు. శరీరమంతయు తెలుపుగను, నేత్రములు బంగారురంగుగను యుండును. ఎండకు చలికి వానకు ఓర్చుకొనును. మహారాజులు, రాజులుస్వారికొఱకు సర్దాగాఉపయోగించుదురు. ఇట్టిది సకల భూమండలాధి పత్యము నొసగును.

చతురశ్రమ

గుఱ్ఱము వక్షస్థలమున నాలుగువైపుల నాలుగుసుడులుండి, రోచామానముకూడ యున్న చతురశ్రమ లేక నవమూర్తి యందురు. దేవమణికంటె బలముగను, శరీరమంత ఎరుపుగను యుండును. వేటకుముఖ్యముగా పనికివచ్చును యజమానుని కీర్తివంతునిగ, ధనవంతునిగ జేయును.

స్వశృణావర్తములు

గుఱ్ఱము చెవులమీద రెండువైపుల రెండుసుడులున్న స్వశృణావర్తములందురు. యజమానికి ఎడతెగని సంపదలు కలుగును.

శాకపక్షావర్తము

గుఱ్ఱముముఖముమీద వ్రేలాడుచుండు కుచ్చువంటి

వెండ్రుకలమీద సుడియున్నకాక పక్షావర్తమందురు. యజమానుని లక్ష్మీసంపన్నునిగ జేయును.

నిగళావర్తము

గుఱ్ఱము వెలుపలిదవుడలకు, కంఠమునకు మధ్యసుడి యున్న నిగళావర్తమందురు. యజమానికి లక్ష్మీదేవి ఎల్ల కాలము సర్వసంపదల నిచ్చును.

అంగదావర్తములు

గుఱ్ఱము బాహువులమీద రెండువైపుల రెండుసుడు లున్న అంగదావర్తము లందురు. యజమాన్ని కిరీటకుండ లాంగదాది భూషణభూషితునిగ జేయును.

మేఘలికలు

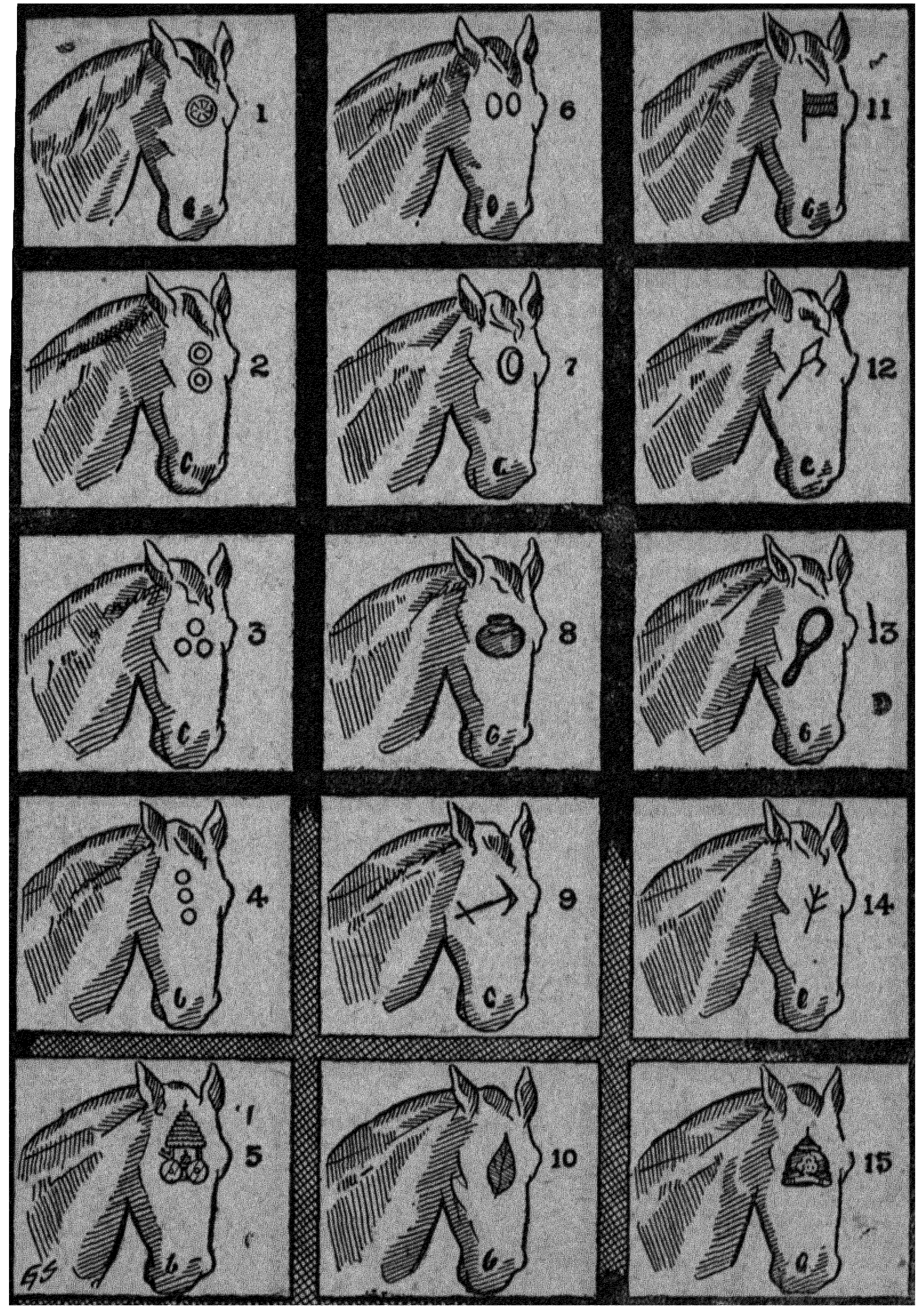
అశ్వమునకు రంధ్రోపరంధ్రములనుండు ధృవావర్తము లకుప్రక్కల రెండువైపులరెండుసుడులున్న మేఘలికలందురు. యజమానికి సర్వసంపదల కూర్చును.

తోరణావర్తము

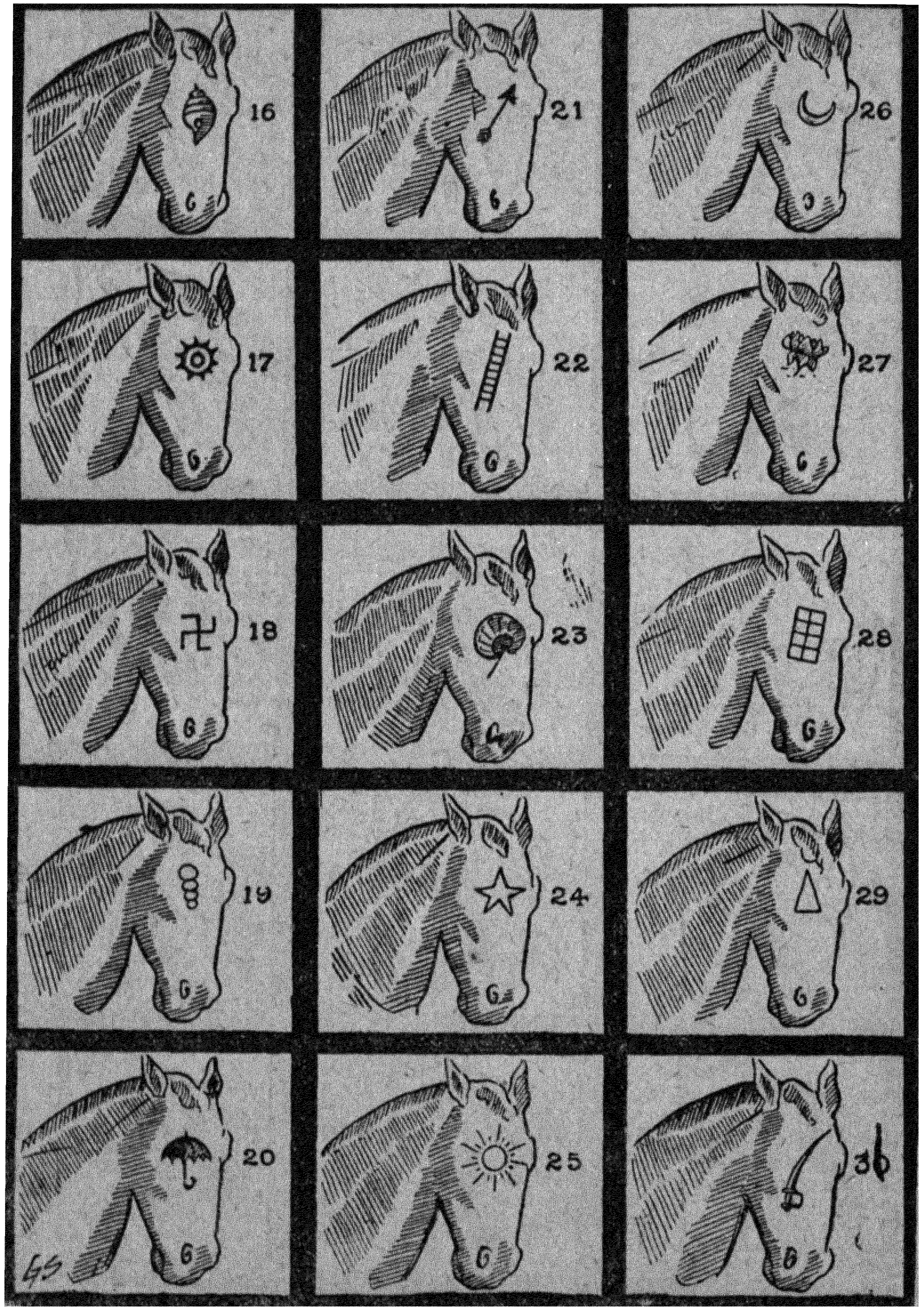
అశ్వము నొసటిమీద అడ్డముగా మూడు సుడులున్న తోరణావర్తమందురు. ఇట్టిది యజమానికి అమితభాగ్యసంప దల గూర్చును.

గుదభాగపు సుడి

గుర్రము గర్భకోశమున పుట్టిన సుడికి గంగావర్తము లేక గుదభాగపుసుడి యందురు. ఇది యజమాని దుఃఖములు పోగొట్టును,

ఈ పై పటములో శుభమును కలుగజేయు సుడులు, ఆకారములు బొమ్మలు తెలుపబడినవి.

ఛత్రము, జెండా, సూర్యుడు, చంద్రుడు వగైరా ఆకారములు శుభమును కలుగజేయునని తెలిసికొనుడు.

శంఖు చక్రములు

గుఱ్ఱము రొమ్మునగాని కడుపునకు దగ్గరగాగాని శంఖము లేక చక్రము ఆకారముగా సుడియుండి, శరీరము తెలుపు లేక ఎరుపు, లేక నలుపు రంగుగానుండిన అశ్వము అన్ని జంతువులయందు కరుణకలిగి యుండును. కన్నులువిశాలముగ, చెవులు సున్నితముగా కూడ నుండును. ఇట్టిది యజమానికి సర్వసంపదల కూర్చును.

బాణము

గుఱ్ఱము పొట్టభాగమునకు ఒకవైపున గాని రెండు వైపులగాని విల్లులేక బాణము ఆకారముగా సుడియుండును. పందెములకు, పరుగెత్తుటకు, దూకుటకు ముందంజ వేయును. శత్రువుల జయించును. యజమానుని కీర్తివంతునిగ ధనవంతునిగ జేయును.

తామరాకు

గుఱ్ఱము నొసటిభాగమున తామరాకువలె సుడి యుండును. ఇది చాలా శ్రేష్ఠమైనది యజమానుని భాగ్యవంతునిగ కీర్తివంతునిగ జేయును. స్వారి మిక్కుటముగా జేయును.

ఘటము

గుఱ్ఱము నొసటిభాగమున కుండఆకారముగ నుండును. యజమాని యిష్టప్రకారము నడచును. భార్యబిడ్డలను సుఖవంతులుగ జేయును.

నాగలి:- గుఱ్ఱము నొసటిభాగమున నాగలి ఆకారముగా సుడియుండిన యజమానుని గొప్ప భూస్వామినిగ జేయును.

కర్ర:- గుర్రము కనులమధ్యనుండి ముక్కుపెదవుల వరకు తెలుపుమచ్చగల కర్రఆకారముగా నున్న యెడల యజమానుని ధనవంతుని, సుఖవంతునిగ జేయును.

జెండా:- గుర్రము నొసటిభాగమున జెండా ఆకారముగానున్న యజమానుని సకలసంపదలతో తులతూగించును.

అంకుశము - నొసటిభాగమున అంకుశము ఆకారముగానున్న యజమానుని పుత్ర పౌత్రాభివృద్ధిగ జేయును. ఇట్టిగుర్రముల శరీరము నలుపురంగుగను, నేత్రములుముఖము అందముగను, తోక మృదువుగను పొడవుగ నుండును

అద్దము:- నొసటిభాగమున అద్దము ఆకారముగా తెలుపుమచ్చ యున్నయజమానుని వృద్ధిలోనికిదెచ్చును.

వృక్షము:- నొసటిభాగమున వృక్షాకారముగనున్న యజమానునియందు భక్తివిశ్వాసములుగలిగి మహారాజునిగ జేయును.

శంఖము:- నొసటిభాగము శంఖము ఆకారముగా నున్న యజమానికి సర్వసంపదలగూర్చి ప్రతిపనిలోను జయింపజేయును.

చక్రము.- నొసటిభాగమున చక్రము ఆకారముగ నున్న యజమానుని భార్యాపుత్రులను ధనసంపదలతో తులతూగించును. ఈజాతి మంచిది. శరీరము నీలిరంగుగా నుండును. స్వారిలో నిపుణత్వము కలిగి బలముగానుండును. పాడిపంటలు, మిఠాయివగైరా తినును.

కిరీటము;- నొసటిభాగమున కిరీటము ఆకారముగా నున్న యజమానిచేయు ప్రతికార్యమును జయించును.

విసనకర్ర:- నోటిభాగమున విసనకర్ర ఆకారముగా మచ్చయున్న యెడల యజమానికి పెక్కుమంది భార్యలు పిల్లలు కలిగి కీర్తివంతులుగ నుందురు.

నక్షత్రము:- నొసటిభాగమున నక్షత్రముఆకారముగ నున్న యజమానికి కాపలాకాయుచు కీర్తివంతునిగ ధనవంతునిగ జేయును.

చంద్రుడు:- నొసటిభాగమున చంద్రుడు ఆకారముగ నున్న యజమానుని వృద్ధిలోనికి తెచ్చును. యుద్ధమున కుప యోగ పడును.

గొడుగు;- నొసటిభాగమున గొడుగు ఆకారముగా నున్న యజమానికి సర్వసంపదల కూర్చును.

పద్మము;- నొసటిభాగమున తామరపువ్వు ఆకారముగనున్న యజమానుని ధనవంతునిగ జేయును.

గృహము;- నొసటిభాగమున యింటి ఆకారముగా నున్న ధనసంపన్నునిగ జేయును.

నిచ్చెన;- నొసటిభాగమున నిచ్చెనఆకారముగా సుడి యున్న యజమానుని సంతోషపెట్టును.

రథము;- నొసటిభాగమున రథము ఆకారముగానున్న యజమానుని ఉత్సాహవంతునిగ, ధనవంతునిగ జేయును.

తదితర శుభసుడులు

రెండుచెవులమీాద సుళ్లున్న గుఱ్ఱము మిగుల శ్రేష్ఠమైనది.

గుఱ్ఱము కంఠప్రదేశమున ముత్యపుచిప్పవలె సుడి యున్న రోచామానమందురు. శత్రువులను జయించును.

గుఱ్ఱము గంగడోలు ప్రదేశమున ముత్యపుచిప్పవలె సుడియున్న యజమానికి సర్వసంపదల గూర్చును.

ముక్కురంధ్రములమీద వికసించిన సుడియుండినచో యజమానికి సకలసంపదల గూర్చును.

గుఱ్ఱమునేత్రములచివర విసనకఱ్ఱవలె సుడియున్న యజమానికి ధనధాన్య సంపదలగూర్చును.

నాభికిదగ్గరగా సుడులుండిన త్రివేణి సంగమమని పేరు. ఆగుఱ్ఱము చక్కగా స్వారిచేయును.

వెన్నుపూసయందొక సుడియున్న సూర్యుడని పేరు. ఇట్టిది తనయజమానికి అనేకగుఱ్ఱములను సంపాదింపజేయును.

చెవులచివర, స్తనములమధ్యను సమానముగా రెండు సుడులున్న అట్టిది విజయమును కలిగించును. శాశ్వతకీర్తిని సంపాదించును.

కన్నీరుపడు స్థలమున, దవుడలయందు, చెక్కిళ్ళయందు, హృదయమునందు, మూతి, పొత్తికడుపు, పిరుదులు, నొసలు, అండము, మూపురము, నాభి, దక్షిణకుక్షిని, కుడికాలు, కంఠమధ్యభాగము వెన్నుమధ్య, పెదవులు, చెవులచివర నేత్రములచివర, వామకుక్షి, ముందటికాళ్ళ భాగములమీద సుడులున్న శుభమును కలిగించును. వీటివర్గములన్నియు ఇదివరకే తెలుపబడినవి.

ముఖ్యవిషయములు

అశ్వము శరీరభాగమునందు పుట్టుసుళ్ళు, వాటియాకారము భేదముల వలన ఎనిమిది విధములుగా విభజింప బడెను,

సుడి-ముకుళము-పాదుక-శుక్తి-సమూహము-పాదుకార్ధము-అవలీఢము-శతపాది-యని ఎనిమిది.

సుడియను ఆవర్తము;- ఇదినీటిలోని సుడివలె కుడివైపునకు ప్రదక్షిణముగా తిరిగి పొడవు వెడల్పు సమముగానుండి అంగుళములో మూడవభాగము ప్రమాణము కలిగి యుండును. ఇది శుభమును కలుగ జేయును.

ముకుళము;- రోమము లొండొంటితో కలిసి మల్లెమొగ్గవంటి యాకారముకలిగి పాతిక అంగుళముప్రమాణము కలిగి యుండును. ఇది మేలొనర్చును.

సుక్తి;- ముత్యపుచిప్పవలె చుట్టుతిరిగి రెండుఅంగుళముల ప్రమాణము కలిగియుండును, శుభమును కలిగించును.

పాదుక;- పాదుక ఆకారముకలిగి రోమములు తిరుగబడి ఆరంగుళముల ప్రమాణము కలిగియుండును. అశుభమును కలిగించును.

సమూహము;- రోమములన్నియు నిక్కపొడుచుకొని, గుబురుగానుండి, ఎనిమిది అంగుళముల ప్రమాణము కలిగి యుండును. కీడును కలిగించును.

పాదుకార్ధము;- బ్రద్దలయిన పాదుక ముక్కవంటి ఆకారముతో ముప్పాతిక అంగుళము కలిగియుండును. కీడును కలిగించును.

అవలీఢము;- దూడ నాలుకతో నాకినట్లు రోమ మొక ప్రక్కకువంగి మూడంగుళముల పరిమాణముకలిగియుండును. కీడును కలుగ జేయును,

శతపాది;- జెఱ్ఱి పాకినట్లు పొడవుగానుండి నాలుగు అంగుళముల ప్రమాణము కలిగియుండుకు. కీడును కలిగించును.

ధృవములుండవలసినచోట్ల ఆవర్తము - సుక్తి - ముకుశము ఈమూడింటిలో నేదియుండినను మేలుచేయును. అప్రదేశమందు పాదుకాదులు తొంటిభాగమున ఒకటియుండిన యజమానికి దుఃఖముకలిగించును.

గుఱ్ఱముమేనున సుడిలేకున్న మూడకమందురు. యజమానికి మిక్కిలి హానికలుగజేయును. కాబట్టి దానిని కొనరాదు.

కీడుసుళ్ళుగల గుఱ్ఱము యింటబుట్టినను దోషములేదని చెప్పుదురు గాని యింటబుట్టిన అశ్వమైనప్పటికి దశధృవులు లేకుండినచో అట్టిదానిని కంటితోనైనను చూడరాదు. కాబట్టి అట్టిదానిని గ్రామము దాటునటుల గెంటించవలెను.

దశధృవులు యథాస్థానములందుండి, అంతకంటె నెక్కువగా ఒక సుడిలేకున్న గుఱ్ఱమును నాగజాతి అశ్వమందురు. అదియజమానికి సంపూర్ణమైన మేలు కలిగించును

దేవమణి-రోచామానము-రెండుసుడులున్న గుఱ్ఱమునకు ముందటిభాగపు అర్ధశరీరమునందుండు దోషములన్నిటిని పోగొట్టును. మేఘలికయను లక్షణములున్న వెనుకటిప్రక్కనగము దేహము నందలిదోషముల పోగొట్టును.

శిరస్సుభాగమునందుండు ధృతములకు మస్తకములందురు. ఇవిఒకటి నొకటి సరిగానుండవలెనుగాని అటునిటు

తిరిగియుండరాదు. ఇట్లు ఎగుడుదిగుడుగానున్న యెడల యజమానికి కీడుకలుగజేయును.

మస్తకములేనియెడల ఆగుఱ్ఱమును కంటితోనైన చూడరాదు. ఎడమవైపున మస్తకములేనియెడల ఇల్లాలికి హాని, కుడివైపున మస్తకములేనియెడల కుమారునకు ప్రాణహాని. కాబట్టి అట్టిగుఱ్ఱమును కొనరాదు. ఈధృతములు (మస్తకములు) స్థానములు తప్పినకీడుచేయును. ఆయాస్థానములందుండవలసిన వాటికంటె ఎక్కువయున్నను తక్కువయున్నను యజమానికి హానికలిగించును.

సారాంశము:- సుడియుండవలెనని చెప్పినచోట సుడిగాని-ముకుశముగాని సుక్తముగాని యున్నయెడల శుభప్రదము. తక్కిన అయిదింటిలో నేదియుండినను అశుభము.

మేలు సుళ్ళుండవలసిన తావులలో పాదుకమున్నగు కీడుసుళ్ళు అయిదింటిలో నేదియున్నను మేలుచేయదు. కీడుసుళ్ళుండవలసిన తావులలో వీటిలో నేదియొకటియుండినను అధికమగు కీడుజేయును. అట్టిచోట సుడిగాని ముకుశముగాని సూక్తిగాని యుండిన కీడు తొలగిపోవును.

సుడి, ముకుళము సూక్తి యివి మంచిసుళ్ళుండవలసిన తావులయందుండిన ఎక్కువశుభమును కలుగజేయును. కీడుసుళ్ళుండవలసిన తావులయందుండినేని కీడును కలుగజేయవు.

సుడులు ఎడమకు ప్రదక్షిణము తిరిగియున్నట్లున్నను మధ్యకు తెగినట్లు కనపడినను పనికిరావు. అట్టి సుళ్ళున్న గుఱ్ఱము కీడొనర్చును.

శరీరపు రంగులు

శుభమును కలుగజేయునవి

గుఱ్ఱము ముఖమంత తెలుపు, నాలుగు మోకాళ్ళ వరకు తెలుపు, తదితర భాగములు నలుపు లేక ఎరుపుగా నున్న పంచకళ్యాణి యందురు. ఇట్టిది యజమానికి సౌఖ్యముల నిచ్చును. వ్యాధులు రానీయదు. సాధుత్వముగా నుండును. నేత్రములు ముఖము విశాలముగా నుండును. సకిలింపు కూడ వీనులకింపుగా నుండును పందెములకు స్వారికి ఉపయోగించును.

గుఱ్ఱముతల, ముఖము, రొమ్ము, తోక తెలుపుగను, నాలుగుకాళ్ళు ఎరుపుగను. తక్కిన శరీరము నలుపురంగుగను, యుండును, దీనినే అష్టమంగళి యందురు. యజమానుని సంతాన వృద్ధిగ, కీర్తివంతునిగ జేయును.

శరీరమంతయు తెలుపు, చెవులు సున్నితముగ, నేత్రములు అందముగ, ముఖము సొగసుగ విశాలముగనున్న దేవభూతి యందురు. యజమానుని ధనవంతునిగ జేయును.

మెడభాగము తెలుపుగానుండి, తదితర భాగములు ఎరుపుగానున్న అమరేశ యందురు. యజమానుని పుత్రవంతునిగ జేయును.

ముఖము తెలుపుగానుండి, తదితరభాగములు ఎరుపుగా నున్న కలిహారి యందురు. భాగ్యవంతునిగ, పుత్రవంతునిగ జేయును.

గుఱ్ఱముకడుపుభాగము తెలుపుగానుండి, తక్కినభాగములు ఎరుపు లేక నలుపుగనున్న సుఖదా యందురు. సర్వసంపదల కూర్చును.

చెవులు, నాలుగుకాళ్ళు, మోకాళ్ళనుంచి గిట్టలవరకు తెలుపుగానుండి తక్కిన భాగములు ఎరుపుగ లేక నలుపుగ నున్న నష్టారియందురు. యజమానుని కీర్తివంతునిగ జేయును.

శరీరమంతా నలుపుగానుండి చాలా అందముగనున్న కృష్ణకయందురు. యజమానుని వృద్ధిలోనికి దెచ్చును.

రొమ్ముమీద నల్లనిమచ్చయు తక్కిన భాగములు ఎరుపుగానున్న హయరాజ మందురు. యజమాని శత్రువులు దుఃఖించుదురు.

గుఱ్ఱము కడుపుభాగము తెలుపు, తక్కినభాగములు ఎరుపుగనున్న పంచతరుయందురు. కోరిన కోర్కెలనిచ్చును.

సగభాగము తెలుపు, సగభాగము ఎరుపుగనున్న అఖండల యందురు. భాగ్యవంతునిగ జేయును.

రొమ్ము,ముఖము తెలుపు, తక్కినభాగములు ఎరుపుగ నున్న బహుకేళియందురు. కదనుత్రొక్కును. ఆరోగ్యవంతునిగ జేయును.

చెవులనుంచి కన్నులవరకు, ముఖభాగమంతయు తెలుపు, తదితరభాగములు నలుపులేక ఎరుపుగనున్న సారవేగియందురు. సుఖవంతునిగ జేయును.

శరీరమంత తెలుపులేక ఎరుపుగానున్న క్షేమకర యందురు. కదనుత్రొక్కును. వడిగా పరుగెత్తును. జయము కలిగించును.

ఎరుపురంగుగల గుఱ్ఱమునకువీపుభాగము తెలుపుపై జీర చుట్టుకొని యున్నను, శరీరము ఏరంగుకలదయినను లాభదాయకము.

వెండ్రుకలు తెలుపుగానుండి, వీపుదండెము తెలుపై ముఖభాగము బొల్లిరంగుగాని మరొకరంగుగాని కలిగి, వీపు వెంటచారగా చుట్టియున్నను, చీరచుట్టినట్లు శరీరముమీద చారలు కలిగి పొట్టక్రింద తెలుపుగానున్న రాజవాహనముని గ్రహించవలెను.

కన్నులు ముక్కు, చెవులు తెలుపుగనున్న శుభము.

గొరిజలు, కంఠము, వెండ్రుకలు తెలుపుగాగాని చిత్రపు రంగులుగాగాని, ముందుభాగము తెలుపు, వెనుకభాగము ఎరుపుగాగానియున్న శుభము.

దండెము, శరీరము, కంఠము, వెండ్రుకలు, తెలుపుగాను, గొరిజలు నలుపుగానున్న మేలు కలిగించును.

గిట్టనుంచి మోకాళ్ళవరకు నాలుగుకాళ్లు తెలుపుగానుండి, తక్కిన శరీరమంతయు ఎరుపుగానున్న ధర్మపాదియందురు. కీర్తివంతునిగ ఆరోగ్యవంతునిగ జేయును.

రొమ్ముభాగము ఎరుపు, తక్కినభాగము నలుపుగానున్న సాముద్రియందురు. సంతోషము,ధనమును చేకూర్చును.

రొమ్ముభాగము తెలుపు, తక్కినభాగము ఎరుపుగానున్న మహాసారయందురు. ధనము చేకూర్చును.

కడుపు తెలుపుగానుండి తక్కినభాగములు ఎరుపుగానున్న దుందుభి యందురు. ధనధాన్యముల పెంపొందించును.

తొంటిభాగములు నలుపుగానుండి, తక్కినభాగములు ఎరుపుగానున్న నందనయందురు. పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిగ జేయును.

ముందుభాగము ఎరుపుగను, వెనుకభాగము తెలుపుగనున్న సూర్యజయందురు. తేజోవంతునిగ జేయును.

ముందుభాగము తెలుపు, వెనుకభాగము ఎరుపుగనున్న చంద్రజయందురు. ధనము చేకూర్చును.

గుణముల నిర్ణయము

బ్రహ్మసత్వముగల అశ్వము తెలుపుగ, అందముగనుండి బ్రహ్మదేవుని గుణములు కలిగియుండును. ఎక్కువ దూరము పరుగిడును. యజమానుని దినదినాభివృద్ధిగ జేయును.

మునిసత్వముగలది శరీరము తెలుపురంగుగానుండి అందముగా నుండును. మునికుండు గుణములుండును. ఇట్టిది యజమానుని కీర్తివంతునిగ సుఖవంతునిగ జేయును.

అగ్నిసత్వముగలది శరీరము ఎరుపురంగుగా నుండును. యిది యమధర్మరాజు గుణములుకలిగియుండును. యజమానుని ఆరోగ్యవంతముగ జేయును.

క్షత్రియసత్వముగలది శరీరము ఎరుపుగానుండి క్షత్రియరాజు గుణములు కలిగియుండును, యజమానుని వృద్ధిలోనికి తెచ్చును.

వాసవసత్వముగలది శరీరము తెలుపుగానుండి ఇంద్రుని గుణములు కలిగియుండును. ధనకనక వస్తువాహనునిగ జేయును

కుబేరసత్వముగలది కుబేరుని గుణములు కలిగియుండును. శరీరము బంగారుఛాయగలిగి యజమానుని ధనవంతునిగజేయును. దీనికి సంగీతమనిన మిగులప్రీతి.

వరుణసత్వముగలది వరుణదేవుని గుణములుకలిగి శరీరపురంగు మచ్చలుమచ్చలుగా నుండును. యజమానుని. ధనవంతునిగ దార్ఢ్యవంతునిగ జేయును. ఈశాన్యసత్వము

గలది శివుని గుణములు కలిగియుండును. శరీరము తెలుపుగా నుండును. కదనుత్రొక్కును. యజమానుని కీర్తివంతునిగ సుఖవంతునిగ జేయును.

గంధర్వసత్వముగలది. గంధర్వుని గుణములు కలిగి యుండును, దీనికి సంగీతమంటె ప్రియము. ఏదోకరంగు కలిగి యుండును, యజమానుని సంతోషపెట్టును.

పక్షిసత్వముగలది వివిధరంగులు కలిగియుండును. యజమానుకిముందు వచ్చేలాభము లన్నిటిని పోగొట్టును.

మీనసత్వముగలది ఎరుపురంగుగలిగి యుండును. యజమాని ఆస్థియంతయు క్షీణించును.

రాక్షసత్వముగలది శరీరమంతా నలుపురంగుగానుండి అష్టకష్టములు పెట్టును.

సర్పసత్వముగలది శరీరము బూడిద రంగుగానుండి కుటుంబనాశనము చేయును.

ఆక్షేపణ సుడులు

ఆ॥వె॥ కణతలకును సుడులు గల్గినదోషంబు
మృత్యువాతకొసగు ముందువాని
కనుకదీనినమ్మి గడబిడపడకుడో
కటక వర్తమనుచు గ్రాలుచుంద్రు॥

ఆ॥వె॥ చెంపమీద సుడులు జేరినగండముల్
వచ్చుపతికిసతము, పెక్కుడుములు
గూడసతముగల్గు గుర్తింపుడోదీని
గండవర్తసుడిని దండిగాను॥

కణతలమీద సుడులు

గుఱ్ఱము కణతలమీద రెండువైపుల రెండుసుడులున్న కటావర్తములందురు. ఇట్టిది యజమానుని త్వరలో యమ సాన్నిధ్యమునకు పంపును,

చెంపల సుడులు

కణతలకు, కనుగొలుకులకు మధ్యభాగమును చెంప లందురు. ఈ చెంపలమీద రెండువైపుల రెండుసుడులున్న శంఖావర్త ములందురు. యజమానికి మరణము కలిగించును.

చెక్కిళ్ళ సుడులు

చెక్కిళ్ళ రెండువైపుల రెండుసుడులున్న గండావర్తము లందురు. దీనినే అపకీర్తియందురు. యజమానికి ఎల్లప్పుడు గండములను కలుగ జేయును గాన విడిచి పెట్టవలెను.

కనుగొలుకుల సుడులు

ఆ॥వె॥ కన్నుకొలుకులందు కల్గినసుడిలింక
శోకవర్తమనిన చోద్యమవదె
కష్టములనుదెచ్చు కలకాలమీధర
పొందినతడుబాధ పూర్తిగొందు !

కన్నులముందు కనుకొలుకులకుగాని, వీటినుంచి మూడంగుళములవరకు క్రిందుగాగాని రెండువైపుల కన్నుల క్రిందనున్న యెడల శోకావర్తము లందురు. యజమానికెల్లపుడు శోకమును కలిగించును.

ముక్కుమధ్య సుడి

ఆ॥వె॥ ముక్కుమధ్య నొక్కముచ్చటసుడిగల్గ
క్రోధవర్తమనుచు పోవుచుంద్రు

ప్రాణభయము దెచ్చు రక్షింప దెవ్వఁడు
దీని జేరుటవిన తెచ్చు ముప్పు॥

ముక్కురంధ్రముల మధ్యభాగమున పుట్టినసుడి ప్రోథావర్తమందురు. దీనినే ప్రోథావర్తమందురు. యజమానికి ప్రాణాపాయము కలిగించును.

నాలుగుకాళ్ళమీద సుడులు

ఆ॥ వె॥ నాల్గుపాదములకు నాణ్యంబుగానున్న
నిచ్చలిట్టిదాని నిస్తేజమండ్రు
ముప్పు దెచ్చు హాయము మూర్ఖునిగా జేయు
బరగ గల్గసుడులు పాదములకు॥

నాలుగుకాళ్ళమీద నాలుగు సుడులున్న గళావర్తములు లేక నిస్తేజయందురు. యజమానికి కీడును కలిగించును.

వృషణములమధ్య సుడి

ఆ॥ వె॥ వృషణములకు గల్గ పీడించుయజమాన్ని
తురగ మెపుడు దానిదోల వలదు
సేవనార్తమనుచు చెప్పుదు రిద్దాని
అంచు నెరుగవలయు మించిమీరు॥

గుదమునకు, వృషణములకుమధ్య సుడియున్న సేవనియావర్తమందురు. ఇట్టిది మహాదోషము.

సప్తధని సుడి

పిక్కలకు గోళీజలకు మధ్యభాగమును కూర్చికలందురు. వీటిపై నాలుగుకాళ్ళకు నాలుగు సుడులున్న కూర్చికావర్తము లందురు. కీడును కలిగించును.

హృదయముమీద సుడి

ఆ॥ వె॥ హృదయమందుసుడి నదేదియునుగల్గినా
హృదయావర్తమనుచు సుదయులండ్రు
ఇట్టిదాని నెవడు పట్టుగా ప్రేమించు
నట్టివాన్కి కీడు గట్టిగొచ్చు॥

రెండు బాహువులమధ్య ప్రదేశమును హృదయమందురు. ఇట్టి ప్రదేశమునందు పుట్టినసుడి హృదయావర్తమందురు. ఇది ఎవనియింటనుండునో వాడు త్వరగా మరణించును.

వహావర్తములు

కేశాంతస్థలములనంటి వెనుక యిరుప్రక్కలను వహాస్థానమందురు. అట్టివహాస్థానములమీద కేశావళికి రెండు ప్రక్కల రెండుసుళ్ళున్న వహావర్తము లందురు. ఈజాతి దేవతలనే హతమార్చును.

మూపురమున సుడి

ఆ॥ వె॥ మూపురంపుసుడిని ముందదిగల్గగా
పార్ర దోలవలయు దారుణంబు
గూర్చిమనకు సతము జేర్చు కష్టంబుల
పట్టెడాసుడంచు పలుకుచుండ్రు॥

మూపురముపై నుండెడిసుడిని కకుదావర్తమందురు. ఇది సాధారణముగా జీనుకట్టు టరగువారు క్రిందనుండునుగాన దీనినే పట్టెడ సుడియందురు. ఇట్టిది తనయింట పుట్టినను తత్క్షణమే విడువవలెను.

చంకల సుడులు

ఆ॥వె॥ చంకపైనసుడులు చక్కగ జేరగ
కక్షవర్తమను కడగుచుంద్రు
జయమునొసగి పతిని సర్వత్రరక్షించు
అశ్వమిట్టిదన్న యాంధ్రభువిన॥

గుఱ్ఱముచంకలమీద రెండుసుడులున్న కక్షావర్తము లందురు. దీనినే అల్పమతి యందురు. ఇట్టి అశ్వము నెక్కి యుద్ధమునకేగువాడు ఇంద్రుడయిన శత్రువుల బాణముల పాలయిపోవుటకు సందియములేదు.

పార్శ్వపు సుడులు

ఆ॥వె॥ పార్శ్వభాగమందు పరిగి సుడులుగల్గ
ఘూకవర్తమనుచు గ్రాల్గుచుంద్రు
తరమెపొగడ దీని చురుకైన కవులకు
వలదుభయము దీసి కలలెయనిన॥

గుఱ్ఱము కక్షముల వెనుక ప్రదేశములను పార్శ్వము లనబడును. రెండుప్రక్కల రెండుసుడులున్న ఘూకావర్తము లందురు. వీటినే పార్శ్వపు సుడులందురు. ఇది యజమానికి తప్పక హాని కలిగించును.

వెన్నుసుడి

ఆ॥వె॥ పిఱ్ఱభాగమందు వెలసినసుడి గుర్తు
పృష్టవర్తమనుచు పిలచుచుంద్రు
చూడవలదుదీని పాడుకష్టంబులు
దాపురించుమనకు తథ్యమకట॥

పిర్రలమీద భాగమును వీపు లేక వెన్ను యందురు. ఈభాగములో సుడియున్న పృష్ఠావర్తమందురు. ఇట్టి యశ్వమును జూచిన మహాపాపమట. చూచినవెంటనే స్నానము కూడ చేయవలెనట.

తోకసుడులు

ఆ॥ వె॥ తోకనందు సుడులతోబుట్టు తురగంబు
పుచ్ఛవర్త మంద్రు సచ్ఛరిత్రు
యిక్కటులను బెట్టి నెప్పుడో హతమార్చు
పతిని నిదియు నిజము ప్రభు వరేణ్య॥

గుర్రముతోకనుంచి రెండువైపుల రెండుసుడులున్న పుచ్ఛావర్తములందురు. యజమానుని శత్రుబాణముచేత తల తెగగొట్టును.

తొడల సుడులు

ఆ॥వె॥ తొడలసుడులుగల్గ పడుదురే యిక్కట్లు
చావునైజమయ్య సత్వరంబు
జాన్వవర్తనములు జనులంద్రురివ్వాని
భయముభయము దీని బాయుటెట్లు॥

గుఱ్ఱము మోకాళ్ళ పైభాగమునుంచి లావుపాటి తొడలవరకునుండు మధ్యభాగమును జానువు లనబడును. ముందరికాళ్ళ జానువుల రెండింటిమీద రెండుసుడులున్న జాన్వావర్తములందురు. యజమానుని త్వరలో యమలోకమున కంపును.

పిక్కలసుడులు

ఆ॥ వె॥ పిక్కలసుడులుగల్గ పీడించుయజమాని
బ్రహ్మవచ్చియుండి వలదటనిన
జంఘవర్తనములు జనులార వినుడయ్యా
అశ్వజాతిలోన విశ్వమందు॥

గుఱ్ఱముమోకాళ్ళ దిగువడెక్కల వరకునుండు భాగమును పిక్కలందురు. ఈ పిక్కలమీద నాలుగుకాళ్ళమీద నాలుగుసుడులున్న జంఘావర్తములందురు. యజమానుని బ్రహ్మఅడ్డుపడినను జంపక మానదు.

చెవులమీద సుడులు

గుఱ్ఱము చెవులమీద రెండుసుడులున్న కర్ణావర్తములందురు. యజమానుని, బంధువులను కర్ణహీనులుగ జేయును:

చెవులవెనుక సుడ్లు

గుఱ్ఱము చెవులవెనుక ప్రక్క విధువులందురు. రెండు వైపుల రెండుసుడులున్న చంద్రుని రాహువుని మ్రింగునట్లు యజమానుని మ్రింగును.

దవుడ సుడులు

గుఱ్ఱము దవుడలమీద రెండువైపుల రెండుసుడులున్న హన్వావర్తములందురు. ఇట్టిదానిని కొనరాదు.

కంఠపుసుడి

గుఱ్ఱముకంఠము మధ్యప్రదేశమును గళమనబడును. ఇచ్చటసుడియున్న గళావర్తమందురు. ఇట్టిది దుఃఖకరముగాన నుంచరాదు.

స్కంధపుసుడులు

కంఠనాళము ననుసరించి మెడమీద వెంట్రుకలకు మధ్య నుండు భాగమును స్కంధమందురు. ఈ స్కంధముమీద రెండువైపుల రెండుసుడులున్న మహాదోషము.

మొలమీదసుడి

పృష్ఠమునకు క్రిందభాగమును త్రికములేక మొలయందురు. త్రికముమీదనున్న సుడికి త్రికావర్తమందురు. ఇది మిక్కిలికీడును కలుగజేయును.

అండావర్తములు

రెండువృషణములమీద రెండుసుడులున్న అండావర్తములందురు. ఇట్టిగుఱ్ఱముగల యజమాని గ్రామములోనే యుండరాదు.

పిర్రలమీద సుడులు

గుదము రెండుప్రక్కలబలిసి ఎత్తుగానుండు ప్రదేశమును పిండభాగములు లేక పిరుదులందురు. రెండుపిర్రలమీద రెండు సుడులున్న పిండావర్తములందురు. ఇట్టిగుఱ్ఱమును చూచిన స్నానము చేసినప్పటికిదోషము పోజాలదు

తొడలమీద సుడులు

గుఱ్ఱమువెనుకకాళ్ల తొడలమీద రెండింటిమీద రెండుసుడులున్న సాంబమూర్తియైన ఎక్కరాదట.

తదితర సుడులు

గుఱ్ఱము మేఢ్రముమీద సుడియున్న సంపదకు జయమునకు కీడుగలిగించును.

తోకచివర భాగమునందుండు సుడికి ధూమకేతువం
దురు. నష్టము కలిగించును.

పొట్టక్రిందసుడియున్న యజమాని ఆస్తిపోవును.

గుఱ్ఱముపైపెదవి, క్రిందపెదవిపైన మచ్చయుండును.
యజమాని కారణములేకుండ మరణించును.

గుఱ్ఱము బొడ్డుమీద సుడియున్న యజమాని వ్యాధి
గ్రస్థుడగును.

గుఱ్ఱము శిశ్నముమీదగాని, యోనిమీదగాని మచ్చ
యున్న యజమానికి నష్టములు కలిగించును.

గడ్డముపైన సుడియున్న అపకీర్తి.

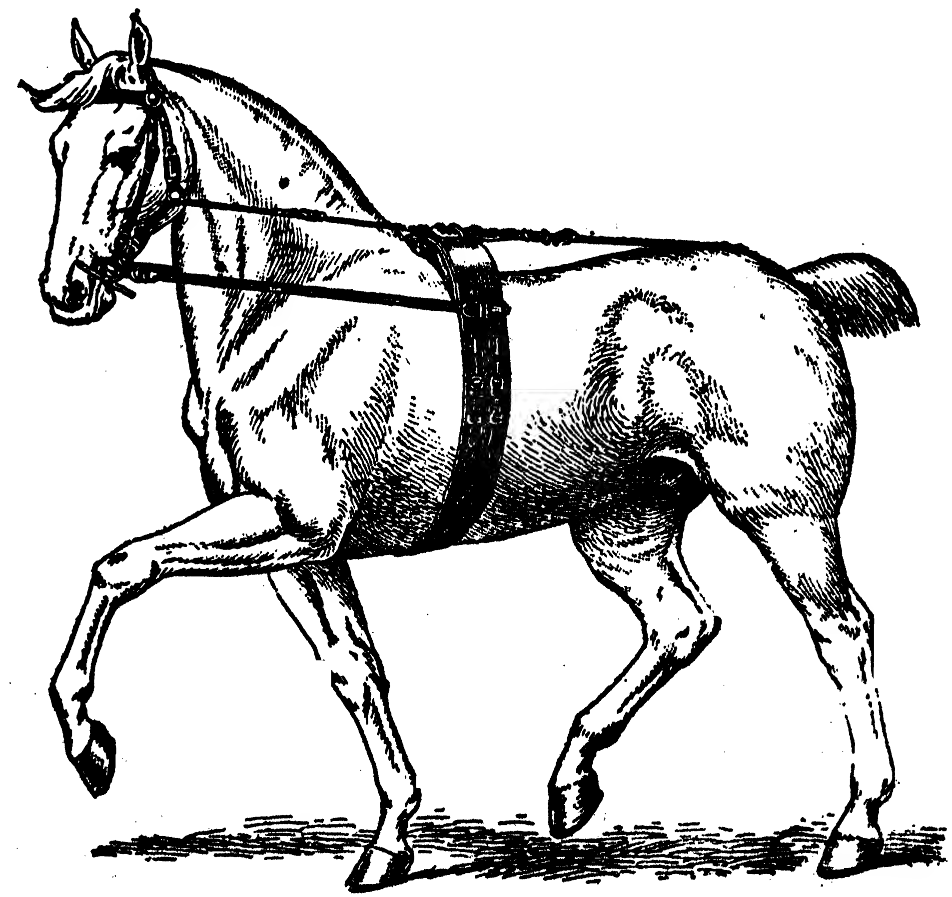
స్వారిచేయు పద్ధతులు.

గుఱ్ఱముపై ధృఢముగ గూర్చుండువాడు నడిపించు
టలో నేర్పరితనము గలవాడు. కళ్లెపుత్రాడులు పట్టుకొను
నేర్పుగలవాడు, అలసటలేనివాడు, పట్టుదలగలవాడు, స్థిర
త్వము గలవాడు గుఱ్ఱము స్వారిచేయుటలో నర్హులగుదురు.
పాదాగ్రమును చలించువాడు, నడుమును కదిలించువాడు,
అశ్వహృదయమును తెలిసినవాడు యుక్తమైన కాలములో
యుక్తమైన అంగములయందు దండమును ప్రయోగించు
వాడు మిగుల శ్రేష్ఠుడు. దృఢమగు పుష్టిగలవాడు, అశ్వము
కోపముతో గూడియుండునపుడు భయములేనివాడు, సత్వము
నందు స్థిరత్వము గలవాడు, అశ్వశాస్త్రము తెలిసినవాడు,
ధార్మికుడు, నడుమును కొంచెము వంచుకొని యుండువాడు,

యుక్తకాలమునందు సరిగా దండమును ప్రయోగించువాడు
సులక్షణములతో గూడినవాడు పూజార్హుడు.

స్వారివలన లాభనష్టములు

గుఱ్ఱము నెక్కుటవలన తేజస్సు ఆయువు దృఢముగా
నుండును. జఠరాగ్ని ప్రదీపించును. దుర్మాంసమును బుట్ట
నీయదు. కఫశోఫ రోగములను నశింపజేయును. చెమటను

బుట్టించును. సంతోషమును కలుగజేయును. హృదయము నం
దుండు పైత్యయుక్త రక్తమును, తేజస్సు అనేకాంతియు
అధికమగును. మానవులకు తేజస్సును, లక్ష్మియును పెంపొం

దును. భగంధరము, మూలశంక, మూత్రకృచ్ఛ్రముగలవారు గుఱ్ఱము నెక్కుటకు నర్హులుగారని తెలిసికొన వలయును.

నడకలు, శిక్షలు

పోషణలో తక్కువైన గుఱ్ఱము చెడిపోవును. ఎక్కువగా మేపుటవలన రోగగ్రస్థమగును. కాబట్టి పరిమితిగా పోషించవలెను. యజమానియొక్క నేర్పునుబట్టి మంచిచెడు నడకలు అలవాటగును. గుఱ్ఱము భ్రాంతిగానున్నపుడు మెడ మీదను, ఎక్కువ భయమున్నపుడు మేహనము మీదను, చపలచిత్తముగా నున్నపుడు భుజముమీదను పెదములతో పైకెత్తి యరచునపుడు ఆడగుఱ్ఱమును జూచి వికృతిగా కనపడినపుడు భుజశిరముల మీదను, భుజములమీదను నిద్రలోను, కూర్చుండబోవునపుడు తొంటిభాగముల యందును శిక్షించ వలయును.

దుష్టత్వముగ లేచినపుడు నేత్రములకు దగ్గరగ కొట్ట వలయును. అరచునపుడు భుజములమీదను, తత్తరపడుచున్నపుడు పిర్రలమీదను, భయపడినపుడు, మార్గము తప్పినపుడు వక్షస్థలముమీదను కోపముగా నున్నపుడు తోకదగ్గరగను, భ్రాంతిగానున్నపుడు పిక్కలమీదను కొట్టవలయును.

గుఱ్ఱమును మాటిమాటికి కొట్టుటచేతను, అకాలమున స్థలమునకు తప్పించి కొట్టుటచేతను, తరచుగా దోషములు కలుగుచుండును. గుఱ్ఱము జీవించి యున్నంతవరకు ఈదోషములు పోజాలవు.

దుష్టదండనమువలన ఎదురు తిరుగును. దండించకుండ నుండిన చెప్పినమాట వినదుగాన దండించు సమయమున సున్నితమగు ఒకదెబ్బ కొట్టవలయును. మధ్యమముగానుండు గుఱ్ఱమును రెండుదెబ్బలు కొట్టవలయును. అధమముగా నుండు గుఱ్ఱమును మూడుదెబ్బలు కొట్టవలెను.

మోకాళ్ళ క్రిందనుండు పాదముచివరను కదిలించుచు తదితర అవయవములను కదల్చకుండ స్థిరముగనుండి, తిన్నని శరీరము గలవాడై కూర్చుండియుండి త్రాసువలె సమానముగా మంచిచెడ్డలను గ్రహించి గుఱ్ఱముయొక్క అవయవస్థానములందు అంత తీక్షణముగాకుండ కొరడాతో శిక్షించవలెను.

స్వారిచేయు వేళలు

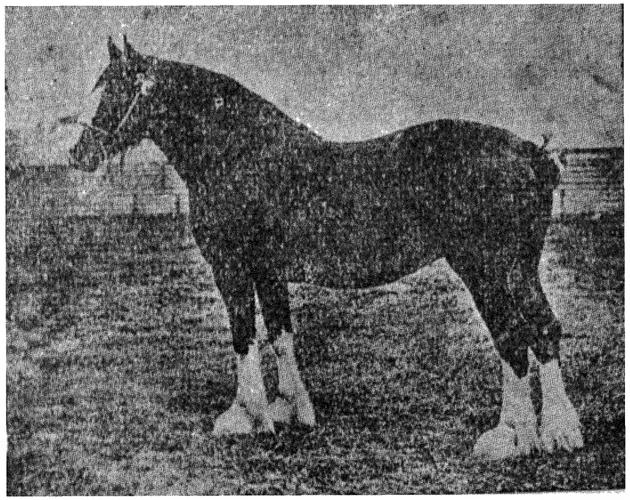
హేమంత ఋతువులో ఉదయ సాయంకాలములందును. వసంతఋతువు సాయంకాలమందును, గ్రీష్మఋతువులో ఉదయమునను గుఱ్ఱములను స్వారిచేయుట మంచిది.

వర్షాకాలములో మాత్రము ఎత్తైన ప్రదేశముల నెంతమాత్రము స్వారిచేయించరాదు. గుఱ్ఱము యోగ్యమైనదిగా నున్నచో జఠరాగ్ని, బలము, దృఢము, ఆరోగ్యము వృద్ధియగును.

మార్గాయాసమునొంది వచ్చిన గుఱ్ఱము యొక్క సామానులను విప్పి, కళ్ళెమునుదీసి, బాగుగా మాలీసుచేసి, ఆదరించి మెత్తని ప్రదేశము నందుంచ వలయును.

గుఱ్ఱముయొక్క బలమునుబట్టి పరుగెత్తించ వలెను. గుఱ్ఱము జడియక చెప్పినమాట విననపుడు రెండుచెవులమధ్య భాగమున కొట్టవలెను. రెండుకాళ్ళమీద తిన్నగా నిలుచుండి చెప్పినమాట విననపుడు రెండుకాళ్లతో అదిమి ముందుకు కొంచెమువంచి పిచ్చలమీద కొట్టవలెను. మేడపైకి క్రిందికి త్రిప్పుచున్నపుడు మెడభాగమందు కొట్టవలెను.

సకిలింపుల ఫలములు

యజమానికభిముఖముగ మెడకదల్చక సాంద్రముగ సంతోషయుక్తముగు సటులమేసి, నోటిలో గడ్డియుంచుకొని అరచినచో త్వరలో జయముకలుగును. గుఱ్ఱము కొంగవలె సకిలించిన అశుభము.

ఎడమపాదముచే భూమినితాకుచు అరచిన యజమానికి గొప్పకీడు. సంధ్యాను రాగములు చూపుచు అరచుచున్న గుఱ్ఱమువలన బంధనము పరాజయము తన యజమానికి కలుగును.

విశేషముగ అరచుచుండినను, తోకను తరచుగా కదిలించు చుండినను, నిద్రయందత్యంత ఆసక్తియుండినను బ్రతికి ప్రవాసమును ప్రకటించును. రోమములనూడ్చుచుండినను, దీనస్వరమైనను, తీక్ష్ణస్వరమైనను, ధూళిని గ్రహించినను తన యజమానికి భయము కలిగించును.

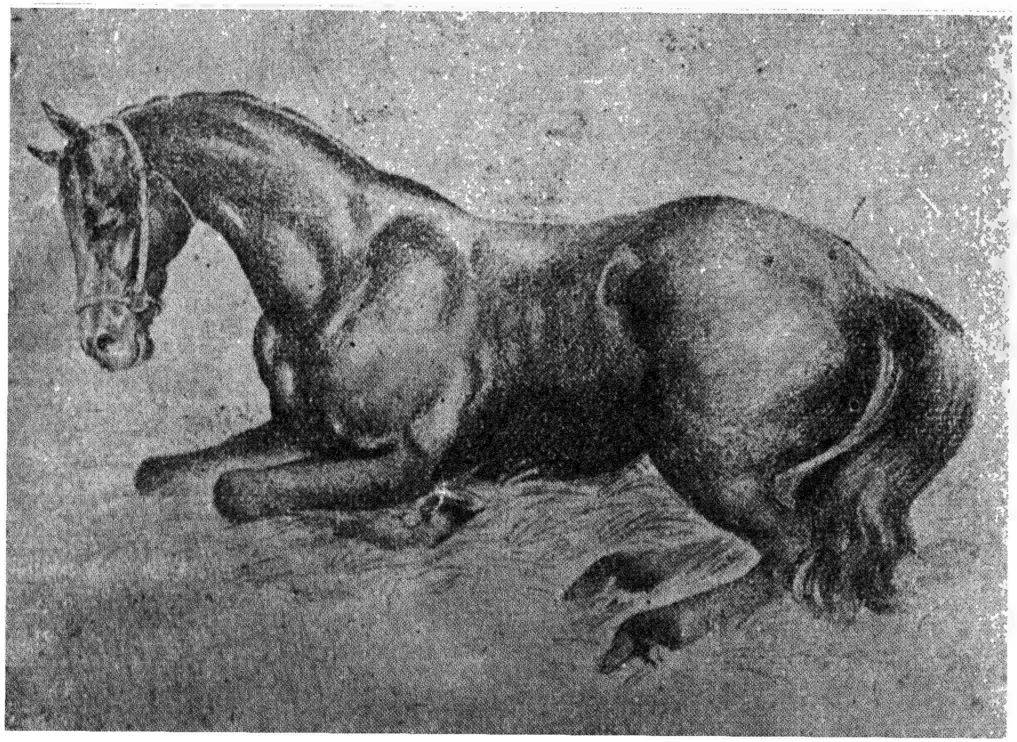
మాటిమాటికి మలమూత్రములు విడచు చున్నను, కొట్టినవెనుక నడిచినను కారణము లేకుండగనే భయపడినను యశ్రుపాతము గలిగిన గుఱ్ఱము తనయజమానికమంగళము కలుగజేయును.

అవిచ్ఛిన్నముగ, దీనతలేనిదిగ, గంభీరముగ, ప్రతిధ్వనితో కూడినదిగ, మధురముగానుండు, గుఱ్ఱపు సకిలింపు శుభకరము. అగ్నిచే పూరింపబడిన పాత్రము, బ్రాహ్మణుడు, పుష్పములు, పెరుగు వీటినిజూచి సకిలించిన శుభకరము.

ధ్వజాగ్రము, సూర్యునిజూచి అశ్వములన్నియు సకిలించిన మిగులశుభము. యజమాని స్వారిచేయుటకు వచ్చినపుడు వినయముతో సహువ కోరికగలదై మరియొక గుఱ్ఱమునుచూచి యరచినను, ముఖముచేత తనకుడి పార్శ్వమును తాకినను, తనయజమానికి త్వరలో సంపదను గలిగించును. గడ్డిమేయక, నీరుదాగక, ద్వేషించినను, కారణములేకయే చెమటగలిగి వడదాకిన, ముఖమునుండి రక్తము స్రవించిన, ధూమముపుట్టిన, నిశీధమందుగూడు నిద్రలేకుండిన పగటివేళ పగుండినను, యలసటగలిగి ధ్యానించుచుండునటుల నటించినను యజమానికి ఆపదలు వచ్చును.

ఎవనిగృహాంగణమున నిత్యము మధురముగ గుఱ్ఱము సకిలించునో ఆయజమానికి సంపద, కీర్తి, సంతుష్టి, నష్టము లేక యుండును.

అశ్వపు కొలతలు

గుఱ్ఱముల ముఖ పరిమాణము చేతను, అన్ని అవయవముల యొక్క పరిమాణము చేతను కన్పింపబడును.

ముఖముకొలతను త్రిరావృత్త (శిరస్సు దవుడలు రెండు ప్రక్కల) మొనచ్చిన ఔన్నత్యముగ నుండును.

శిరస్సునుంచి తోకవరకు కొలిచినచో ముఖమానము కంటె మూడురెట్లును, మూడంగుళములు అధికముగాను యుండ వలెను.

నలుబది అంగుళముల పొడవుగల ముఖము మిగుల శ్రేష్ఠమైనది. ముప్పది ఆరు అంగుళముల ముఖము గలది ఉత్తమమైనది. ఇరువది ఎనిమిది అంగుళముల ముఖముగలది నీచమైనది.

వీపు ఇరువదిఏడు అంగుళములు. చెవులు ఆరంగుళములు, తల కాళ్ళు నలుబది అంగుళములు, మెడ నలుబది అంగుళములు నుండుట మంచిది. గుఱ్ఱము నిలుచున్నయెడల నూరంగుళము లుండవలెను. తలనుంచి తోకవరకు నూట అరువది అంగుళము లుండవలెను. బొడ్డునుంచి వీపుమీదుగా నుండు చుట్టుకొలత నూరంగుళము లుండవలెను. అనగా తలనుంచి తోకమట్టము వరకు కొలువవలెను.

గుఱ్ఱము కొలతను పరీక్షించునపుడు మెడ, కళ్లు, ఆసనము, పెద్దదిగానున్న వేమో జూలుసన్నముగ ధగధగ లాడుచున్న దేమో శరీరపు రోమములుకాంతిగ కురచగనున్న వేమో పరీక్షించ వలెను. పండ్లు సన్నముగ మంచివిగను, ముక్కురంధ్రములు పెద్దవిగను, నొసలు విశాలముగను, పెదవులు నాలుక, మాడు, చెవులు, శిశ్నము, వట్టలు చిన్నవిగా నున్నవేమో చెవులు చిన్నవిగ కడుపు బలిసియుండక రొమ్ము విశాలముగ ఎత్తుగనుండునట్లు పైలక్షణములన్నియు పరీక్షించుట మంచిది.

వయస్సు కనుగొనుట

గుఱ్ఱమునకు ముప్పదిరెండు సంవత్సరముల ఆయువు కలిగి యుండును. గుఱ్ఱము పుట్టినపుడు పండ్లుండవు, ఒక నెల

రోజులు జరిగిన తరువాత పై భాగమునందు రెండు పండ్లు వచ్చును.

అయిదవ నెలనుంచి ఎనిమిదవ నెల వరకు, ఆరుపండ్లును, ఎనిమిదవ నెలనుంచి పండ్రెండు పండ్లును వచ్చును. ఒక సంవత్సరమైన తరువాత పండ్లన్నియు రాలిపోవును. అయిదు సంవత్సరములలో మరల యిరువదినాలుగు పండ్లువచ్చును. తొమ్మిది సంవత్సరములవరకు పండ్లుమీద నలుపురంగుగల చారలుండును, పదునేడవ సంవత్సరము జరిగినతరువాత పండ్లుచివర పసుపురంగుగ నుండును, తరువాత నలుపు చారలు గలుగును.

ఇరువదినాలుగు మొదలు ఇరువదియేడు సంవత్సరముల వరకు దంతములుచిద్రతనొందును. ముప్పదిమూడు సంవత్సరములకు కదలును. ముప్పదిమూడు వరకు దంతపాత మగును.

ఆడగుఱ్ఱమునను ఎంత వయస్సుండునది గుర్తించ వీలుండదు. గుఱ్ఱము పెద్దదైనకొలది కన్నుచుట్టు వెంద్రుకలు వృద్ధిపొందును. ముసలితనము వచ్చినకొలది నొసటిభాగము నందలి ఎముకలు కనబడును. ఇంకను చర్మపు వెంద్రుకలు రాలిపోయి దేహముమీద మచ్చలు కనబడును. వెంద్రుకలు కూడ తెల్లబడును. కుక్క, పంది, పిల్లి జంతువుల పండ్లవలె నున్నప్పటికి లెక్కపెట్టునపుడు ఎక్కువ తక్కువలున్నను, దంతపు మొదళ్ళలో మరొకదంతము మొలచినను అట్టి గుర్రమును కొనరాదు.

పండ్లవరుస చక్కగానుండక పండ్లు లోనికిపోయినట్లుగాను, లోపలికి వచ్చినట్లుగాను, ముందుకు వెనుకకు పోయినట్లుగాను యున్న గుర్రము యజమానికి పుత్రశోకము కలిగించును. తక్కువపండ్లు కలిగిన గుర్రము మిత్రులవలన భయము, శత్రువులవలన పీడ కలుగును. ఎక్కువపండ్లు కలిగిన గుర్రము ప్రభువును తనప్రజలను యమలోకమున కంపును.

గుర్రముల ఆరోగ్యము

ఆరోగ్యమే గుర్రములకు మహాభాగ్యము. ఆరోగ్యము దైవమనికూడ నుడువదగును. గుర్రము లారోగ్యముగా నుండుటకు మంచి ఆహారమును, త్రాగుటకు మంచినీరును, పీల్చుటకు శుభ్రమైన గాలియును లభించునటుల జేయుట మనకర్తవ్యము. గుర్రములను ఎండలోనుంచక వర్షమునకు తడియనీయక కాపాడుచుండవలయును. గుర్రమునకు దేహారోగ్యము కంటె అధికమైన శ్రేయస్సులేదు. అట్టి ఆరోగ్యము లేకపోయినప్పుడు ఆగుర్రము యేమాత్రమును పనిచేయజాలదు. ఒకవేళ చేయగలిగినను ఆపని గుర్రమునకు మిక్కిలి శ్రమయనక తప్పదు. కాబట్టి యజమాని వానిని ఆరోగ్యస్థితిలోనుంచుట ముఖ్య ధర్మమైయున్నది. గాలివలన కలుగక మన ప్రయత్నపూర్వకముగా నెటులకాపాడుచున్నామో అటులనే యుక్తమైన ఔషధాది వస్తువుల నెఱింగి రోగములను మాన్పుటకు ప్రయత్నము చేయవలెను.

ఆహారము

వివిధ దేశములయందు గుఱ్ఱముల కాహారముగ నుపయోగించు పదార్థములు వివిధములుగ నుండును. ఇట్టిపదార్థ

స్వభావము దేశముయొక్క శీతోష్ణస్థితినిబట్టియు, ఆయా గుఱ్ఱములు చేయుపనులబట్టియు మారుచుండును. గుఱ్ఱములకు పెట్టు ఆహార పదార్థములలో జీర్ణముకాగల మాంసకర పదార్థములు, ఉష్ణకర పదార్థములు, క్రొవ్వుపదార్థములు ఎంతెంత యున్నవో విచారింపవలయును. గుఱ్ఱములకు ఆహారము విస్తారముగా దొరకు కాలముండును. వేసవికాలమందును హెచ్చు తగ్గులులేక సమానముగా ఆహారము పెట్టవలెను.

గాలి

పుట్టినదిమొదలు చనిపోవువరకు మేలుకొన్నను, నిద్ర పోవుచున్నను ఎడతెగక చేయుపని గాలినిపీల్చుటయే. కనుక గుఱ్ఱములు బ్రతుకుటకు వాయువే ప్రాణాధారము. గుఱ్ఱముయొక్క శరీరమందలి పోషణకును, ఉష్ణతకును అనుకూలమగు ప్రాణవాయువు పశువుయొక్క జీవితాధారమై యున్నది.

జలము

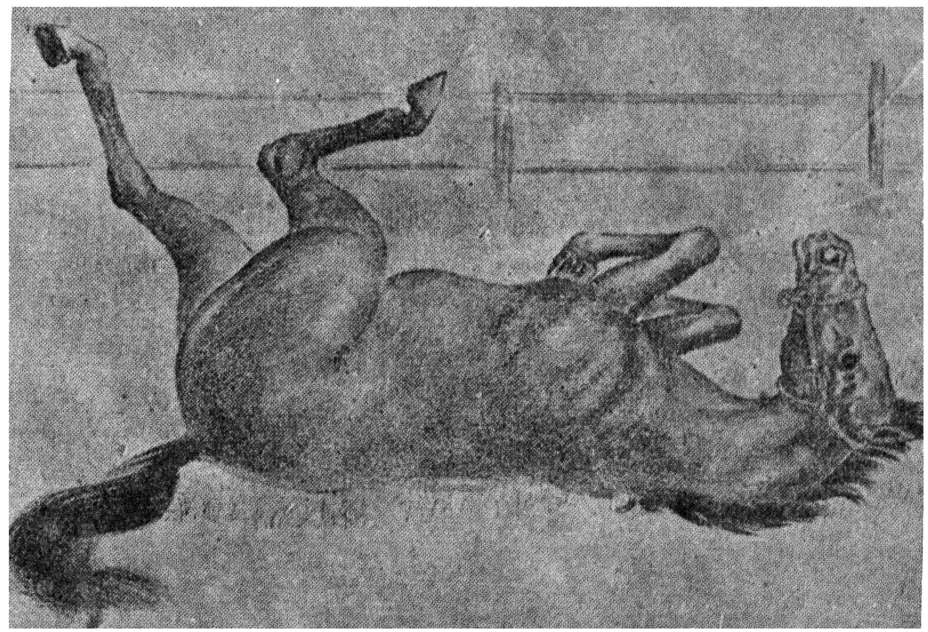
ప్రపంచమునకు జలమే ఆధారము. గుఱ్ఱములకు కల్మషోదకమును త్రాగించరాదు. గుఱ్ఱముల కాహారము పెట్టక కొన్నిదినములుంచవచ్చును, గాని నీటిని త్రాగించనిచో ఒక్క దినమైన నుంచలేము. గుఱ్ఱము త్రాగుజలము పరిశుభ్రముగా నుండవలెను. నిర్మలముగా నుండనియెడల ఆరోగ్యము చెడుటయేగాక అనేకరోగములు పుట్టును. కాబట్టి యజమానులు, నౌకరులుకూడా మురికివాసన, రంగులేనినీటిని కాపాడుదురు గాక.

విశ్రాంతి

కష్టపడి పనిచేసిన గుఱ్ఱమునకు విశ్రాంతి అవసరము. విశ్రాంతివలన అలసటజెందిన అవయవములు తిరిగి బలము

చెంది యథాప్రకారము పనిచేయుటకు దార్ఢ్యము కలుగును. ఎల్లప్పుడు యింటిదగ్గర గారాబముగా మేపు గుఱ్ఱమునకు కూడ విశ్రాంతి అవసరము. శరీరమెట్లు విశ్రాంతిగోరునో గుఱ్ఱము జీర్ణకోశము కూడా అట్లె విశ్రాంతి గోరును. జట్కా బండి వారలుచేయు పనులు చాలా ఘోరముగా నుండును. మేత తక్కువపెట్టి కిరాయి ఊపిరాడకుండగ గుఱ్ఱములను పనిచేయించు చుండుటవలన ఎక్కువకాలము జీవించక మరణించు చున్నవి. గాన విశ్రాంతి, తగిన ఆహారము పెట్టుట అత్యంతవసరము.

మాలీసు చేయుట

గుఱ్ఱములకు మాలీసుచేయుట ఒక విధమగు చికిత్సాపద్ధతిగా చిరకాలమునుండి యెంచబడు చున్నది. గుఱ్ఱము శరీరము

యొక్క యే ప్రత్యేక భాగముయొక్కగాని పోషణకు బలపరచుటయును వ్యాధివలన శరీరముయొక్క యే ప్రత్యేకస్థలమందైనను వాపులను, వాపుదల ఫలితములను తొలగించెడి కార్యక్రమము లందధికోద్రేకతను కలిగించుటయునై యున్నది, ఇందు మూలమున స్నాయువులవలన ముడుచుకొనుశక్తి అదివరకు నశించిన యెడల మరల స్వస్థత పరచబడును.

రక్త ప్రసారమునందు మార్పు

శరీరముపైన చేతితో మెల్లగాదువ్విన రక్తప్రసారమునందు వెంటనేమార్పు గనిపించుచున్నది. చేతివ్రేళ్ళు చర్మముపైన కొంతబలముతో నొత్తిపట్టి మెల్లగానడిపినచో రక్తనాళముల యందుండెడి రక్తము ముందుకుపోయి మరల నాయొత్తిడిని తీసివేయగానే రక్తము తొందరగ వెనుకకుతిరిగి ప్రవహించు చున్నది. ఈ చురుకుదనమే రక్త ప్రసారమునకు సహాయమొనర్చు చున్నది. చర్మము బొటన వ్రేలునకును, చూపుడు వ్రేలునకును మధ్యగట్టిగా బట్టుకొని మెలివేసిన యెడల రక్తప్రసారముయొక్క చురుకుదన మధికమై ఆస్థానము ఎరుపురంగుగా నుండును. తోముట, పిసుకుట, నొక్కుట, ఒత్తుట, పిండుట, చిందరవందరగా కొట్టుట మొదలగు పద్ధతులు చాలా ఉపయోగకరములై యున్నవి.

రోగనిదానము; వ్యాధినిరూపణ

గీ॥ జంతువుల కన జ్ఞానంబు నుంతయైన
లేదు గావున దానిదుర్బాధగాంచి
వ్యాధివిషయంబు లెరిగియు నౌషధంబు
నీయవలె జాగరూకగా సాయుమతులు.

గుఱ్ఱమునకు ఏరోగమైన సంభవించినచో ఆరోగముయొక్క లక్షణములను నిదానముగా పరిశీలించ వలయును. గుఱ్ఱము నోరులేని జంతువుగాన మానవునివలె ఒకేపొట్టగలదిగాన, నెమరవేయుజంతువు కాదుగాన జాగ్రత్తగా పరీక్షించి తగిన సదుపాయములు చేయవలయును. అశ్వవైద్యులు తగినంత శాస్త్రజ్ఞానముకలిగి చాలా అనుభవముతో చికిత్సలు చేయుట మంచిది. కడుపునొప్పి వచ్చిన వాతమనియు, వాతమున్న సర్రాయనియు తెలిసి తెలియని చికిత్సలు చేయక రోగ నిదానమును గ్రహించిన తరువాత చికిత్స చేయుట మంచిది.

రోగముగల గుఱ్ఱము ప్రస్తుతము అనుభవించుచున్న బాధలును, రాత్రింబవళ్ళలో ఎట్టివేళలందు బాధలధికమగునో, రోగజంతువునకు చలనము వలనగాని, ఉష్ణశీతలము వలనగాని, మరియేయితరకారణము వలనగాని, అధికమగుట ఉపశమన మగుట కలుగుచుండునో ముఖ్యముగ కనుగొనవలసిన అంశములై యున్నవి.

ఇదివరలోపొందిన బాధలును, అస్వస్థత ఎంతకాలమునుంచి యున్నదియు ప్రారంభములో నేవిధముకలిగి, ఏరీతిగా అప్పటి పరిస్థితులలో మారినదియు సవిస్తరముగ తెలిసికొనవలెను. గుఱ్ఱమును పరీక్షించినవెంటనే వైద్యుడు యజమానినిగాని, నౌకరినిగాని ఆ రోగ కారణములనుగూర్చి తెలిసికొనవలెను. ఒక్కొక్కప్పుడు కొన్నికొన్ని విషయములలో కొందరికి అనుభవములేక పోవుటచేత సరియగురోగచరిత్ర తెలిసికొనుట

కూడ దుర్లభముగ నుండును. అంతియేగాక గుఱ్ఱపు నౌకరి అజాగ్రత్తవలన గాని లేక లోపమువలనగాని గుఱ్ఱమునకు వ్యాధివచ్చుటయు గలదు. కాబట్టి ఆనౌకరుచెప్పు అన్ని విషయములను పూర్తిగా నమ్మక ఆతనిని నొక్కించి అడుగ వలయును. ప్రస్తుతము యజమాని స్వాధీనములో ఆ గుఱ్ఱము ఎంతకాలము నుండి ఆరోగ్యముగ నున్నదో ఎంతకాలము నుండి రోగముతో బాధపడుచున్నదో, యను విషయములు జాగ్రత్తగా తెలిసికొన వలయును.

లక్షణములను కనుగొనుట

గీ॥ స్వారి చేయుటకెన్నడు సామమనదు
తిండితినబోదు శీతోష్ణస్థితులమీద
విసుగుజెందు రేపవల్ కసురుచుండు
దీనిగుర్తించి వ్యాధిని తెలియవలయు॥

గుఱ్ఱమునకువ్యాధి సంబవించినది లగాయతు కనబడు చున్న లక్షణములను గూర్చియు, ఆ శాలలోనున్న గుఱ్ఱములు యే యితరవ్యాధుల వలనైన బాధపడుచున్నవో మొదలగు విషయములు జాగ్రత్తగా తెలిసికొనవలయును. అస్వస్థతగా నున్నట్లు కనబడుచున్నదియు లేనిదియు, స్వారికి బండికి పని చేయుటకు ఇష్టముగానున్నదియు లేనిదియు తెలిసికొన వలయును.

శరీరోష్ణము రాత్రింబవళ్లు విధ్ధవకయుండుట, లద్దె మెత్తగాలేక గట్టిగానున్నది లేనిది పరీక్షించుట, శరీరవయవ ములనుండి వెలువడు చెమట, జిగట, నురుగు, మలము,

మూత్రము, శ్లేష్మము మున్నగునవి వాసన రంగు ఎట్లున్నది రక్తప్రవాహ సంచలన, నాడి పరిస్థితి, ముఖము, నాలుక, నేత్రములు, ముక్కురంధ్రములు, పెదవులు మున్నగువాటి లక్షణములను పరీక్షించవలెను.

ఆడగుఱ్ఱమైన యెడల శరీరస్థితి, చన్నులు పొదుగు, గర్భకోశము మున్నగువాటిని గూర్చి గ్రహించవలసియుండును మనము చూచుటకుముందు ఆరోగమునకు ఏయే చికిత్సలు చేసిరో, ఏమైన విషపుమందు లిచ్చిరో, ఇంక ఎంతకాలము వరకు ఇదివరకు వాడుచున్న మందులు నిలువయున్నవో, ఇది వరకు చికిత్సచేసిన వైద్యులు రోగినిగూర్చి యేసలహానిచ్చిరో మున్నగు విషయములను విపులముగా తెలిసికొని లక్షణము లను కనుగొన వలెను.

శూలనొప్పి విషయములో ఏవేళలో ఆనొప్పి వచ్చి నదో, లేక విడువకుండ వచ్చుచున్నదో, అది వచ్చినపుడు ఎట్లు బాధపడు చున్నదో, ఆనొప్పి ఆగి ఆగి వచ్చుచున్నదో, లేక విడువకుండ వచ్చుచున్నదో మున్నగు సాధారణాంశము లను తెలిసికొన వలెను.

తరుణవ్యాధులు : దీర్ఘవ్యాధులు

గీ॥ వెలయవారంబు పక్షంబు నెలలపాటు
తరుణవ్యాధులటంచును నెరుగవలయు
వత్సరంబైన పైమించివరలియున్న
దీర్ఘవ్యాధులటంచును దెలియవలయు!

సామాన్యముగా క్రొత్తగా ప్రవేశించి నట్టివియు ఒకటి రెండుమాసముల వరకు బాధపడుచున్నట్టి వ్యాధులను తరుణ

వ్యాధులనియు, అంతకు పైగా నిలువయున్న వ్యాధులను, దీర్ఘవ్యాధులనియు తెలిసికొన వలెను. అనారోగ్యముగ, తేమగ, నుండుస్థలములందు నివసించుట, రాత్రింబవళ్లు పని చేయించుట. రోగసంబంధమగు విషపదార్థములు గుర్రము శరీరములో ప్రవేశించుట, వాతావరణస్థితి మార్పులకు సంబంధించిన దోషములకు లోనై యుండుట మున్నగు కారణములచే గుర్రములకు రోగములు కలుగుచున్నవి.

తరుణవ్యాధులలో ప్రవేశించిన రోగసంబంధమగు విషపదార్థములు రోగము విడచుటతోనే రోగమునుండి తొలగిపోవును. దీర్ఘవ్యాధులకిదిరోగము ప్రవేసించినది లగాయతు మానకుండగ రోగజంతువు ననుసరించియే యుండును. అనగా రోగమాలిన్యము గుర్రము శరీరములో జీర్ణించియుండును. ఇది ఎల్లప్పుడు వృద్ధిపొందుచునే యుండును. ఇంతియే గాక సరియగు చికిత్స చేయనిచో సాంప్రదాయముగా వదలకుండగనే వృద్ధిపొందుచు నుండును.

బాధలను తెలిసికొనుట

రోగముతోనున్న గుర్రముయొక్క బాధలను జాగ్రత్తగా పరిశీలించ వలయును. బాధగల ప్రదేశములను తాకిన యెడల నొప్పిగను, వేడిఎక్కువగనున్న దీనిని వెచ్చనివాపుతో గూడిన బాధయందురు. ఒకొక్క సమయములో బాధ దూరపు అవయవములలో కనబడుచున్నను ఒకప్పుడది హృదయములోను, దానిదగ్గర అవయువములలోను ఉండవచ్చును. కదలికవలన బాధ ఎక్కువగా యున్నపుడు కండర సంబంధమైనదిగా తెలిసికొన వలెను.

శీతోష్ణ పరిమాణములు తెలిసికొనుట

అశ్వశరీరమునందు మామూలు వేడికంటె ఎక్కువగానున్న జ్వరము అందురు. పలురోగముల కిదియొక రోగలక్షణము. రోగిని ప్రారంభములో పరీక్షించునపుడు జ్వరమున్నది లేనిది పరీక్షించవలయును. రోగలక్షణముల విషయమై పరీక్షించు నపుడు జ్వరము కొంచెము హెచ్చుగనున్నప్పటికి అది అంత హానికరముగ తలంచరాదు. తీవ్రదశలో నున్నపుడు మాత్రము దుర్గుణములో జేరునని తలంచవలయును. జ్వరము వచ్చినపుడు గుఱ్ఱమునకు యే అవయవమైన క్రమము తప్పుటగాని, లేక క్రమేపి శీతోష్ణ పరిమాణము హెచ్చుచుండి, మామూలు స్థితిలోనికి వచ్చుటయు గలదు. తరువాత రోగి కొద్దిరోజులలో వ్యాధికుదిరి యథాప్రకారముగా ఆరోగ్యము జెందుటయు గలదు. ఈ రీతిగా విషజ్వరములలో కలుగుచుండును. అప్పుడు జ్వరముయొక్క నిజస్వభావము యిదియని స్పష్టముగాచెప్పుట కష్టము. రోగ లక్షణములలో ఆరితేరిన కొంతమంది వైద్యులు ఆ వ్యాధికి అకాలముగ పుట్టిన విషజ్వరముయొక్క ప్రథమ సోపానములని చెప్పుదురు. ఇదివరకు యే గుఱ్ఱమునకైన జ్వరమువచ్చిన యెడల దానికి ఔషధమిచ్చినగాని ఆ జ్వరము తగ్గదని నమ్మకముండెడిదిగాని అట్లెప్పుడును జరుగదు. ఆ జ్వరమున కేమందును లేకయే క్రమేపి దానంతటదియే తగ్గును. కాబట్టి జ్వరముతో మొదలిడిన వ్యాధికి త్వరపడి చికిత్స చేయరాదు. గుఱ్ఱము రోగచిహ్నములు స్పష్టముగా తెలిసినప్పటి నుండియు దాని కే విధమగు పనిచేయకుండ విశ్రాంతి నీయవలెను.

జ్వరమును తెలిసికొనుట

ఆరోగ్యముగానుండు గుఱ్ఱమునకు నూరుడిగ్రీల వేడిమి యుండును. అంతకు అధికముగనున్నను తక్కువగనున్నను అనారోగ్యమని తెలిసికొనవలెను. 106, 107 డిగ్రీల వేడి యున్నయెడల దారుణమగు వేడియని తెలిసికొనవలయును. 95 డిగ్రీల వేడిమియున్న అధిక అపాయకర మనియు, అంత్య దశయనియు గ్రహించవలయును.

గుఱ్ఱముయొక్క ఉష్ణోగ్రతను పరీక్షించుదానికి ధర్మామీటరు అందురు. రోగిశరీరోష్ణమును ధర్మామీటరుతో దినమునకు రెండుమూడుసార్లు కొలువవలెను. ఉదయము ఆరు గంటలనుంచి 9 గంటలవరకు, సాయంకాలము 5 గంటల నుంచి 7-30 గంటలవరకు వేడిమిని కొలుచుటమంచిది. అవుసరమునుబట్టిమధ్యకాలములోకూడ కొలువవచ్చును. గుఱ్ఱము యొక్క ఉష్ణమును కొలిచినతరువాత ధర్మామీటరును క్రిందికి జాడించి దానిలోని పాదరసమును సామాన్యగుర్తుకంటె క్రిందికి దింపి చన్నీటితోగాని, తదితరలోషన్సుతోగాని, శుభ్రము చేయవలెను.

ధాతువు

రక్తనాళములలో రక్తము కదలుటయే నాడి లేక ధాతువు కొట్టుకొనుచుండుట యందురు. గుఱ్ఱము కుడిఎడమ నుండు క్రిందిదాడకు లోపలిభాగమున ధాతువును పరీక్షించ వచ్చును. నాడి మన వ్రేలునకు తగులుటకు కారణమేమన హృదయకోశమెల్లప్పుడు వికసించుటయు,ముడుచుకొనుటయు

జరుగుచుండును ఆరోగ్యముగానుండు గుఱ్ఱమునకు నిమిషమునకు 36 నుంచి 40 వరకు నాడి లేక ధాతువు కొట్టుకొనుచుండును. ఇంతకుహెచ్చు తక్కువలున్న ఆజంతువు అనారోగ్యముగా నున్నదని గ్రహించవలెను.

ఆరోగ్యవంతమగు గుఱ్ఱముశ్వాసను, మెల్లగను, దీర్ఘముగపీల్చుట, విడచుటజరుగుచుండును. గుఱ్ఱముఆయాసముగా నుండు సమయము నందును, పనిచేయుచుండు సమయమునందును శ్వాస ఎక్కువగా పీల్చుచుండును. గుఱ్ఱము నిమిషమునకు 10 నుంచి 13 వరకు ఉచ్ఛ్వాస నిశ్శ్వాసములను విడచును.

శరీరభాగముల పరీక్ష

నాడి కొట్టుకొనుట, శీతోష్ణస్థితి, ఉచ్ఛ్వాస నిశ్శ్వాసముల పరీక్ష, ఏమైనబంకతోగూడి పొరలుపడుచున్నదియు, దగ్గువచ్చుచున్నదియు, కడుపులో నేదైన నొప్పియున్నదియు, చెవులనుగూర్చియు, కడుపులోని యితరభాగములగూర్చియు జాగ్రత్తగా పరిశీలించవలయును. కడుపునొప్పి మొదలగు పొట్టసంబంధమగు వ్యాధులు సంభవించినపుడు మలాశయమును పరీక్షింపవలయును. గుఱ్ఱము ఒక్కొక్కప్పుడు ఒక్కొక్క అవయవమునకుచెందిన రోగములవలననే బాధపడుచుండును. అట్టివిషయములందు మనకు చివరకు ఒకేవిధమగు లక్షణములు కనబడవు. ఇతర అవయవములుకూడ ఈ అవయవముల దీర్ఘరోగముచే కొన్నికష్టములు కలుగవచ్చును.

తత్వములనుబట్టి మందులువాడుట

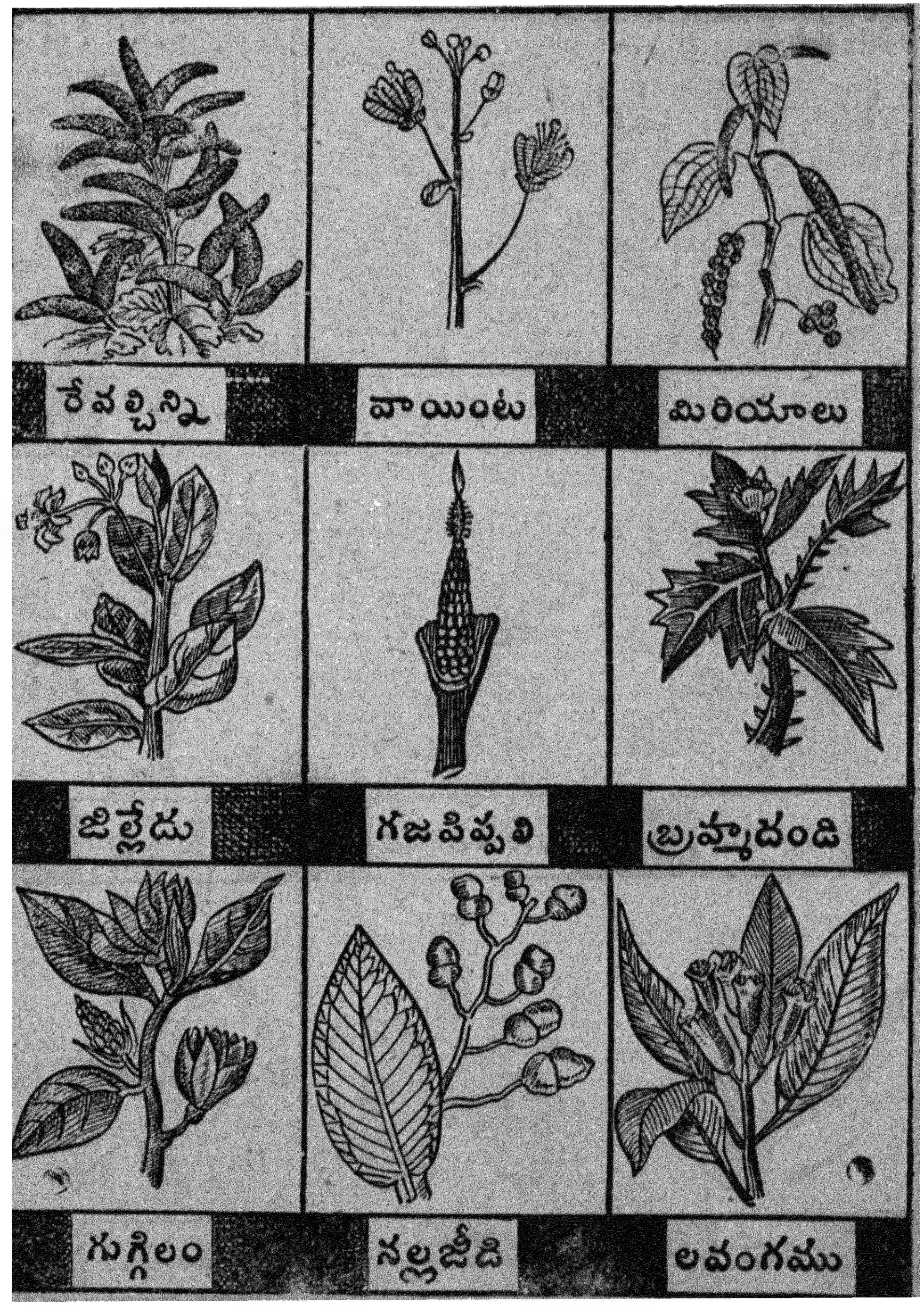
గుఱ్ఱములలో కొన్ని పెట్టిన మందులను సరిగా జీర్ణము చేసికొనును. మరికొన్ని సరిగా జీర్ణముచేసికొనలేక పోవుట వలన ఫలితము కనబడదు కాబట్టి ఒక్కొకప్పుడు ఎంతమంచి మందు వాడినను ఆ గుఱ్ఱముయొక్క తత్వమునుబట్టి వాని ఫలితములు కనపడుచుండును.

వైద్యుడు యిచ్చినమందులను యజమాని చాలా జాగ్రత్తగానుంచి మానవునికివలె గుఱ్ఱములకు కూడా ప్రతి దినము వేళప్రకారము ఈయవలెను. కొన్నికొన్ని మందులు ఉదయమునను, మరికొన్నిటికి మేతమేసినతరువాతను, మరి కొన్నిటికి యెల్లవేళలందును ఈయవలసి యుండును.

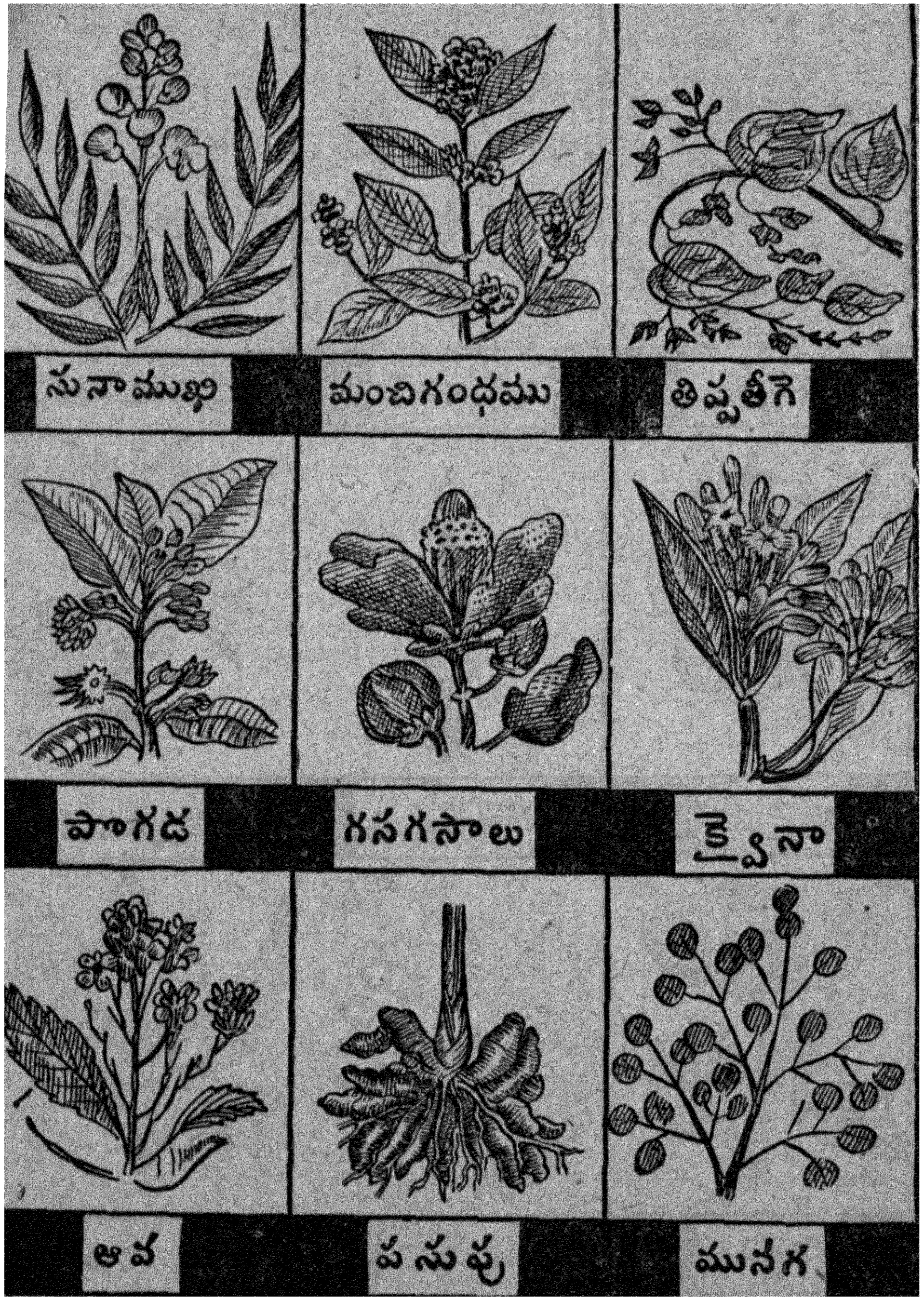
వయస్సునుబట్టి మోతాదులు వాడుట

గీ॥ అనుభవముగల్గి వైద్యుడు మనమునందు
తురగమునుబట్టి వయసును నెరిగియుండి
వ్యాధికయ్యును మందుల వాడవలయు
తెలిక కనుమందులొసగగ కలుగుహాని॥

వైద్యులలో కొందరు మందులను తూచకుండగనే సుమారుగ వాడుదురు. ఇది చాలా పొరపాటు. మోతాదు ఎక్కువపడవచ్చును. లేక తక్కువపడవచ్చును. గాన జాగ్రత్త వహించి చక్కగాతూచి మోతాదులను వాడుట మంచిది. విషపు మందులనుమాత్రము జాగ్రత్తగావాడవలెను. బలము గల గుఱ్ఱములకు మోతాదు లెక్కువనిచ్చుట మంచిది. ఏ వ్యాధి కేమందు నీయవలెనో నిర్ణయించుటయే ఔషధ

ఓషధులను తెలుపు పటము

ఓషధులను తెలుపు పటము

నిర్ణయ మనబడును. ఔషధములను ఉపయోగించు నపుడు జాగ్రత్తగా పరిశీలించి సరియగు మోతాదుల నీయవలెను. లేనియెడల నష్టము, హానియు, కలుగును. రోగనిర్ణయము స్పష్టముగా నిర్ణయించిన తరువాత ఆ చికిత్స చేయవలసిన విధానము బాగుగా అర్థమైనయెడల ఎక్కువ మందులను కలుపవలసిన అవుసర ముండదు. ఒక్కొకపుడు వైద్యుడు తాను అనేకమందులను కలిపియిచ్చినచో వ్యాధి కుదురునని తలంచి అట్లు కలిపి యిచ్చును. కాని అట్లు చేయుటవలన ప్రయోజనము లేకపోగా నష్టము హానియు కలుగును. కాబట్టి మందులు యిచ్చుటలో అనుభవముండ వలెను. మందులను కలుపుటలోకూడ తగినంత అనుభవముండవలెను. మందులను ఉపయోగించు విషయములో బాగుగా తెలిసికొనియుండి అనుభవముకూడ కొంతవరకు సంపాదించి యుండవలెను. ద్రవ పదార్థములుగాక ఘన పదార్థములను మెత్తగానూరియో లేక నీటిలో నాన వేసియో ఔషధములలో కలిపివాడుట మంచిది. కొన్నిమందులను చూర్ణముల రూపమున గుళ్లమున కీయవలసి యుండును. చూర్ణములయందు ఉపయోగింపబడు మూలికలన్నియు సాధ్యమైనంతవరకు క్రొత్తవిగను పుచ్చనివిగను, తమస్వరూప స్వభావములు కలవిగను యుండవలయును. ఆయా చూర్ణములకు చెప్పబడిన వస్తువుల భాగముల ప్రకారము ప్రత్యేకముగా తూచి ఏకముగకలిపి రోటియందుంచి వెడల్పుమూతిగల పాత్రకు వస్త్రమునుగట్టి దాని ద్వారా పాత్రలోనికి పడునట్లు చూర్ణ ద్రవ్యములపై నాలుగువేళ్లతో

నొక్క త్రిప్పుచు వస్త్రగాలితము చేయవలయును. చూర్ణము మెత్తగానున్న కొలది శ్రేష్ఠముగానుండును. మందులనుకలుపుటకు ముందు యేయే చూర్ణములు ఎంతెంత కావలసియుండునో సరిగాతూచి తరువాత వాటిని కలుపవలెను. వివిధ చూర్ణములుకలిపిన తరువాత గుర్రములకీయవలసిన మోతాదుల ప్రకారము వాటిని భాగించి శుభ్రమగు కాగితములలో పోసి పొట్లములుకట్టి ఈయ వలయును.

మాత్రలు చేయుటలోకూడ మ్రింగుటకు వీలుగానుండు పరిమాణము గలిగియుండవలెను. పదార్థము గలియు నటుల జిగురుబెల్లము, ఆముదము తేనె మొదలగు వస్తువుల నుపయోగించ వలయును. మాత్రలను గుర్రము నోటిలో చితుకనీయకుండ జాగ్రత్తగా అంగిటిలో వేయవలెను. గాని నోటిలో వేసిన మ్రింగ జాలదు.

ఔషధములను, ముక్కురంధ్రములతో పీల్చుట, ముక్కురంధ్రములతో పీల్పించుట అను దానికి నస్యకర్మ యందురు. ముఖ్యముగా గుర్రములకు నస్యము లెక్కువగా పీల్పించు చుందురు.

గుర్రములకు దెబ్బలు తగిలినపుడు, బెణికి నపుడు, వాపులకు, వాతనొప్పులకు, నరముల సంబంధమగు రోగములకు, శరీరముననుండు స్వేదమును తీయుటకు వేడికాపులు తీయుట మంచిది. ఇంకను వేడినీటితోను, నిమ్మకాయతోను కొన్ని తైలములలో కలిపి వేడికాపుల తీయుట మంచిది.

అశ్వములకు లోహసంబంధమగు విరేచనముల కిచ్చు మందులకంటె కాయసంబంధమగు అనగా ముసాంబ్రము

మున్నగునవి యిచ్చిన చక్కగా పనిచేయును. గుర్రము పేగు పెద్దదిగా నుండుటవలన మంటను పుట్టించు మందులు విరేచనము కలిగించు మందులు చాలా జాగ్రత్తగా వాడవలయును. విరేచనములకు మందిచ్చుటకు పూర్వము పచ్చిమేత వగైరాలను ఈయరాదు. విరేచనములగుటకు ఎనీమా చేయవచ్చును. ఆసనముగుండ ఎనిమాచేసిన పేగులలో త్వరగా పనిచేయును. అవిసెనూనె, ఆముదము, మున్నగు వానికంటె కలబంద నుండి తీసిన ముసాంబ్రము మంచి విరేచనకారిగ నుండును. నేపాళనూనె, ఉప్పుపదార్థములు అంతగా పనిచేయక. చెడును కలుగ జేయును. సునాముఖి, సామాన్యముగ పనిచేయును. రాత్రిపూట వేడిజావ లేక దాణాపెట్టిన తరువాత ఆహారము యిచ్చి ఉదయము ముసాంబ్రమును తగినంత యిచ్చినచో పది లేక పండ్రెండు గంటలలో విరేచనములగును. జ్వరము తగిలి నపుడు రసభస్మమును గాని, విషముష్టినిగాని వాడవచ్చును.

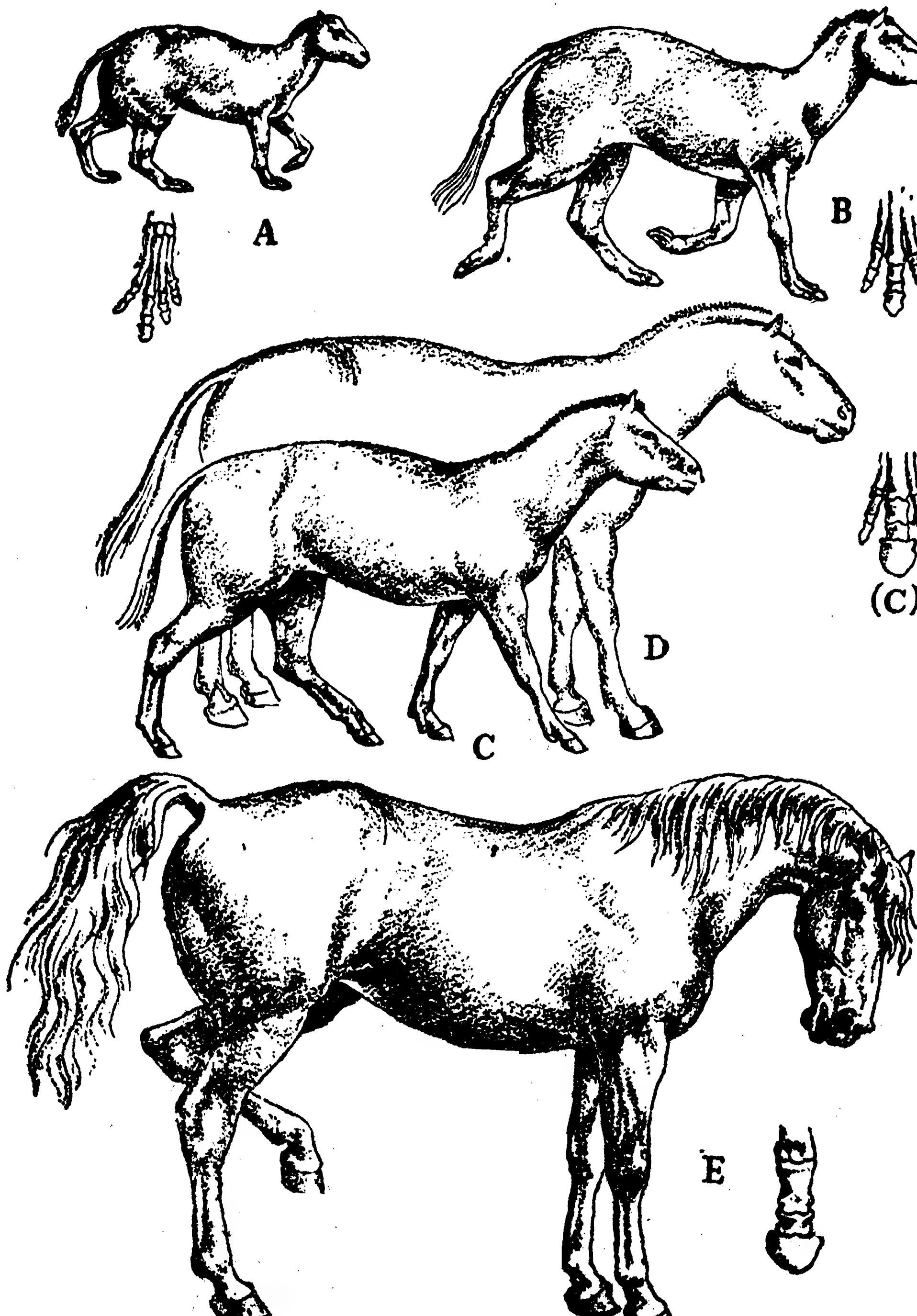
గుర్రములు బలహీనముగా నున్నపుడు పేగులలో చెడురక్తము కూడుకొని యున్నపుడు విరేచములకు మందీయ రాదు. జలుబురోగముకు విషజ్వరములకు రక్తస్రావమునకు, మెత్తగాళ్ళకు ముసాంబ్రమును విరేచనకారిగ మందుయిచ్చిన ప్రమాదము కలుగును.

జ్వరము

వ్యాధులు-చికిత్సలు

ఆ॥ వె॥ గాలిపెచ్చుయివడ గాలియుగొట్టిన
పరుగులిడుచు సతముతినుగుచున్న

మేతనిక్కటంబు మేయించినంత నే
జ్వరము దగులు వెంటప్రభువులార॥

గీ॥ తలయువేడెక్క గుడ్డను తడిపివేసి
తేలికాహారమిడుగను తెప్పరిల్లు
తేనెగోధుమపిండిని తెల్లపటిక
నందుకలిపియు నివ్వంగ మందదేల॥

గుఱ్ఱము ఎక్కువగా పరుగెత్తుటవలనను, వడగాల్పులు తగులుటవలనను, అనారోగ్య స్థలములందుంచుటవలనను, ఎక్కువ మేపి తక్కువపని చేయించుట వలనను జ్వరమువచ్చును. లక్షణములు:- బడలికగా నుండుట, శరీరములోపల వేడి వృద్ధియగుట, ఆకలి మందగించుట, నాడి చురుకుగా నుండుట, ప్రేగులలో మార్పుగలుగుట, మూత్రము కొద్దికొద్దిగా పోయుచు విశేషరంగు కలిగియుండుట మొదలగు లక్షణము లుండును.

చికిత్స:- ఆరోగ్య స్థలమునందుంచవలెను. తేలికగు మెత్తని ఆహారము పెట్టవలెను. త్రాగుటకు చన్నీళ్ళు పెట్టవలెను. తలకు వేడిగానున్నయెడల చన్నీటిగుడ్డ వేయువలెను. వేడిగాలిలో నుంచరాదు. గాలిలేనిచో విసనకర్రలతో విసరవలెను. పచ్చిఆహారము పెట్టవలెను. అన్నివిధములగు జ్వరములకు పోషణబాగుగా జరుగవలెను. బొక్కెనలో నీరుపోసి సూరేకారము కొద్దిగాకలిపి దాహమగునపుడు ఈయవలెను. ముక్కురంధ్రములను, నోటిని ఎప్పటికప్పుడు శుభ్రపరచవలెను. గుర్రపుశాలను శుభ్రపగచి ఫినైల్ జల్లుచుండవలెను. గడ్డి తిననిచో గోధుమజావ ఈయవలెను. భేడిఉప్పు 12 తు, శొంఠి 2 తు. కలిపి పెట్టవలెను. గోధుమపిండి అర్ధశేరు.

తేనె పావుశేరు, పటికబెల్లం సవాశేరు కలిపి రెండుపూటలు యిచ్చిన తగ్గును. లేక దినమునకు అర్ధసేరు సారాయి త్రాగించుము.

న్యూమోనియా

గీ॥ గాలితగులనిచోటులన్ గట్టివేయ
మేపుమితిమీరినందున దాపురించు
వ్యాధిన్యూమోనియా తెలియంగనగును
గాన వ్యాధిని మాన్పంగ బూనవలయు॥

గుర్రమునకు ఉష్ణప్రదేశములనుంచి శీతలప్రదేశమునకు వెంటవెంటనే మార్చుటవలనను. తేమ, చలి, చీకటి, గాలిమారని శాలలో నుంచుటవలనను, ఎక్కువగా మేపుట వలనను, తరచుగా ఈవ్యాధి వచ్చును.

లక్షణములు:– ఆహారముతినుచు లోపలిచర్మభాగపు పొరలు పసుపురంగుగా నుండును. ముక్కు రంధ్రములనుండి చీమిడివంటి పదార్థము కారుచుండును. పడుకొనుచు లేచుచుండును. శ్వాసకోశములు ధ్వనితో కూడియుండును. నాడి నిముషమునకు 80 వంతున కొట్టుకొనును. శ్వాసనిమిషమునకు 50 వరకు యుండును. జ్వరము 105 నుంచి 106½ వరకు యుండును, ఈవ్యాధికి అన్నివేళల దగ్గుట ముఖ్యలక్షణము. క్రమేపి దేహముచల్లబడి చెమటపట్టిన ప్రమాదమని గ్రహించవలెను. కనురెప్పలు ఎఱుపురంగుగా నుండును. పసుపుపచ్చని చీమిడి పడుచుండును.

చికిత్స:– ఇట్టివ్యాధులుగల గుఱ్ఱములను అనుభవముగల మాతాలూకా పశువులడాక్టరుకుగాని, ఆయుర్వేదపశు వైద్యాచార్యునకుగాని చూపించి చికిత్సచేయించుట చాలా ఉత్తమము. జంతువును ధారాళమైన గాలివచ్చుచోట నుంచవలయును. ప్రేగులను శుభ్రపరచుచుండవలెను. జ్వరము ఎక్కువగానున్నప్పుడు ప్రతి 8 గంటలకు డిజిటాలిస్‌ను ఇచ్చుట మంచిది. రొమ్ముభాగమునకు ఆవాలపిండి పట్టువేయవలెను. జ్వరముతగ్గి నాడి సామాన్యములో నున్నప్పుడు అటుయిటు తిరుగుచున్నప్పుడు సామాన్య బలవర్ధకౌషధమీయవలెను.

ఇన్ ఫ్లూయింజా

ఆ॥వె॥ జలుబువలనగాని జబ్బులుండుటగాని
వాతమైనగాని వరలువ్యాధి
ఇన్‌ఫ్లుయింజటంద్రిదేను చిత్రమో
చీముకారు కండ్లుచెడును వినుమ॥

గుఱ్ఱము రక్తములో ఒకవిధమైన విషపదార్థముకలిగి జనించు జ్వరమై యున్నది. మనుష్యులకు సోకినపుడు ఆ వ్యాధియే గుఱ్ఱములకుకూడ సోకవచ్చును. ఈ వ్యాధి త్వరితముగా పెంపొందును. ఇది నాలుగు విధములుగా రావచ్చును. జలుబువలనగాని, కడుపులో జబ్బుండుట వలనగాని, వాతరోగము వలనగాని, కండ్లజబ్బు వలనగాని, రా వచ్చును.

లక్షణములు:- ఇది ఆకస్మికముగా వచ్చును. జ్వరము 104 నుంచి 105 డిగ్రీల వరకుండును. మందమతిగా నుండును. ఆహారము తినదు. దగ్గుకూడ నుండును. కండ్లనుంచి నీరు కారును. కంటిలోని పొరలు వాచి ఎరుపురంగుగా నుండును. జలుబుగా నుండుటవలన ముక్కులనుండి ఒక విధమైన రసి కారుచుండును. మలబద్ధకముండును. పాదములకు వాపు కలుగును. క్రమేపి ఊపిరితిత్తులు వాచి బాధపడును.

చికిత్స:- గుఱ్ఱమును జాగ్రత్తగా పోషించవలెను. వేడి నీటిలో గుడ్డనుముంచి శరీరమంతా కాపులుతీయవలెను. విరేచనమునకు మందీయవలెను. మలబద్ధకమున్న 10 తులముల అవిసెనూనెతో ఎనీమా చెయవలెను. అమ్మోనియా కార్బనేట్ 1 డ్రాము, నైటర్ 2 డ్రాములు, చన్నీళ్ళు ఒక పాయింటు తీసికొని ఈ మోతాదు వంతున మూడు వేళల త్రాగించవలెను. తిను ఆహారములోగాని, నీటిలోగాని, ఒక ఔన్సు నైటరును ప్రతిరోజు కలుపవలయును. కడుపు నొప్పి యున్నచో, క్యాంఫర్ 2 డ్రాములు, ఎక్ట్రాక్ట్ ఆఫ్ బెల్డోనా 1 డ్రాము కలిపి రెండుమూడు పర్యాయములు ఈయవలెను. గుఱ్ఱపు రెండుప్రక్క భాగములకు వేడికాపులు తీయవలెను. బియ్యపుజావలో సీమసున్నం కలిపి ఈయవలెను.

మరా:- ఇటువంటి వ్యాధులకు ఇంగ్లీషు చికిత్సయే మంచిది

మలేరియా

ఆ॥ వె॥ దోమకాటువలన దొడ్డగుఱ్ఱముకైన
సంభవించువ్యాధి చక్కజేయ

క్వాయినసీటియందు కలిపియుత్రాగించ
రోగచిహ్నములన రూపుమాయు॥

చెడుగాలి పీల్చుటవలన, బురదనేల లందుండుటవలన, ఒకవిధమగు దోమలు శరీరమంతటను కరచుటవలన రక్తములో ప్రవేశించి ఈవ్యాధి కలుగజేయును. ప్రతిరోజుగాని ప్రతి రెండురోజులకుగాని రావచ్చును. కాబట్టి దోమలనుచంపు సూత్రము ముందుచూడవలెను.

లక్షణములు:- ఈవ్యాధి అగస్మాత్తుగా వచ్చును. శ్వాస, నాడి, తీవ్రతగా నుండును. ఆకలి మందగించుచుండును. ఎల్లప్పుడు దాహముకొరకు నిరీక్షించుచుండును. కనురెప్పల లోపలిభాగము ఎరుపురంగుగానుండును. కొన్నిసమయములలో కడుపునొప్పియుకూడ నుండును. ఈవ్యాధి మానవుని వలె దీర్ఘకాలముండగలదు. సామాన్యముగా నాలుగునుంచి ఏడురోజులవరకుండును. తరువాత ప్రమాదముకూడ సంభవించును.

చికిత్స:- 18 తులముల ఎప్సన్‌సాల్టును సేరున్నరనీటిలో కలిపి ఎనీమా చేయవలెను. తరువాత 12 తులములకు ¾ తు. క్వైనామందును సేరునీటిలోకలిపి దినమునకు రెండుపర్యాయములు ఈయవలెను. క్రమేపి మందును తగ్గించుకొనుచు రావలెను. ఈ జ్వరమునకు నేతిని శరీరమునకు రాయవలెను. తరువాత గుగ్గిలము ¼ తు, కటకరోహిణి 1 తు, ధనియాలు 4 తు, పెద్దవామింటాలు 5 తు, కరక్కాయలు 4 తు, తాడికాయలు 4 తు, ఈవస్తువులుతెచ్చి 3 భాగములు నీటిలోకలిపి

కషాయముగాకాచి వడపోసి నాలుగుదినములు ఒకపూట మాత్రమే త్రాగించవలెను.

కడుపునొప్పి

ఆ॥వె॥ జలుబువలనమరియు స్వారిచేయుటవల్ల
సంఘటిల్లువ్యాధి జాలమయ్యె
తెలుపునట్టిరీతి దినుసులగొని తెచ్చి
వాడవలయువ్యాధి పాడువడును॥

గుర్రములకువచ్చు కడుపునొప్పి అనువ్యాధి పలురకములుగా వచ్చుచుండును. గాన వైద్యులు జాగ్రత్తగా పరీక్షించి చికిత్సచేయవలెను. ఏభాగమందు ఏకారణములవలన ఏరీతిగా ఎందుచేత నొప్పివచ్చుచున్నదో, ఆనొప్పి వేడివలనగాని జలుబువలనగాని, తదితర రోగములవలనగాని,వచ్చుచున్నదో జాగ్రత్తగా రోగనిదానము గ్రహించవలెను.

స్వభావము

ఎండినపదార్థములు, పులిసినపదార్థములు, చెడిపోయిన దాణావస్తువులు, మితిమీరిన పచ్చిఆహారము తినుటవలనగాని కష్టపడిపనిచేసి వేడి ఎక్కువగానున్నప్పుడు చల్లనినీరు త్రాగుట వలనగాని అధికముగా స్వారిచేయించుటగాని, జలుబు చేయుటగాని, మలబద్ధకముగా నుండుటవలనగాని, ఆహారకోశములో గాలిచేరుటవలనగాని, ఈవ్యాధి పలురకములుగా వచ్చు చుండును. గాన ఈ దిగువ కొన్నిరకముల నొప్పులు తెలియపరచితిని గాన శ్రద్ధగా గమనించుదురు గాక.

లక్షణములు

కడుపులో ఉద్రేకమగు నొప్పి అప్పుడప్పుడు వచ్చుచుండును. గుర్రము కొంతకాలము ఆరోగ్యముగానుండి మరి కొంతకాలము ఆహారముతినుట మానును. ప్రక్కచూపులు చూచుచు, పాదములతో క్రింద రాయుచు అటునిటు దొర్లుచుండును. ఇట్టిసమయములలో నాడి తేలికగా కొట్టుకొనుచుండును. నొప్పితగ్గనపుడు పిచ్చిదానివలె కనపడు చుండును. రక్తప్రవాహము శరీరోష్ణముతగ్గును. తలను అటునిటు త్రిప్పుచుండును. సరియైన చికిత్స చేయనిచో ప్రమాదము తటస్థించవచ్చును. లేదా మరొక వ్యాధిలోనికి ప్రవేశించ వచ్చును. గాన త్వరగా మేలుకొనుట మంచిది.

చికిత్స

ఆరంభించిన వెంటనే ఇంగువ 1 తు, నల్లఉప్పు $2\frac{1}{2}$ తు ఖర్జూరకాయలు 3 తు॥ సైంధవ లవణము 1 తు. జాజికాయ తు॥ కలిపి సేరున్నర గోరువెచ్చని నీటితో ఈయవలెను.

షరా:- చికిత్సలు కావలసిన చట్కా చికిత్సలలో చూడుడు.

విరేచనములు

ఆ॥వె॥ శ్వాస తీవ్రమగును సత్తువలేకుండ
చెప్పియున్న వ్యాధి జేరియున్న
తెల్లజీలకర్ర తెచ్చియు మిరియాల
గలిపినూరియివ్వ కట్టుకొనును॥

గుర్రము మితిమీరిన ఆహారము తినుటవలన, జీర్ణము కాక, ముక్కిపోయిన నిలువయున్న మేత తినుటవలన, మేత

మిక్కుటముగాతిని, నీరెక్కువగా త్రాగుటవలన, చలిగాలి సోకుటవలన ఈవ్యాధివచ్చును. మలము పలుచగానుండును. ఆకలి మందగించును. నాడి బలహీనముగా నుండును. శ్వాస తీవ్రముగానుండును. లోపల బాధగానుండును. విరేచనము లగుచున్న కొలది శుష్కించును.

చికిత్స:- గుఱ్ఱమును శీతలప్రదేశములో నుంచరాదు. పొడిఆహారము పెట్టవలెను. విశ్రాంతి ఈయవలెను. వ్యాధి ఆరంభించిన వెంటనేసోపు 4తు తెల్లజీలకర్ర 4తు, మిరియాలు 4తు, ఇవివేయించి పొడిజేసి తడిపి రెండుమాత్రలుచేసి రెండు పర్యాయములు ఈయవలెను.

తిరుగుడుశూల

గీ॥ ధాత్రిపైనను పిచ్చిచేత తన్నుకొనెడి
వాని చందంబు తురగము పరుగులెత్తు
గచ్చతీగెల పొడి మిర్చి మజ్జిగనేయిగలిపినీయ
మొండివ్యాధైనబోవు సమూలముగను.

గుఱ్ఱము చాలాబాధపడుచు భూమిని వాసనచూచుచు గిరగిర తిరుగుచు రెండువైపుల అటునిటు దొర్లుచున్నపుడు ఎండుమిర్చి 2½ తు, గచ్చతీగపొడి 2 తు, కలిపి నూరి సేరు మజ్జిగలో గాని, సేరు నేతిలోగాని కలిపిపెట్టిన తగ్గును.

అజీర్తి

ఆ॥వె॥ కడుపునొప్పితోడ కలుగుబద్ధకమును
గాన దీనిమాన్పఁ బూనియున్న

ఉప్పుతోముసాంబ్రమొప్పుగా సారాయి
గల్పి యివ్వవ్యాధి కట్టుకొనును॥

యీవ్యాధి మూడువిధములుగా నుండును. మొదటిదానికి మలబద్ధకముండును. కడుపులోబాధ, మందమతిగా నుండును. ముసాంబ్రము 1¼తు, ఉప్పు 5తు, సారాయి 10తు, గోరు వెచ్చనినీరు సేరుకలిపి యీయవలెను. వ్యాధి తగ్గినతరువాత నల్లమందును సూక్ష్మముగా యీయవలెను. వ్యాధి తగ్గిన తర్వాత నేలవేము 1తు, విషముష్టిపొడి ½తు, అన్నభేది ½తు సునాముఖి 2 తులములుకలిపి ఆహారముతో నాలుగుదినములు యిచ్చిన గుఱ్ఱము బాగుపడును.

ఆహారము ఎక్కువగా తినుటవలనకలుగు అజీర్తికి అతి సారములేక మలబద్ధకమెక్కువగా నుండును. నోరు దుర్వాసనగానుండి మందమతిగానుండును. నేలవేము 1తు, సోడా వుప్పు 1½తు, లవంగాలు 1తు, కలిపి రెండుపూటల ఆహారముతో యీయవలెను. చెడుఆహారము తినుటవలన, దీర్ఘవ్యాధులు కలుగుటవలన, యీ అజీర్తిపుట్టును. ఇట్టిదానికి ఇంగువ 2తు, నల్లవుప్పు 2తు, ఖర్జూరకాయలు 2తు, వస 2తు సైంధవ లవణము 2తు, జాజికాయలు 2తు, సొంఠి 2తు, కలిపి నూరి సేరు కలినీటిలో కలిపి త్రాగించవలెను. యీ రీతిగా మూడుదినములు చేయవలెను.

గర్భశూల

ఆ॥వె॥ గర్భశూలరాగ కాళ్ళురెంటెనిజాపి
పైకిలేచి మరల పండుకొనును

దాని మాన్ప దెల్పు వానిని గొనితెచ్చి
యివ్వరోగ మప్పుడె పవ్వళించు ॥

గుఱ్ఱము కడుపును, బొడ్డును, భూమికి ఆనించి నాలుగు కాళ్ళు సాచి పడుకొనుచు లేచుచు నుండును. మోదుగ మోడలు 4 తు, వస 3 తు, కోష్టు 2 ½ తు, ఎండుమిర్చి 2 తు, కలిపినూరి సవాసేరు పాతబెల్లముతో యిచ్చిన తగ్గును.

అపానశూల

గీ॥ పాడుదుర్గంధమైన యపానశూల
సంభవించును గుఱ్ఱముల్ చక్కగున్న
ఉల్లిపాయయు, ఇంగువ యౌషధులను
గలిపినివ్వ జబ్బు కలుగదింక॥

గుఱ్ఱము నాలుగుకాళ్ళుచాచి పడుకొని బాధపడుచు దుర్గంధపు వాసనగల అపాన వాయువులు విడచుచున్నపుడు వేడినీటితో ఎనీమా చేయువలెను. లేదా వెల్లుల్లిపాయలు 10 తు, సైంధవలవణము 8 తు, ఇంగువ 1 తు, కలిపినూరి అర్ధశేరు లేక శేరు ఆవుపెరుగుతో గుఱ్ఱముయొక్క వయస్సును బట్టి ఈయవలెను.

వాతశూల

గుఱ్ఱము పడుచు, లేచుచు, తూలుచు, ఊర్ధ్వశ్వాస విడియుచు మూత్రము బంధించి బాధపడుచున్నప్పుడు కరక్కాయల పొడి 2 తు, శొంఠి 2 తు, వస 1 తు, వెల్లుల్లి 2 తు, నేలతంగేడు చెక్కపొడి 1తు. తెచ్చినూరి తగినంత గుల్కందతో పెట్టిన తగ్గును.

రక్తశూల

గుఱ్ఱము రెండు ముక్కురంధ్రముల నుంచి రక్తము కారుచూ; కడుపునొప్పి గుణములుకూడ యుండునపుడు ముసాంబ్రము 1 తు, ఉప్పు ½ తు, తగినంత నువ్వులనూనెతో కలిపి ఈయవలెను. మూండ్రొక్కండాకు వేరు రసము ½ తు, ఆవుపాలు పావుశేరు కలిపి రెండు ముక్కులలో పోయవలెను.

సకిలింపుశూల

ఆ॥ వె॥ అకట మిగులబాధ సకలింపుశూలన్న
క్రిందపడును పైకి క్రిందికగును
దానిబాధఁదెల్ప తరమె బ్రహ్మకునైన
జెప్పియున్నరీతిఁ జేయవలయు॥

గుఱ్ఱము నేలమీదదొర్లుచు అప్పుడప్పుడు సకిలించుచుండినయెడల సైంధవలవణము 6తు, మోదుగమోడలు 3తు, వాకుడుగింజలు 4తు, వెర్రిపుచ్చవేరుపొడి 4తు, ఆముదము సేరుకలిపి తగినన్ని మజ్జిగకలిపి త్రాగించిన తగ్గును.

కడుపుబ్బుశూల

ఆ॥ వె॥ శ్వాసవిడచుచుండు జ్వరముతగులదయ్యొ
నాడి తీవ్రమగును, పాడుబాధ,
వసను,కోష్టు సైంధవలవణమును దెచ్చి
నూరిపోయ శూల పారిపోవు॥

గుఱ్ఱము శ్వాస ఎక్కువగావిడచును. నాడి తీవ్రముగా కొట్టుకొనుచుండును. పేగులు అరచుచుండును. బంకతో లద్దె యుండును. ఊర్ధ్వశ్వాస ఎక్కువగానుండును. పేగులలోగాలి

చేరియుండును. అటునిటు దొర్లుచుండును. సైంధవలవణము 5తు, వస 4తు, కోష్టు 3½తు, వెర్రిపుచ్చవేరు 6తు, నేపాళ చెక్క 4తు. తెచ్చి మెత్తగానూరి శనగపులుసుతో పదును చేసి తినిపించిన తగ్గును. లేదా నల్లమందు ¼తు, ఇంగువ ½తు, కర్పూరము ½తు, కలిపి నూరి వేడిగంజితో యిచ్చిన తగ్గును. గుర్రము రెండుప్రక్కల చమురురుద్ది యిసుకవేయించి వేడి కాపులు తీయవలెను. లేక ఏలకులు, సొంఠి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, చిత్రమూలము సైంధవలవణము సారాయితో గాని, కలితోగాని పెట్టినతగ్గును.

ఇసుకశూల

గీ॥ నదికి జేరియు ఇసుకను, వెదకి తినిన
గల్లు పైవ్యాధి హయమును గాన మీాఁద,
శొంఠి మిరియాలు తేనెతో సొంపుమీఱ
గలిపి యొసగగ నావ్యాధి గానరాదు॥

సముద్రపు ఇసుకను గాని నదిలో నుండు ఇసుకను గాని తినుట వలన పేగులలో పేరుకొని నొప్పి వాపు కలిగి లద్దెలో యిసుక కనబడుచు బాధపడు చుండును. ఇట్టి సమయములో ఎనిమా చేయుట మంచిది. లేదా ముసాంబ్రము 2 తు, మిరియాలు,½తు, సొంఠి 1తు. మెత్తగా నూరి 5 తులములు తేనెతో కలిపి ఈయవలెను. లేక ఆవుపాలు సేరు, సొంఠి 1తు ఎండుమిర్చి½తు, వాయులవంగాలు ½తు, వాము 2 తు, కలిపి త్రాగించవలెను.

లద్దె పేగులలో నున్నదని అనుమాన మున్నప్పుడు సబ్బునీటితో ఎనీమాచేయుట మంచిది. శొంఠిగంధము సూక్ష్మముగా కలికెము వేయవలెను.

జలుబుశూల

గీ॥ జలుబుచేతను పేగులు స్వరముఁజేయు
బాధదెల్పంగ చోద్యమే పాపమనరె;
వ్రాయ వీలునుగాదె యీవ్యాధిమందు
తెలిసి కొనుఁడయ్య క్రిందను తెలిపినట్లు!

గుర్రముయొక్క పేగులు అప్పుడప్పుడు అరచుచు గురగురమను శబ్దముపుట్టి బాధపడుచు లద్దెసరిగా వేయక బాధపడు చున్నపుడు ఇంగువ 1 తు, శొంఠి 2½ తు, ఎండుమిర్చి 2 తు, ఖురంజీవాము 1½ తు, మంచిబెల్లము 4 తు, నెయ్యి 10 తు, కలిపి, దినమున కొక మోతాదువంతున మూఁడు మోతాదులిచ్చిన తగ్గును.

కాకశూల

గీ॥ వేడిగానుండి యొడలంత మాడిపోవు
చున్నదా యనిపించు, నాతెన్నుగనగ
నేతితో మిరియాలను నిప్పుపైన
వాడ్చి నివ్వంగ రోగంబు పాడుబడును॥

గుర్రము శరీరము వేడిగానుండును, లద్దెగట్టిగా, మెరుపుగా నుండును. ఇట్టి సమయములో 12 తు, నేతిలో 10 తు, మిరియాలు వేయించి పెట్టిన తగ్గును. ఫార్మసీవారి వాతారి అన్నిశూలలకు చక్కగా పనిచేయును.

వగర్పుశూల

గీ॥ కడకుదుర్బాధనిచ్చు వగర్పుశూల
దొరలుధారుణిపైబడి, తూలుచుండు
పంచదారయు ధనియాలువాముగలిపి
మందుగానివ్వశూలయు మాడిపోవు॥

గుర్రము ఊర్ధ్వశ్వాసగలిగి నేలమీదపడి అటునిటు దొర్లుచు, మిట్టిమిట్టి చూచునపుడు, వాముఅర్ధసేరు, ఇంగువ 1తు, ఉప్పు 3తు, మోదుగమాడలు 4తు, నెయ్యి సేరుకలిపి నాలుగు మోతాదులు యిచ్చిన తగ్గును. లేక ధనియాలు రసము, పంచదారకలిపి, త్రాగించవలెను.

మలబద్ధకము

గీ॥ బద్ధకంబులలో మలబద్ధకంబు
వ్యాధియన్నను దెల్వదే పౌరులార
కటకరోహిణి సునముఖి కలిపినూరి
మ్రింగజేసిన వ్యాధియు మిణుకుమనదె॥

గుర్రము బలహీనత జెందుటవలన, మేతసరిగా తినక పోవుటవలన, విసుగు విరామము లేక పనిచేయించుట వలన, ముదురుగడ్డి, గట్టివస్తువులు తినుటవలన, ఆహారము మార్పులో మార్పులు కలుగుటవలన ఎక్కువవేడి జేయుట వలన, జలుబువలన, వృద్ధాప్యమువలన, యీవ్యాధి వచ్చును.

ఇంకను కొన్ని వ్యాధులలో మలబద్ధకముండుటవలన కూడ రావచ్చును. జంతువు క్రమేపి ఆహారము తగ్గించును. పేగులువాచి నీరసముగా నుండును. లద్దిపేగు చివరనుంచి, రాజాలకుండును.

చికిత్స:- జంతువును ఒకేమాదిరిగా పనిచేయించుచు, పచ్చిగడ్డిని పెట్టుచు, మృదువగు ఆహార పదార్థములు పెట్టుచుండవలెను. ఎనీమాచేయుట చాలామంచిది. కడుపులో గాలియున్నదని అనుమానముగా నున్నపుడు ఒకసేరు మెడికల్ అవిసెనూనెలో 4 తులముల కర్పూరతైలము కలిపి యీయవలెను. లేదా సునాముఖి ఆకుపొడి 10 తు, కటక రోహిణి 10 తు, కలిపినూరి ఉండచేసి ఒకమోతాదు యీయవలెను.

జలుబు

గీ॥ పౌరులకువచ్చురీతి నీపడిశెమెపుడు
కల్గుతురగంబులకుగూడ గానమీరు,
మానవులకిచ్చు మందులమాడ్కినిందు
సరస మతులార సద్గుణ జనములార॥

గుర్రమునకు చలిగాలి సోకుటవలనను వేడితగులుట వలనను, యీవ్యాధివచ్చును. ముక్కులనుండి చీమిడిపడు చుండును. వ్యాధిముదిరినకొలది దగ్గుకూడయుండును. ముక్కు రంధ్రములనుండి కారుపడిశము ప్రారంభములో పలుచగా నుండి తరువాత గట్టిపడును. గొంతుదగ్గర వాపుగానుండి పగిలిపుండగును. నేత్రములు లోతునకుపోయి నీరుస్రవించు చుండును. జ్వరము సామాన్యముగా నుండును. జంతువు క్రమేపి శుష్కించును.

చికిత్స:- అక్కలకఱ్ఱ, మిరియాలు, శొంఠిపావు శేరు వంతున తెచ్చి అరతులము నల్లమందుకలిపి మూడుపూటలు

నీయవలెను. అప్పుడప్పుడు కుంకుమపూవు మెత్తగా నూరి ముక్కురంధ్రములలో నస్యము చేయించవలెను. లేదా యూకలిప్టస్ ఆయిల్‌ను నీటిలో కొన్ని చుక్కలు వేసి ముక్కురంధ్రములకు ఆవిరిపెట్టించవలెను. లేక హారతికర్పూరము నవాసాగరము సమానభాగములునూరి సజ్జపిండిలో పెట్టిలోపలికి నాలుగైదురోజులు ఈయవలెను.

హెచ్చరిక:- జంతువును శుభ్రమైన గాలివచ్చుచోట నుంచవలెను. శరీరమునకు వేడివచ్చుటకు కంబళికప్పవలయును. మెత్తనిఆహార మీయవలెను. పేగులను శుభ్రపరచుటకు ఎనీమాచేయుటకూడ మంచిది. ఇట్టిసమయములో మాత్రము విరేచనములకు మందివ్వరాదు. అట్లిచ్చినయెడల శ్వాసనాళములకు హానికలిగించును. ముక్కురంధ్రములకు తవుడునీటితో ఆవిరిపట్టించవలెను. కుత్తుకదగ్గర కాపులుతీయవలెను. గుఱ్ఱపుశాలను ఏపూటకాపూట పరిశుభ్రము చేయుచుండవలెను. దుర్గంధవాసనలేకుండ సాంబ్రాణిధూపము వేయుటమంచిది. ఫార్మసీవారి రామాయిల్‌ను అప్పుడప్పుడు వాసనచూపించిన తగ్గును.

వాతము

గీ॥ కండరములకు కీళ్ళభాగంబులకును
గల్గు నీవ్యాధి సతతంబు గాంచుడయ్య
సూర్యకారము యుప్పును శొంఠిగలిపి
దినము దినమివ్వ జబ్బులు తేలిపోవు॥

ఈవ్యాధి గుఱ్ఱముయొక్క కండరములకు, కీళ్లభాగములకుకలుగును. కుంటుచుండును. జ్వరముండును. సామాన్యముగా

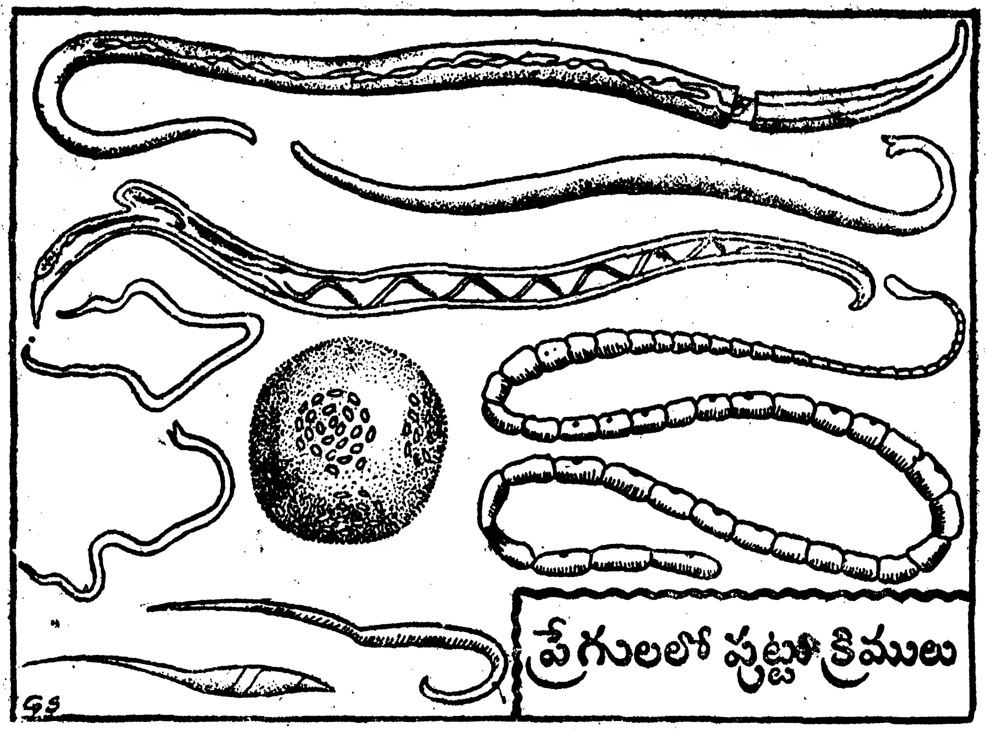
వచ్చినచో తేలికగా కుంటుచుండును ఆయా భాగములు వేడిగనొప్పిగనుండును. చలిగాలివలన ఈవ్యాధి తరచుగా వచ్చుచుండును.

చికిత్స:- ఆయాభాగములకు వేడికాపులుతీయవలెను. సూరేకారము 2 డ్రాములు, సోడావుప్పు 2 డ్రాములు, కలిపిదినమునకు రెండుపర్యాయములు ఈయవలెను. లేక కటకరోహిణి, పిప్పళ్లు, వస, మిరియాలు, ఒక్కొకటి పావుసేరువంతున తెచ్చి కలిపి సారాయితో తడిజేసి, నిమ్మకాయంతఉండలుచేసి రెండుపూటలు తినిపించవలెను. లేక వావిలాకు, బొరిజపాకు, మునగవేళ్ళు, వాము, వెల్లుల్లిపాయలు, సమానభాగములు తెచ్చి నేతితోవండిపెట్టవలెను. శరీరవ్యాయామము యిచ్చుచుండవలెను. లేక త్రికటకములు, దేవదారుచెక్క, చాగదుంపలు, చిత్రమూలము, యష్టిమధుకము, పాపరవేళ్ళు, తుంగముస్తలు పిప్పలిమూలము, సైంధవలవణము నూరి నేతిలోకలిపిపెట్టవలెను.

ధనుర్వాతము

అన్నిజంతువులకంటె గుఱ్ఱములకీ వ్యాధితరచుగావచ్చుచుంచును. ఇది నరములసముదాయమునకు కలుగును, తలవంచును. తోకమెలివేసికొనును. ఈడ్పులుకలుగును. కండరములు గట్టిపడును. జంతువు ముక్కుచుండును. మలబద్ధకముండును. ఇట్టిసమయములో జంతువుదగ్గరకు ఎవరిని రానీయకుండనుండవలెను. శాంతముగానుండు స్థలములో నుంచవలెను, పచ్చిమేత, జావవంట పదార్థములనీయవలెను. నల్లమందు 2 డ్రాములు.

జంతువాతము

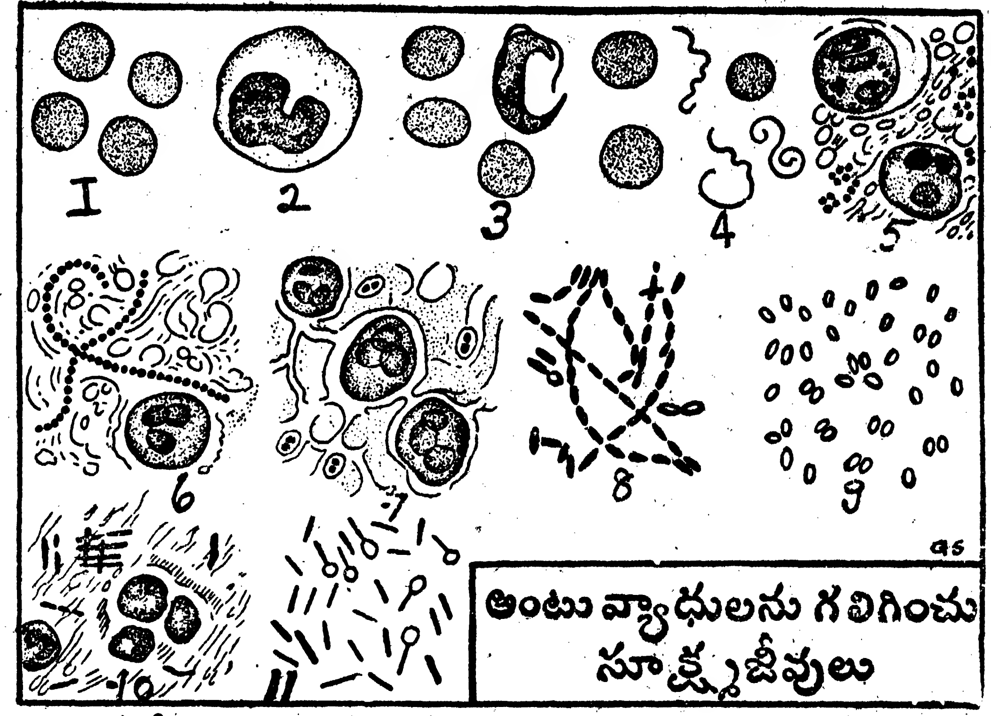
ప్రేగులలో పుట్టు క్రిములు

గుఱ్ఱము కడుపులోగాని, గుఱ్ఱపుపిల్ల కడుపులోగాని మలబద్ధకము వలనగాని, తినినపదార్థములు జీర్ణము కానప్పుడు గాని, తదితర రోగములలోగాని ఈవ్యాధి కలుగును.

మలకోశములో ఒకరకము పురుగులు (ఏలిక పాములు) గాని, పొడుగులేక పొట్టిగల పురుగులుగాని యుండి జంతువును బాధించును.

కాబట్టి గోరువెచ్చనినీటితో ఎనీమా చేయవచ్చును. లేక క్యాస్టరాయల్‌నుగాని ఆలివ్ ఆయిల్‌గాని తగినంత మోతాదు ఒకటిరెండు పర్యాయములిచ్చిన పురుగులు మలమునుండిపోవును లేదా ఫార్మసీవారి "పశురక్షామృతం వాడిన పనిచేయును.

చర్మవ్యాధులు

అంటు వ్యాధులను గలిగించు సూక్ష్మజీవులు

శరీరముమీద, తోకను, తదితర అవయవములమీద పేలు, బుడ్డపుంజులు, సన్నగోమారులు పట్టి చర్మవ్యాధులు పుట్టును. అట్టిసమయములలో జాగ్రత్తగా ఆలోచించి తగిన చికిత్స చేయవలెను. మాలీషుయే దీనికి ప్రథమచికిత్స. ఫార్మసీ వారి కండూత్రు వాడుడు.

బిగదీయువాతము

ఆ॥ వె॥ కడుపువెన్నుతోడ కాళ్ళును బిగదీయు
వాత మొచ్చినంత చాతురిదియొ?
తెల్లబల్లి । జంపి బెల్లముతో గల్పి
తురగమునకు నివ్వ తఱిగిపోవు

గుఱ్ఱముయొక్క కడుపు, కాళ్ళు, వెన్ను, వాతము వలన బిగదీసికొనిపోవును. నోరు మూతబడియుండును. శరీర

మునకు చెమట విస్తారముగాపట్టును. ఇట్టిదానికి తెల్లబల్లిని తెచ్చి మంచిబెల్లముతో కలిపి లోపలికి వేయవలెను. రెండు రోజులవరకు నీరుపెట్టరాదు.

అండవాతము

గీ॥ మూత్రమనినను రావు యమోఘమయిన
అండవాతంబు గల్గగ యచ్చరంబు
క్రిందదెలిపినమందుల రీతివాడ
కలుగనేరునె వ్యాధి, యేకాలమునకు॥

గుర్రముయొక్క అండములు రెండు ఎగుడుదిగుడుగా నుండి వాపుండును. బాధగానుండును. ఆహారము సరిగా తినదు, మూత్రము బిగదీసికొనిపోయును. ఇట్టిసమయములో మంచిబెల్లం 8తు వెల్లుల్లిపాయలు 5తు, వాము 6తు, ఎండు మిర్చి 6తు, వావిలాకు 5తు, కలిపి తొక్కి నిమ్మకాయంత ఉండలుచేసి ప్రతిదినము ఈమోతాదునే రెండుపూటలు పెట్టవలెను.

తిమురువాతము

గీ॥ తిమురువాతము దెల్పంగ యమునిబాధ
అవయవములన్ని బాధచే యల్లలనవు
ఆలసింపక వ్యాధినిన్ ఆపవలయు
గాన్ మీా ఔషధంబుల గాంచుమకట

గుర్రమునడచునపుడు, పడుకొనినపుడు, శరీరఅవయవములు బండపారి తిమ్మిరిఎక్కును. ఇదికూడ ఒకవిధమగు వాతమువలన కలుగును. ఇట్టిదానికి వాము 8తు, శొంఠి10తు,

చేరాణితాకుచెక్క 10తు, చేదుపొట్ల 6తు, చేదుబీరకాయ 6తు, కలిపిమెత్తగాత్రొక్కి మునగచెక్క రసముతో పదును జేసి నిమ్మకాయంత ఉండలుచేసి రెండుపూటలు పెట్టవలెను. సహదేవ ఫార్మసీవారి "వాతాంతక" యనుమందునువాడుడు.

చచ్చువాతము

గీ॥ స్పర్శగుర్తింపదెప్పుడు చచ్చువాత
మొచ్చియుండిన, జనులార నచ్చెరంబు,
నీటితో శొంఠి, ఇంగువ పాటుఁజేసి
కలిపియొసగగ వ్యాధియుగానరాదు॥

గుర్రముయొక్క అవయవములలో నేదైన భాగము గాని, నాలుగు కాళ్ళలో ఏదైన భాగముగాని స్పర్శలేకుండ చచ్చుపడి బాధపడుచున్నప్పుడు, నాలుగు తులముల ఇంగువ 3తు శొంఠికలిపి నీరుత్రాగబోవు ముందు వేసిన తగ్గును. ఈ రీతిగా నాలుగురోజులు చేయవలెను. తరువాత పాలచెక్క బాగుగా ఉడకబెట్టి రెండుసేర్ల రసముతీసి దానిలో గోధుమ పిండి 6తు, తెల్లగుగ్గిలము 4తు, వాయిలవంగాలు 1తు, తెచ్చి మెత్తగానూరి కలిపికాచి వాతముగలభాగములకు మర్దించుచు నాలుగురోజులైన తరువాత వేడినీటితో కడిగిన తగ్గును.

విరేచనములకుమందు

గుర్రము చిన్నఆహారకోశము కలిగియుండును. ఇది అధికముగా పట్టునదియును, ఎక్కువనాళ సంబంధమగు పేగులతో కూడినదియును, ఎక్కువఆహారము భరించునది యును

నైయున్నది. గుఱ్ఱముయొక్క పెద్దప్రేగులు 550 చదరపు అడుగుల పొడువుండునని శాస్త్రజ్ఞులు తెలుపుచున్నారు

గుఱ్ఱములకు లోహసంబంధమైన విరేచనమందులు కంటె కాయ సంబంధమైన అనగా ముసాంబ్రము మున్నగునవి యిచ్చిన బాగుగా పనిచేయును. గుఱ్ఱముపేగు పెద్దదిగా నుండుటవలన మంటను పుట్టించుమందులు విరేచనములు కలిగించుమందులు చాలాజాగ్రత్తగా వాడవలెను. విరేచనములకు మందిచ్చుటకు పూర్వము పచ్చిమేత వగైరాలు వేయరాదు. విరేచములగుటకు ఎనీమాచేయవచ్చును. ఆననముగుండా ఎనీమాచేసిన ప్రేగులలో త్వరగాపనిచేయును. అవిసెనూనె, ఆముదము, మున్నగువానికంటె కలబందనుంచి తీసిన ముసాంబ్రము మంచివిరేచన కారిగనుండును. నేపాళనూనె, ఉప్పుపదార్థములు అంతగాపనిచేయక చెడునుగూడ కలుగజేయును. సునాముఖి సామాన్యముగ పనిచేయును. రాత్రిపూట వేడిజావ లేక దాణాపెట్టినతరువాత ఆహారమునిచ్చి ఉదయము ముసాంబ్రము తగినంత యిచ్చినచో 10 లేక 12 గంటలలో విరేచనమగును. జ్వరముతగిలినపుడు రసభస్మముగాని, విషముష్టిగాని వాడవచ్చును.

గుఱ్ఱము బలహీనముగా నున్నపుడు ప్రేగులలో చెడు రక్తము కూడుకొనియున్నపుడు విరేచనాల మందీయరాదు. జలుబురోగమునకు, విషజ్వరములకు, రక్తస్రావమునకు, పొత్తగాళ్లకు ముసాంబ్రమును విరేచనకారిగా యిచ్చిన ప్రమాదము కలుగును.

రక్తమూత్రము

మూత్రసంబంధమైన అవయువములకు దెబ్బతగిలినపుడును, అమితమైనపని, స్వారిచేయించుటవలనను, మూత్రాశయములో రాళ్లుండుటవలనను ఈవ్యాధికలుగును.

లక్షణములు:- మూత్రము రక్తముతో కలిసియుండును. కొన్నిసమయములందు జ్వరముండును. కడుపునొప్పియుండును. నోరుపొడిగానుండి, వేడిగానుండును. పేగులు ముడుచుకొని మలముతో నెత్తురుపడుచుండును. మూత్రము పోయుటకు బహుకష్టముగానుండి మంట, నొప్పి యుండును.

చికిత్స:- చలువచేయుపదార్థములు పెట్టవలెను. వేడిగానున్నచో సూరేకారము 1తులము తీసికొని, సేరు చన్నీటిలో కలిపి ఈయవలెను. నడుము భాగమునకు చన్నీటిగుడ్డను ఆరగా ఆరగా వేయవలెను. బార్లిజావ ఆహారముగా యిచ్చుచు విశ్రాంతి ఈయవలెను. వగరువస్తువులను ఇచ్చుచుండవలెను. సోపు, మిరియాలు, జీలకర్ర ధనియాలు, సూరేకారము ఒక్కొక్కటి 4తులములు తీసికొని కలిపి తినిపించవలెను. ఈరీతిగా మూడుదినములు చేయవలెను. లేక కలబందగుజ్జు 6తు, మిరియాలు 6తు, జీలకర్ర 3తు, కలిపి పెట్టవలెను.

అతిమూత్రము

వివిధరకములగు మేత తినుటవలనను, ఉప్పునీరు ఎక్కువగా త్రాగుటవలనను ఈవ్యాధివచ్చును. మూత్రము పాలిపోయిన రంగుగా నుండును. రక్తముక్షీణించును. దాహమెక్కు

వగా నుండును. ప్రతిదినము మూత్రమునుకొలిచి పరీక్షించుచుండవలెను. కండరములు పెరుగుచున్నది, తగ్గుచున్నది గ్రహించవలెను. ఆహారమును మార్చవలెను. దాహమెక్కువగానున్నపుడు పటికను కొంచెము నీటిలోకలిపి ఈయవలెను. ఇట్లు యిచ్చినయెడల తగినంతనీరుత్రాగి దాహము తృప్తియగును. శరీరము హెచ్చుగా నుండునట్లు చేయవలెను. తగినంత వ్యాయామము ఈయవలెను. నల్లమందు ఈయవచ్చును, పచ్చి అంగూర అర్ధసేరు, దోసకాయలు 2 కలిపి త్రొక్కి పెట్టవలెను.

నీరుచురుకు

గుఱ్ఱముమూత్రము పోయుటకు ప్రయత్నముచేయగా కష్టముమీద బొట్లు పడుచుండును. మూత్రకోశములో మూత్రము ఎక్కువ నిలువయుండుట వలనను,జంతువు దూర ప్రాంతములను నడచుటవలనను జంతువు అతివేడిగా నున్నప్పుడు చన్నీటినివిస్తారముగా త్రాగుటవలనను, అజీర్తివలనను, విరేచనముల మందువాడుటవలనను, ఎండలో అధికముగా త్రిప్పుటవలనను ఈవ్యాధి రావచ్చును. మూత్రము ముక్కి ముక్కి పోయుచుండును: ఒకవేళ నీరుచురుకు మూత్రకోశము ద్వారములో రాళ్ళు అడ్డుపడినపుడు, మూత్రాశయమందు భాగమును మెల్లగా వత్తినచో లేక ఆసనముగుండా చేతిని పోనిచ్చియైనను రాళ్ళను తీసివేయవలెను. కొన్నిసమయములందు శస్త్రచికిత్స చేయవలసియుండును. జంతువు అలసియున్నప్పుడు మూత్రము పోయనిచో తొందరపడి దానిని

ఈవ్యాధిగా పరిగణింపరాదు. వేసవికాలములో జంతువు కష్టపడి అలసినపుడు మూత్రము నిలువయుంచును. పచ్చిమేత తిను జంతువుకంటె ఎండుమేత తినుజంతువు మూత్రమును నిలువజేయును. సూరేకారము కలిపిన నీటిని కొద్దిగా ఈయవలెను.

శుక్లనష్టము

గీ॥ మూత్రమిడువగబోవ యమోఘమయిన
బాధకల్గును, ఇంద్రియ పట్టుఁబోవు
మనుజులకుగూడ నట్టులే మహినగాదె
వ్యాధిసత్వరమే మాన్పవలెనువినుడు॥

గుర్రముమూత్రమును విడచుచు దానితో యింద్రియముకలసి పడుచుండును. కొన్నాళ్లకు బలహీనముజెందును ఇట్టిదానికి తమలపాకువేళ్లు $2\frac{1}{2}$తు, అరటిదుంపవేళ్ళు $2\frac{1}{2}$తు, తవాక్షీరి $1\frac{1}{2}$తు, రేవల్చిన్ని 2తు, పంచదార 4తు, సేరు ఆవుపాలలోకలిపి త్రాగించవలెను. మందును వారమురోజులు పెట్టవలెను.

మూత్రము చిక్కబడుట

గీ॥ బడునుసుద్దయు మూత్రంబు వదలునపుడు
ధుర్భరంబగు బాధయు దొరలుచుండు
పేగులను శుభ్రపరచియు, విరివిగాను
బెట్టకుడు తిండిమీరలు ప్రేమయనుచు॥

మూత్రము విశేషముగా గోధుమ, నలుపు, ఎరుపు,

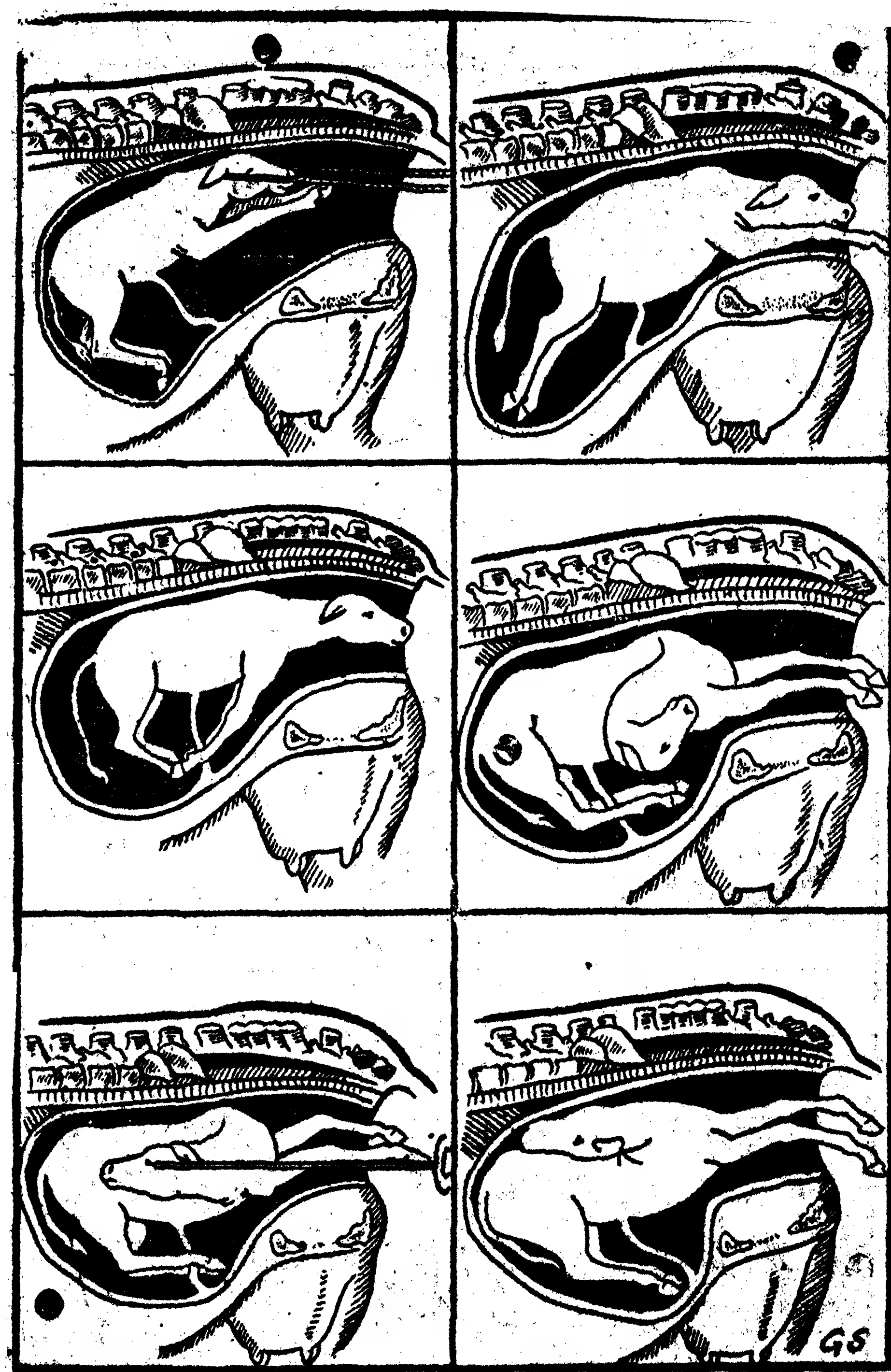
రంగుగా నుండును. కొన్నిసమయములలో మడ్డిగా నుండి రక్తముకూడ కలసి పడుచుండును. నొప్పికూడ యుండును. పక్షవాతము, మూర్ఛకలుగును. ఆహారము తగ్గించి తగినంత పరిశ్రమ ఈయవలెను. పేగులను శుభ పరచవలెను. లేక పసుపు, ప్రమానుపశుపు, పాలవేళ్ళు, శొంఠి సైంధవలవణము, చూర్ణించి మేకపంచితముతో పెట్టవలెను. ఈరోగము చీమువలె మూత్రము పడునపుడు పని చేయును.

ఉచ్చబుడ్డ వాచుట

గీ॥ నీరునిల్వగ, మూత్రంబు నిలువయుండ,
పనినిజేసిన కలుగు నీ వ్యాధిసతము,
కోడిగ్రుడ్డందు గలసాన కోసితెచ్చి
త్రాగఁజేయుగ వ్యాధియుతగ్గిపోవు॥

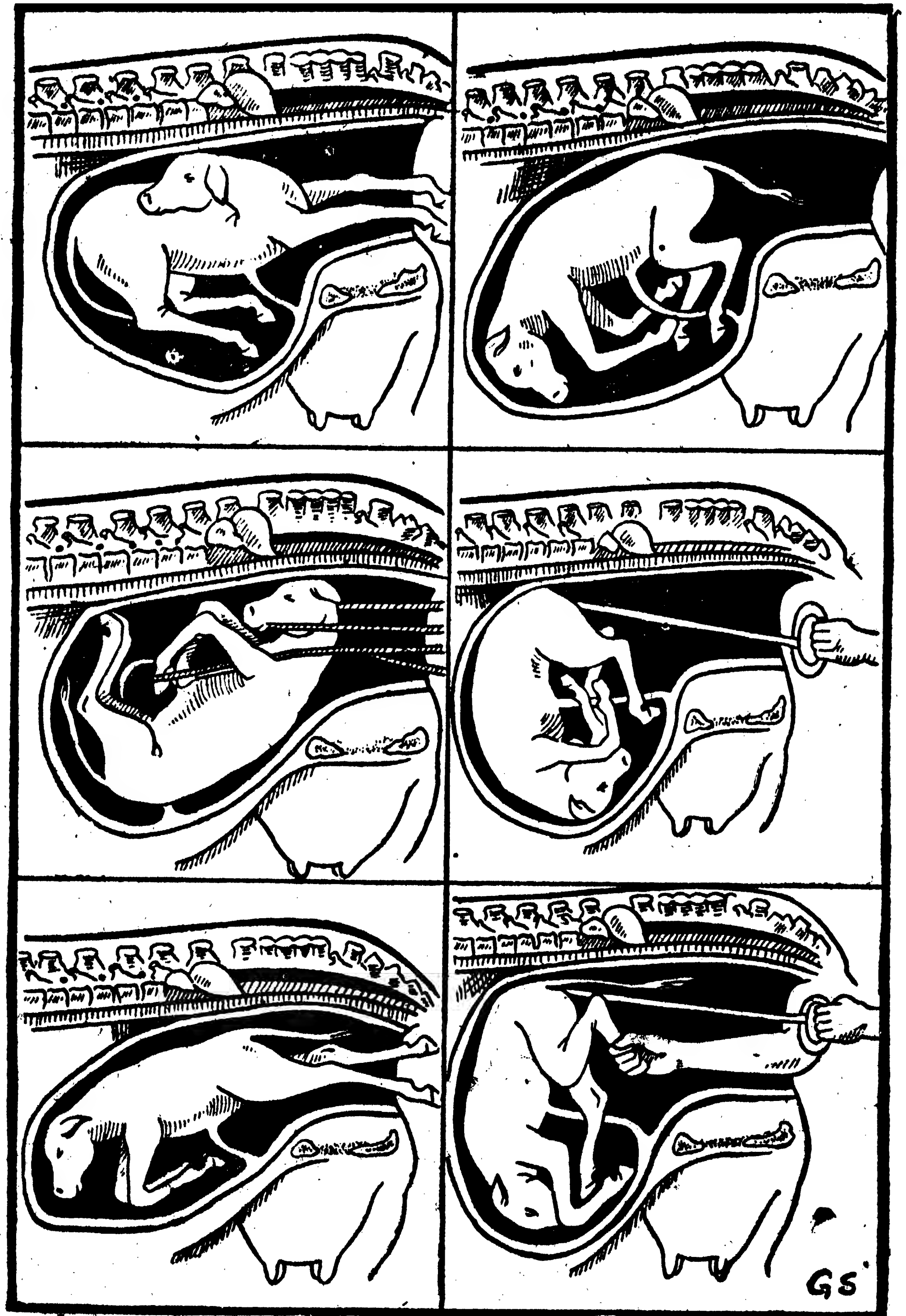
ఉచ్చబుడ్డలో నీరుఎక్కువగా నిలువ యుండుట చేతను, చలిగాలి సోకుట చేతను, మూత్రాశయమునకు దెబ్బతగులుట చేతను, మూత్రాశయములలో చిన్నచిన్న రాళ్ళుండుట చేతను, వేడిగాల్పులు వీచుట చేతను, జంతువును విశేషముగా పనిచేయించుట చేతను, ఈవ్యాధికలుగును.

లక్షణములు:- కడుపునొప్పిలోను, ప్రేగులవాపుల లలోనున్నలక్షణములే దీనిలోనుండును. మూత్రమురక్తముతో కూడినదై కొద్దిబొట్లుపోయుచు, నాడి తీవ్రముగా నుండును. విశ్రాంతి లేకయుండును. ఆహారనాళమంతయు కొంతవాపు

ప్రసవించుట

గుఱ్ఱమునకు అకాల ప్రసవము కలిగినపుడు గాని, నిండు మాసములు వచ్చినపుడు ప్రసవించ లేనపుడను మాత్రము అనుభవముగల జంతు వైద్యునికి

చూపించిగాని, ఈ గ్రంథములో చూపించిన లోపల పిండములను చూచి గాని జాగ్రత్తగా చికిత్స చేయవలెను.

కెందును. జంతువునడచునపుడు, బాధయున్నట్లు నటించుట, ఆకలిలేకుండుట, దాహమెక్కువగుట, ఆసనములో మూత్రాశయములోని మూత్రము వేడిగానుండుట, జంతువు పడుకోనుటకంటె నిలుచుండుట యందెక్కువ యిష్టముకలిగి యుండును

చికిత్స:- కోడిగ్రుడ్డులోని తెల్లసొనను రెండుఔన్సులు అప్పుడప్పుడు త్రాగించవలెను. నొప్పితగ్గువరకు అవిసెగింజలను ఉడకబెట్టి తవుడు సోడాపుప్పుకలిపి పెట్టవలెను. ఆవాపు పై భాగమున వేడికాపులు తీయవలెను.

మలమూత్ర బంధరోగము

గీ॥ మూత్రమొకసారి బంధింప మొద్దుబాధ
కలుగు, దానికిమందుల కనుపరచితి,
శొంఠి, మిరియాలు, కోడ్గ్రుడ్డు సొననునూరి
కలిపి, వ్రాయగరోగంబు గానరాదు,

గుఱ్ఱమునకు మూత్రము కష్టముగా వచ్చుచుండును. మూత్రాశయము వాచును. మంట, నొప్పికూడ యుండును. ఆభాగపు రక్తనాళములుకూడ బాధగానుండును. లద్దెసరిగా వేయక బాధపడును. పండ్లుకొరకుచుండును.

చికిత్స:- పిప్పళ్ళు 5తు, మిరియాలు 5తు, నేయి 10తు కలిపిపెట్టినవెంటనే తమలపాకురసములో ఉప్పుకలిపి బొడ్డునకు అప్పుడప్పుడు రాయవలెను. లేక మిరియాలు, శొంఠి మెత్తగా నూరి కోడిగ్రుడ్డు తెల్లసొనతో కలిపిరాయవలెను.

లద్దిమెత్తబడుట

గుఱ్ఱముయొక్కలద్ది అతి వేడిజేసి గట్టిగానున్నపుడు

కచ్చూరాలు 1½తు, జెముడుచిగుళ్ళు 2తు, గ్రంధిబాడు2తు, కటకరోహిణి 1తు, కలిపి మెత్తగానూరి దినమునకొక ఉండ వంతున మూడుదినములు వేయవలెను.

రక్తముతో కలసి లద్ది పెట్టునప్పుడు యష్టిమధుకము 2తు, జీలకర్ర 1½తు, సోపు 2తు, ఉప్పు 1తు, కలిపి వుండ జేసి పెట్టవలెను. రోజునకొక మోతాదువంతున, మూడు నాలుగు రోజులు పెట్టవలెను.

నీరుడు బంధించుట

గుర్రమునకు ఏకారణమువలనైన మూత్రము రాక బంధించి బాధపడుచున్నప్పుడు ఎండుమిర్చి 2½తు. గ్రంధి బాడు 1½తు, పసుపు 2తు, చేదుపుచ్చ లేతపిందెలు 3తు, కలిపి ఒక మోతాదువంతున రెండురోజులు పెట్టవలెను. లేక మేకమూత్రముగాని, గొఱ్ఱెమూత్రముగాని గుఱ్ఱము ముక్కులలో పోసిన పడును.

రెండువైపుల శరీరమునకు చమురురాచి తోమి వావిలాకు వేయించి పొట్లాలుకట్టి వేడికాపుడు తీయవలెను. వేరి నెయ్యి శొంఠి కలిపి నూరి గుడ్డకుపట్టించి మూత్రకోశము లోనికి ఎక్కించవలెను.

రక్తస్రావము

ఈరోగము రక్తము చెడుటవలనను, తదితర కారణములవలనను వచ్చును. జ్వరము సాధారణముగా నుండును. నాడిమాత్రము తీవ్రముగా కొట్టుకొనుచుండును. ముక్కురంధ్రముల రంగు కాంతి తగ్గును. లోపలి చర్మపు పొరక్రింద

పొక్కులు లేచును. శరీరము మెత్తగానుండి వాపులు కలుగును. వ్యాధి పెంపొందినకొలది ముక్కురంధ్రములనుండి రసి కారును. రక్తముకూడ పడుచుండును. లోపలికి అవిసెనూనె 15తు, కర్పూరతైలం 6తు, కలిపి ఒకటిరెండు మోతాదులు ఈయవలెను. ముక్కురంధ్రములలో ఉత్తరేణి వేళ్ళుదెచ్చి ఆవుపాలతో త్రొక్కి నూరి ఆ రసము నస్యము అప్పుడప్పుడు చేయించవలెను.

జలోదరము

గుఱ్ఱముచర్మము క్రిందిభాగమున రసివంటి పదార్థము స్రవించుచుండును. ఇట్టిసమయములో ముసాంబ్రము 2½తు, పచ్చిపసుపు 1½తు, రేవల్చిని 4తు, తేనె 5తు, కలిపి త్రాగించినవెంటనే మూడుసేర్ల గోరువెచ్చని నీరుపెట్టిన విరేచనమగును. తరువాత, పొటాష్ నైట్రేట్స్ 4తు, సల్ఫర్ 4తు, జెంటియన్ పొడి 2½తు, శొంఠిపొడి 2½తు, నక్సువామిక 2తు కలిపి ప్రతిరోజు రెండుగరిటెలువంతున దాణాలోకలిపి పెట్టవలెను.

పీనసరోగము

గీ॥ జలుబుచేతను మరిపండ్ల జబ్బువలన
వచ్చు నీరోగమెప్పుడు సచ్చరిత్ర,
వేపకాయ కరక్కాయ వేడినీటి
నందుమరగించి పోయంగ మందులేల॥

గుఱ్ఱమునకు జలుబువలనగాని, పండ్లజబ్బు వలనగాని, ముక్కునోసలు, తలఎముకలలో గాయములు పడుటవలన

గాని రావచ్చును. ముక్కురంధ్రము లోపలి చర్మములో కురుపులుపుట్టుచు రసి కారుచుండును. చాలా బాధపడుచుండును. ఎముకభాగమునకు వ్రణముపుట్టినచో వాసన పుట్టును. గాలి సరిగాపీల్చజాలదు. ఈగలు ముసురుచుండును. విచారముగా నుండును. వ్యాధి ముదిరినకొలది జంతువు క్షీణించును. ఆహారము మానివేయును. శ్వాసకష్టముగా పీల్చును. దగ్గుకూడ యుండును. నోరు తెరచి చూచినచో క్రిందిదాడ వాపు కనబడును. ముక్కురంధ్రములు వాచి చీముతో,వాసనతో,ఎరుపురంగుగానుండును. క్రమేపి పశువు క్షీణించును.

చికిత్స:- మా తాలూకా వెటరినరీ డాక్టరుగారికి చూపించుట మంచిది. దీనికి శస్త్రచికిత్స చేయవలసి యుండును. అప్పుడప్పుడు మైలతుత్తపు నీటితోగాని, పటికనీటితోగాని తేలికగా ముక్కురంధ్రములు కడుగుచుండవలెను. ఎముకకు వ్రణమున్నచో శస్త్రము చేయవలెను. కరక్కాయలు 10తు, వేపాకు 1సేరుకలిపి త్రొక్కి నీటిలోవేసి మరగనిచ్చి వడబోసి ప్రతిరోజు త్రాగించవలెను.

ఉబ్బసము

గీ॥ దగ్గుకల్గును శ్వాసయు ధ్వనిని జేయు
స్వారియశ్వంబులకు మెండు వ్యాధియిదియు
ఉల్లిపాయలు, బాదము తెల్లబంక,
మాత్రలను వేయ రోగంబు మాయమగును॥

దీనికి అజీర్తి ముఖ్యకారణము. శ్వాస పెద్దధ్వనిగా

వినబడును. ఊపిరితిత్తులలోనుండి గాలి పెద్దధ్వనియిచ్చుచు దగ్గు బాగుగా నుండును. దగ్గునపుడు నొప్పికూడయుండును. స్వారిగుర్రములకు ఈవ్యాధి ఎక్కువగానుండును. జంతువు శుష్కించి బలహీనతగా నుండును.

చికిత్స:- జంతువుయొక్క శక్తినిబట్టి ఆహారమిచ్చుచుండవలెను. ప్రేగులను శుభ్రపరచవలెను. ఆహారముతో అవిసెనూనెలో కలిపి యిచ్చుట మంచిది. కరక్కాయలు 8తు, ఉసరికపప్పు 8తు, పంచదార పావుసేరు,బియ్యపుపిండి పావుసేరుకలిపి లేహ్యముగావండి పెట్టవలెను. లేదా నీరుల్లిపాయలు 2శేర్లు బాదముబంక అర్ధసేరు కలిపి ఉండలు చేసి పెట్టవలెను. ఫార్మసీవారి వాస్ప్ లేహ్యమును వాడుము.

నాసికారోగములు

ముక్కునుండి చీమిడి ఎక్కువగా పడుచున్నప్పుడు, కరక్కాయలు తాడికాయలు, ఉసరికపప్పు మెత్తగాకొట్టి కుంచెడినీటిలోపోసి దానిలో ఉడకబెట్టిన పెసలముద్ద, శొంఠి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, సమానభాగములు కలిపి తగినంత నువ్వులనూనెతోలోపలికి యిచ్చిన తగ్గును.

ముక్కులనుండి సారాయివంటి నీరువలెగాని, మాంసము కడిగిన నీరువలెగాని, నలుపురంగుగానుండు నీరుగాని కారుచు, నేత్రములు పచ్చగానుండి దగ్గుచు, శరీరము వేడిగానున్నప్పుడు మాత్రము సైంధవలవణము, శొంఠి, పిప్పళ్ళు మెత్తగానూరి ఆవుపంచితముతోకలిపి నస్యము చేయవలెను. గుర్రమును స్నానముచేయించి గరికెను మెత్తగానూరి శరీరమునకు పట్టించవలెను.

ముక్కులనుండి నీరువలెగాని, శంఖపు రంగువలెగాని, నీరుకారుచు రాత్రింబవళ్లు దగ్గుచున్న యెడల, ఇంగువ,ములక పండ్లు, వాయులవంగాలు తెచ్చి మెత్తగానూరి, పాలతోగాని, నేతితోగాని కలిపి నస్యముచేయించిన తగ్గును. లేక శొంఠి, పసుపు, పెరుగు,ఉప్పు, కలిపి నస్యము చేయించవలెను. కడుపులోనికి మాత్రము శొంఠి,పిప్పలి, మిరియాలునూరి తేనతో నాకించవలెను. లేదా సారాయి పెట్టవలెను.

ముక్కురంధ్రములనుండి పాలు విరిగినట్లు తెలుపురంగుగల నీరుకారుచు తలలోబాధ యున్నట్లుండిన యెడల సైంధవ లవణము, యష్టిమధుకము, పిప్పళ్లు, నూరి నూనెలోవేసి కాచి నస్యముచేసి నరములకు నొసలునకు ఇసుకకాపులు తీయవలెను. లేక ఆవుపంచితములో వాయువిడంగములు, ఆవాలు చూర్ణము కొంచెము ఆవుపాలుకలిపి నస్యము చేయించవలెను. ఫార్మసీవారి రామాయిల్ అప్పుడప్పుడు వాసనచూపిన తగ్గును.

అవయవములు బిగియుట

చెవులు,కాళ్ళు, ప్రక్కభాగములు బిర్రబిగిసి కన్నులు వారలు గప్పిన లక్షణములలో ఆజంతువు గడ్డి తినుచుండిన బ్రతుకగలదు. నోటినుంచి చొంగపడుచు మేత తినని యెడల బ్రతుకుట కష్టము.

చికిత్స:- పిప్పళ్ళు, సైంధవ లవణము, మేకనెత్తురు, కలిపి పెట్టవలెను. లేక యవక్షారము నువ్వులనూనెను వేడి నీటిలోకలిపి పెట్టవలెను.

వెన్నునరములు, కాళ్ళు, వీపు, మస్తకము, ప్రక్కభాగములు బిగపట్టుకొని కదలుటకు యిష్టముండదు.

చికిత్స:- శరీరమంతా తైలమునుబట్టించి యిసుక కాపులు తీయుచు అపుడపుడు నువ్వులనూనెలో వెల్లుల్లికలిపి పెట్టవలెను.

గుర్రము తనతల వాల్చుకొని, ఒకకాలు ముందరకు చాపుకొని తన దేహమును చూచుకొనుచు బాధపడుచుండును.

చికిత్స:- పిప్పళ్ళు, సారాయి, మంచిబెల్లం, కలిపి పెట్టవలెను. లేక ముక్కురంధ్రములలో వెల్లుల్లినూనెగాని, వెల్లుల్లి సొంఠినిగాని కలిపి నశ్యము చేయువలెను.

గుర్రముదౌడలు బిగిసికొనిపోయి, వీపుబిగిసి బాధపడుచున్నపుడు పందినెయ్యి, మంచినెయ్యి, నూనె, సైంధవలవణము కలిపి త్రాగించి ఈమందునే వీపుభాగమునకు పట్టించవలెను, ఫార్మసీవారి అంబర్ కేషనును వాడుడు.

దగ్గు

ఆ॥ వె॥ దగ్గువ్యాధియన్న తరమొవర్ణింపగ
జలుబువలన నిదియుకలుగుచుండు,
అల్లమందుకలిపి బెల్లముగూడను
బెట్టవ్యాధిత్వరగ వెడలిపోవు॥

ఇది ప్రత్యేకవ్యాధిగాక తదితర వ్యాధులయొక్క లక్షణమై యున్నది. న్యూమోనియావలన, జలుబువలన కలుగవచ్చును. దగ్గు మూడువిధములుగా విభజింపబడినది. ఒకటి గొంతుకలోనిదగ్గు. రెండు ఊపిరితిత్తులలో పుట్టినది. మూడు

పొట్టలోపుట్టినది. జలుబుతో పుట్టినది. ఆహారముగాని నీరుగాని త్రాగించినయెడల ముక్కురంధ్రములు గుండావచ్చును. దీర్ఘ జలుబువలన వచ్చునది పొడిదగ్గుగా వచ్చును. పొట్టలో పుట్టినదగ్గు అజీర్తివలన కలుగుచున్నది. న్యూమోనియాతో వచ్చు దగ్గునొప్పిగా నుండును. జలుబునకు, న్యూమోనియాకు ఉబ్బసమునకు, అజీర్తిరోగమునకు కలుగు దగ్గులకు ఆయా రోగములలో చెప్పిన చికిత్సలు చేయవలెను.

చికిత్స:- సాధారణ దగ్గునకు మంచిబెల్లం అరవీసె, అల్లము అరవీసె, కలిపి త్రొక్కి నిమ్మకాయంత ఉండలు పెట్టిన తగ్గును. లేక రత్నాపురి గుగ్గిలము 1½తు, కల్లుబెల్లము 2తు, మిరియాలు ¾తు, కలిపి ఉండలుచేసిపెట్టవలెను. ఈరీతిగా మూడురోజులవరకు ఈయవచ్చును.

రొమ్ముపడిశము

గుఱ్ఱమునకు ఎక్కువవేడి చేయుటవలనను, శీతలము వలనను, గాలిపాటు వలనను, ఉష్ణప్రదేశమునుంచి చలిప్రదేశమునకు వచ్చుటవలనను ఈవ్యాధి కలుగును.

లక్షణములు:- జంతువు రెండుమూడు దినములు పడిశముతో బాధపడుచుండినచో దానిలో కొద్దిగా దగ్గుండును. అందువలన మేతమేయక మందమతిగానుండును. గాలిమార్పు వలనగాని, చోటు మార్పువలనగాని పడిశముతగ్గి నాడి నిమిషమునకు 47నుంచి 70వరకు కొట్టుకొనును. శ్వాస నిమిషమునకు 30లేక 40 వరకుండును. ఊపిరితిత్తులు పరీక్షించినచో పెద్దధ్వని బాగుగా వినబడును. శరీరము భారముగను, పరిమితిగల వేడిగను, కొద్దిదగ్గుగను, నోరు వేడిగనుండును. నోటినుంచి చిక్కనిచొంగ మందమతి, తలవాల్చుట, అవయవములు వేడితగ్గుట, కలుగును. జంతువునకు ఎక్కువవేడిజేసినను, వేడితగ్గినపుడు క్రిందపరుండలేదు. వ్యాధి పెంపొందినకొలది శ్వాసనాళములు వాచి శ్వాసకష్టముగానుండి దగ్గుపుట్టి తగ్గుచు, హెచ్చుచుండును.

చికిత్స:- నల్లమందు 1తు, మంచిబెల్లము 16తు, కొట్టుపసుపు 4తు, వెల్లుల్లిపాయలు 4తు, తెచ్చి మెత్తగానూరి నిమ్మకాయంత ఉండలుచేసి ప్రతిదినము రెండుపూటలు తినుపించవలెను. లేక వస సేరు, పసుపు అర్ధసేరు, వాముపొట్టు 4తు, నల్లమందు పావుతులం కలిపి మెత్తగాత్రొక్కి పూటకు గుప్పెడువంతున, తినుపించుచుండవలెను. వాకుడుకాయలను మాడ్చిన మసిని గుఱ్ఱముయొక్క బలమును శక్తినిబట్టి సూక్ష్మముగా ముక్కురంధ్రములకు నస్యము చేయించవలెను.

హెచ్చరిక:- మెత్తని ఆహారము, బార్లగంజిగాని, గంజినీరుగాని, సత్తువవచ్చువరకు పెట్టవలెను. ఇట్టి సమయములో పచ్చిగడ్డిపెట్టుట చాలామంచిది. జంతువును మంచి వెలుతురును, ఆరోగ్యముగను, శుభ్రముగానుండు ప్రదేశమున నుంచవలెను. శరీరముపైన కప్పుగుడ్డలు శీతోష్ణస్థితులనుబట్టి వాడవలెను.

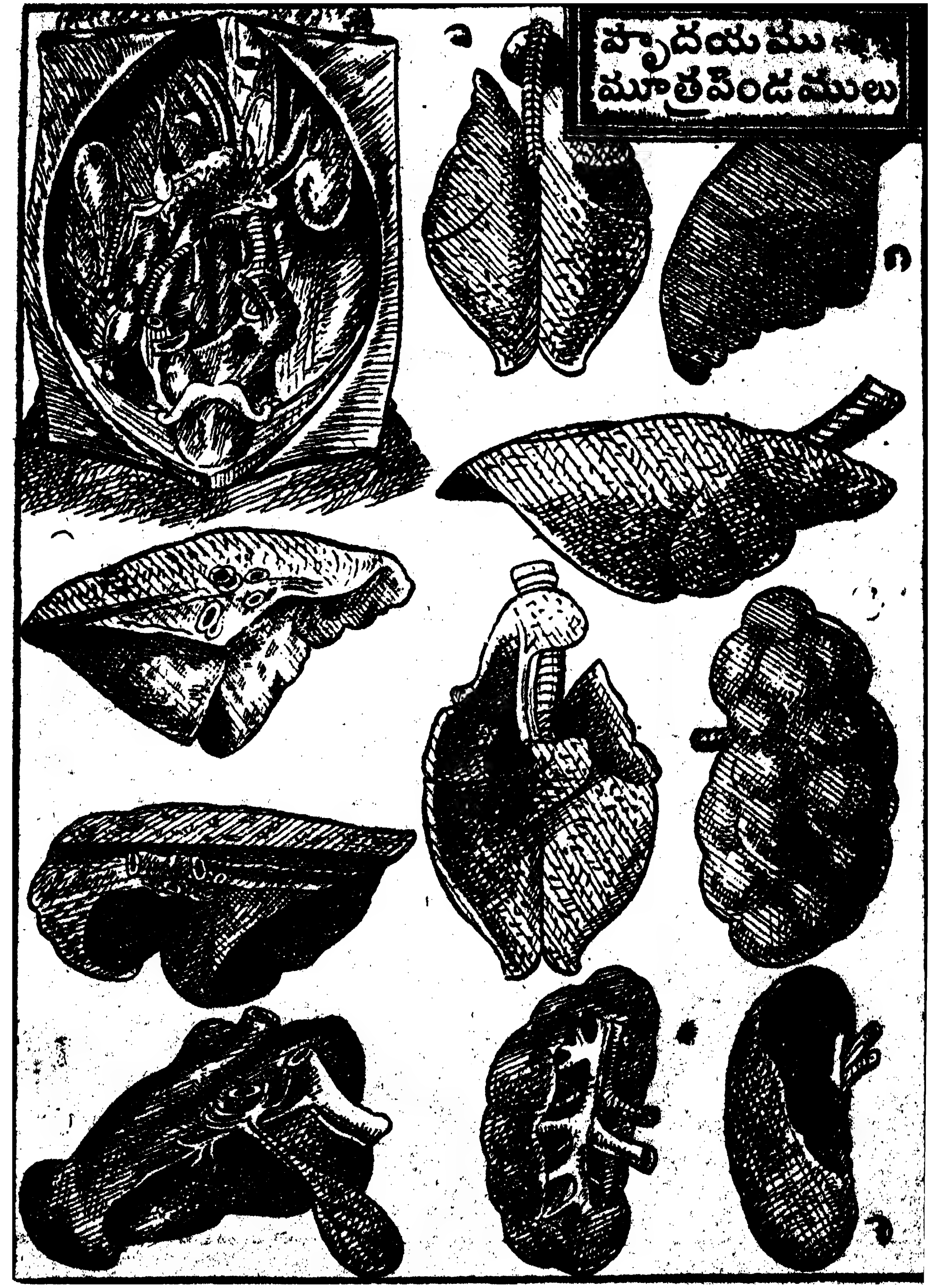
దొమ్మరోగము

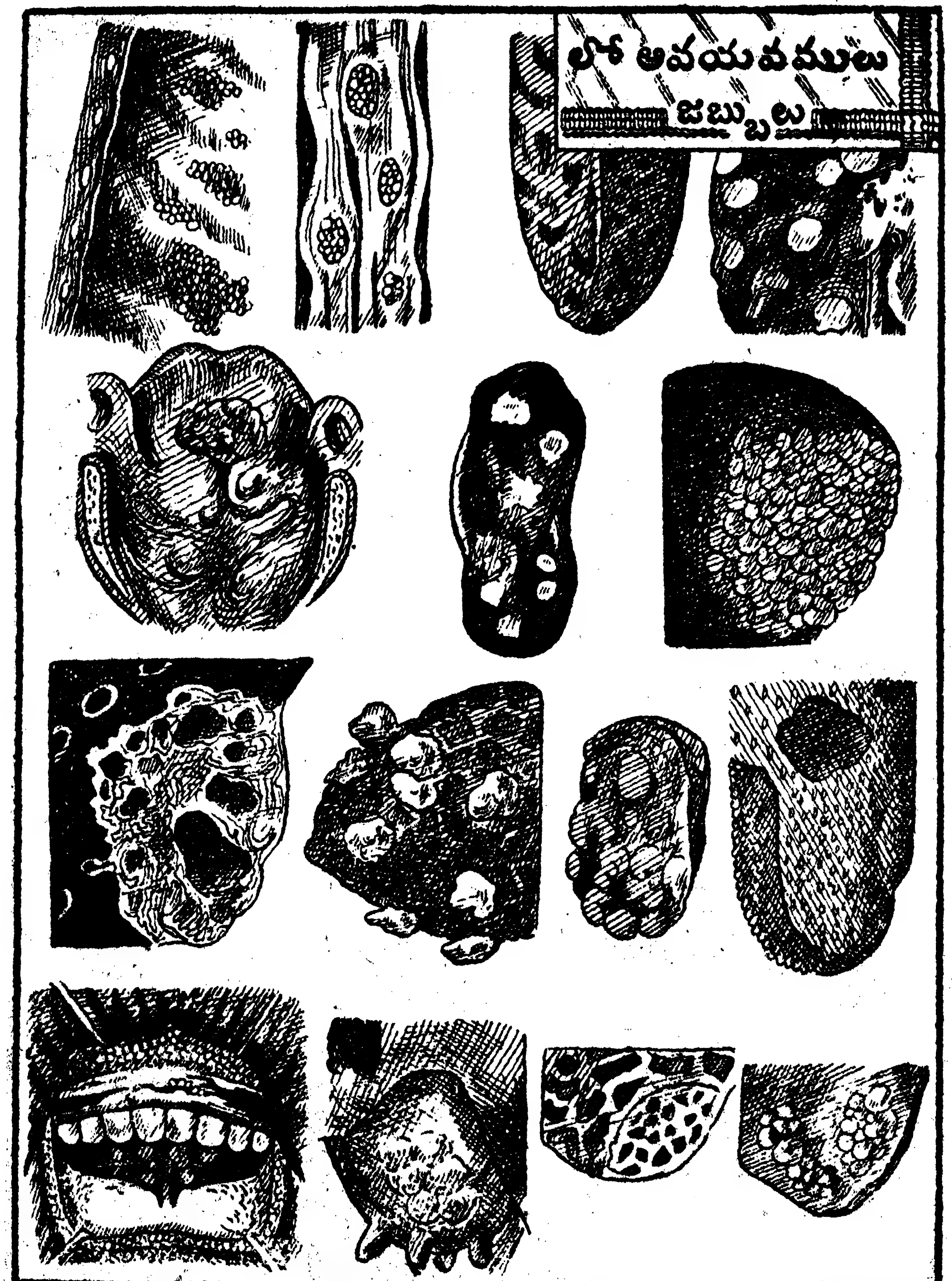
గీ॥ కలుగు నీవ్యాధి సూక్ష్మజీవులవలనను
అంటువ్యాధిని మీరంద రనుకొనియును

జాగరూకతతో దీని చంపివేయ
వలెను నిక్కువం బిదిమీరు తెలిసికొనుడు॥

గుఱ్ఱములకుకూడ ఈవ్యాధి సోకును. ఇది తీవ్రమైన అంటువ్యాధి. ఒకవిధమగు సూక్ష్మజీవులు జంతువుశరీరములో ప్రవేశించి ఈవ్యాధిని కలిగించును. ఇటువంటి వ్యాధిని కలిగించు జీవులు ఉష్ణప్రదేశములం దుంచుదురు ఈరోగమెంత కాలముండునది సరిగా తెలియకున్నది. నాలుగునుంచి ఆరు దినములనియు, మరికొందరు 2 నుంచి 72 గంటలుండునని చెప్పుచున్నారు. ఈవ్యాధి విశేషముగా పనిచేయించుటచేతను సరియైనపోషణ చేయకపోవుట వలనను, మురికినీరు త్రాగుట వలనను, క్రుళ్ళిన పదార్థములు తినుటవలనను, విషపదార్థములు లోనికి పోవుటవలనను కలుగుచున్నది.

లక్షణములు:- శ్వాససంబంధమైన అవయవములకు పొట్టకు సంబంధించిన అవయవములకు లక్షణములు కలుగు కలుగుచుండును. ఆరంభములో జ్వరము కొద్దిగా వచ్చుచుండును. కంఠము చుట్టును దవుడలమీదను వాపుగలిగి మెత్తగానుండి తరువాత గట్టిపడును. తలముందుకు వచ్చి శ్వాసకష్టముగా పీల్చుచుండును. నాడి మార్పులు కలుగుచుండును. ముక్కురంధ్రములనుండి చీమిడివంటి పదార్థము పడుచుండును. నెత్తురుకూడ పడును. ఇవి శ్వాససంబంధమైన లక్షణములై యున్నవి. జ్వరముండుట కార్జములో మార్పుగలుగుట, జంతువు క్షీణించుట, ఇవి పొట్టకు సంబంధించిన లక్షణములై యుండును. లక్షణములుపూర్తిగా కనుపడకయే మృతినొందును.

చికిత్స:- దీనికి సరియైన మందు లేదని తెలియపరచుచున్నాను.

శ్యాంబారోగము

ఆ॥ వె॥ మానవులకువచ్చు మాడ్కిన హయముకు
కలుగువ్యాధి, క్రింద తెలిపినట్లు,
గుర్తుబట్టివ్యాధి గుర్తించుడో మీరు
శ్యాంబరోగమనిన సరసిగాదు॥

ఈవ్యాధి గుఱ్ఱములకు కనబడు అంటురోగము. మానవులకుగూడ ఈవ్యాధివచ్చును. ఈవ్యాధికలిగిన గుఱ్ఱములకు ముక్కుపొరలయందు పుండ్లుగలిగి మెరుపుగా జిగటగానుండు చీమిడి స్రవించుచుండును. దవుడయందుండు గ్రంథులు ఉబ్బును. ఇంతియేగాక వెనుక కాళ్ళు ఉబ్బును. తొడలయందుండు శోషవాహికలు పొంగి కాడలవలె కనబడుచుండును. ఆ కాడలయం దక్కడక్కడ చిన్నచిన్న కాయలుపుట్టి పగిలి మానక చీము కారుచుండును.

సర్రావ్యాధి

ఆ॥ వె॥ ఈగవలన కలుగునిట్టి రోగంబులు
స్మృహాయుః దప్పిపడును, చెమటపట్టు,
మందు లేదుదీన్కి మడియును చివరకు
అంటువ్యాధిగాన యాపదయ్యా॥

యీవ్యాధి యీగలవలన సోకును, యీవ్యాధి లక్షణములు పలువిధములుగా నుండును. కొన్ని ఆకస్మికముగా స్మారకము తప్పిపడిపోయి రెండుమూడు దినములలో మర

ణించును. కొన్ని దొమ్మరోగము నందువలె ఆకస్మికమరణము పొందును. మరికొన్నిటికి నడుమునందు నొప్పిగలిగినట్లు పడుచున్నగుఱ్ఱము లేచుటకు అశక్తత గలిగి లద్దె గట్టిగానుండి రెండుమూడు రోజులతరువాత సంధించి తరువాత చనిపోవును. మరికొన్నిటికి లోపల జ్వరముండుచు మేతమేయుచు శుష్కించి పాలిపోవును. యీరీతిగా వ్యాధి ముదిరినకొలది పాలిపోయి రక్తపుచుక్కలు లోపలి పొరలలో అక్కడక్కడ కాన్పించును. తరువాత కనుగ్రుడ్లమీద పుండుపడి దృష్టి దోషము కలుగును క్రమేపి జ్వరముచే గుఱ్ఱము చనిపోవును. యీవ్యాధికి మందులేదు. మిగుల ప్రమాదకరమైనది. అంటు సంబంధమైనది. ఇంగ్లీషు పశువైద్యులు యజమానికి కొంత డబ్బుయిచ్చి యిట్టి గుఱ్ఱమును కాల్చివేయుదురు.

కొఱుకు

గీ॥ సంగమంబువలన సంభవించును వ్యాధి
ద్రవము కారు ముఖ్య స్థానమందు,
మూత్రమెపుడు విడచు, మొండెమే శుష్కించి,
కనుక తెలిసికొనుడు ఖ్యాతితోడ॥

ఇది గుఱ్ఱపుజాతియందు కనబడు సుఖసంబంధమైన అంటురోగము. ఈవ్యాధి సంగమమువలన ఒకజాతినుండి మరొకజాతికి వచ్చుచుండును.

లక్షణములు:- మగగుఱ్ఱము సేరువందు, వృషణముల యందు వాపు కనబడును. ఎక్కువగా ఆడగుఱ్ఱముమీద అభిలాష చూపును. అంగముమీద జిగురువంటి ద్రవపదార్థము

స్రవించుచుండును. ఆడగుఱ్ఱముయొక్క మర్మావయవమునుండి ఆసనమువరకు యిరుప్రక్కల కనబడును. తరువాత అంగము లోపల కందినట్లుండి చిక్కని ద్రవము స్రవించుచుండును. తరచుగా మూత్రము పోయుచుండును. యీవ్యాధి మగ, ఆడగుఱ్ఱములయందు జాడ్యము ప్రబలినకొలది రూపాయి సైజు, అంతకంటె పెద్దదిగా శరీరముమీద, మెడమీద, జెబ్బలమీద, రొమ్ముమీద, వీపు, నడుముల భాగములందు దద్దుర్లు గనపడుచుండును. కాబట్టి జాగ్రత్తగా చికిత్స చేయవలెను.

తలనొప్పి

గుఱ్ఱమునకు తలనొప్పి వచ్చినపుడు నోటినుంచి నురుగువంటిదిగ పడుచుండును. వెంటనే శరీరము వణకుచుండును. ఆహారముతినదు. ఇట్టిసమయమున 15తు, శొంఠిని అరతులం జాజికాయను మెత్తగా నలగగొట్టి నేతితోకలిపి ముద్దచేసి దినమునకు రెండుపర్యాయములు పెట్టవలెను.

మందమతి

గుఱ్ఱము కునుకుపాట్లు పడుచుండును. ఆహారముమీద యిష్టముండదు. జంతువు క్రమేపి కృశించుచుండును. ఇట్టి సమయములో సైంధవలవణము 3తు, జీలకఱ్ఱ 4తు, వాకుడు వేళ్లు 3తు, నేలతంగేడుచెక్క 1తు, వాము 4తు, వావిలాకు 2తు, శొంఠి 2తు, ఎండుమిర్చి 1తు, గుంటకలగరాకు 3తు, బెల్లము 15తు, కలిపి వుండలుచేసి దినమునకు రెండుపర్యాయములు వంతున వారమురోజులు పెట్టినతగ్గును.

తూలుట

గుఱ్ఱముపరుగెడుతూ, నడచుచు అటునిటు తూలుచు, పనిచేయనపుడు, వాము 8తు, వస 9తు, సైంధవలవణము 6తు, అవిసెఆకు రెండుగుప్పెళ్లు, గుంటకలగరాకు రెండుగుప్పెళ్లు, వావిలాకు గుప్పెడు, పొంగించి వెలిగారము 2తు, కలిపితొక్కి ఉండలుచేసి సారాయితో తడిపి రెండుపూటలు పెట్టవలెను. శాలలో వేడిగా పొడిగా నుండుచోటకట్టి కాచిననీరు ఎండు మేత పెట్టవలెను.

నాలుక పొడిబారుట

గుఱ్ఱమునకు అతివేడిజేసినాలుక పొడిబారి ఆహారము తినుట మానివేసినచో జీలకర్ర, మేడిచెక్క సమానభాగములు ఉప్పు 1తు, కలిపి ఉండలుచేసి ప్రతిదినము ఒకమోతాదు వంతున అయిదురోజులు పెట్టినతగ్గును.

నోటిలో కురుపులు

గుర్రము నోటిలోపలగాని, నాలుకమీదగాని, కురుపులు జనించి బాధపడుచు మేత మానినపుడు వెలిగారం 2 తులములు తీసికొని తగినంత తేనెతో కలిపి రాసిన తగ్గును. లేక నోరుతెరచి కురుపు ఏభాగమున ఏ ఆకారముగానున్నవో పరీక్షించి ఆవాలనూనె 9తు, శొంఠి 1తు, పిప్పలిమోడి 1తు పసుపు 1తు, వెల్లుల్లిపాయలు 1తు, కలిపి ఆవుపాలతో నూరి కురుపులకు పట్టించవలెను. యీరీతిగా మూడుదినములు చేయవలెను. ఈ కురుపులు లోపలపుట్టి పగిలిన ప్రమాదము గలిగించును.

దవుడలు బిగియుట

గుర్రము దవుడలు ఏకారణమువలనైన బిగిసికొని ఆహారము మేయనపుడు తంగేడాకు గుప్పెడు. వేపాకుగుప్పెడు, ఉప్పుగుప్పెడు, ఎండుమిరపకాయలు 6 కలిపి త్రొక్కి తగినన్ని నీటితో కలిపి నెమ్మదిగా లోపలికి త్రాగించవలెను. తరువాత వెల్లుల్లిపాయలు 1తు, ఇంగువ 1/2తు, నూరి ముక్కులలో నస్యము చేయించవలెను. దవుడభాగము తవుడు వేయించి కాపులు తీయవలెను.

పండ్లు పులియుట

గుర్రముపండ్లలో పటుత్వము లేక పోవుటవలనను, పులుపుగల మేతపదార్థములు తినుటవలనను, పండ్లు కదలుట వలనను, తినినమేత చప్పరించుచు ఉమ్మివేయుచుండును. ఇట్టి సమయములో ఆరుతులముల తేనెలో అయిదు తులముల పిప్పళ్ళపొడి కలిపి నాకించిన తగ్గును.

గుర్రమునకు వాతమువలనగాని, తదితర కారణము వలనగాని, మోకాళ్ళు వాపుపుట్టును. తాకినబాధగానుండును. ఇట్టిసమయములందు జిల్లేడుపువ్వు, ఇప్పపిండి, పుల్లిపాయలు సమానభాగములు తీసికొని నూరి బిళ్ళలుగాచేసి వాపులకు కట్టవలెను. ఈరీతిగా వారమురోజులు చేయవలెను.

ఫార్మసీ అంబర్ కేషనును వాడుడు.

సీలమండలవాపు

గుఱ్ఱము సీలమండలభాగము వాచినయెడల పచ్చి వెలగకాయ గుజ్జులో తగినంత ఉప్పుకలిపి కట్టుకట్టిన తగ్గును.

అన్నివాపులకు ఫార్మసీవారి అంబరుకేషన్ చక్కగా పని చేయును.

కాళ్ళవాపు

గుర్రముకాళ్లు వాచినయెడల వెల్లుల్లిపాయలు 5తు, వస 6తు, నూనె 8తు, కలిపి మెత్తగానూరి ప్రతిరోజు ఈ మోతాదువంతున రెండుపూటల నాలుగుదినములు పెట్టుము. పుట్టమన్ను వావిలాకు ఉడికించి వాపులకు పట్టించవలెను. లేదా యిటుకరాతి పొడుమును వెచ్చజేసి కాపులు తీయవలెను.

మరా:- గుర్రమునకు ఏకారణమువలననైన వాపులు పుట్టినచో బాగుగా విచారించే లోపలికి పైకితగిన చికిత్సలు చేయవలెను.

గాయములు

ఆ॥ వె॥ గాయములకుమందు గావలయుననిన
దెల్పుటేల మీకు తెలియలేదె
మానవులకు వేయు మందులరీతిగా,
వేయు వ్యాధిబోవు వేయుచేల॥

కత్తి, ముండ్లు, మొదలగు గట్టిగానుండు పనిముట్లతో గుర్రములను పొడుచుటవలనను, మిక్కిలి పదునుగల పేనాకత్తితోగాని, తదితర పదునుగల ఆయుధములతోగాని, చెదరనీయక గీచుట, నరకుటవలనను, బుడుపుగల కొరడాలతో కొట్టుటవలనను, పెద్దపులిమున్నగు ఘోరజంతువులు గోళ్ళతో గ్రుచ్చుట, కొరుకుటవలనను, లోతుగల గోతుల

లోను, రైళ్ళక్రిందను, మోటారు కారులక్రిందను పడుటవలనను, చర్మము క్రిందిభాగములు నలుగుటవలనను, తుపాకి, పిస్తోలు మున్నగు ఆయుధములతో గుండు వేసి గుఱ్ఱములను కొట్టుటవలనను పలువిధముల గాయము లేర్పడుచుండును. ఫార్మసీవారి హీలాన్‌ను వాడుము.

గాయములనుండి రక్తమును పోనీయరాదు.

గుఱ్ఱమునకు గాయముతగిలినవెంటనే రక్తమునుపోనీయకుండ ముఖ్యముగా వెద్యుడుగాని,యజమానిగాని,చూచుచుండవలెను. అట్టిగాయమునకు వెంటనే తగుచికిత్స ఆలస్యములేకుండ చేయవలెను. ఇటువంటిచికిత్సలు నేర్చుకొనుటకు గుఱ్ఱపుయజమానిగాని, నౌకరుగాని, ఆతురత పడుటత్యావసరము.

రక్తనాళములు

గుఱ్ఱము దేహమునందు శుద్ధరక్తనాళములు, మలినరక్తనాళములు సూక్ష్మరక్తనాళములు మున్నగునవి యుండును. కాబట్టి వీటికి ప్రమాదము వచ్చినపుడు రక్తము స్రవించుచుండును. రక్తముయొక్కరంగును, అదిస్రవించు విధమును చూచి అది ఎచ్చటనుండి కారుచున్నదో, తెలిసికొనవచ్చును. రక్తమెక్కువగా కారుచున్నయెడల బలహీనత, ధనుర్వాతము, కలిగి మరణము సంభవించును. గాయములలో రక్తము గడ్డకట్టి పేరుకొనును. నెత్తురు కారకుండ ఆపుటకు ప్రకృతిసిద్ధములైన ఉపాయములలో నిది యొకటి. గనుక అట్లు పేరుకొనియుండురక్తమును ఏకారణముచేతనైన కదుపరాదు.

శుద్ధ రక్తనాళమునుండి రక్తముకారుట

ఈ రక్తనాళమునుండి స్రవించురక్తము కాంతిగ, ఎరుపురంగుగానుండును. లోపలనాడులు కొట్టుకొనుటవలన రక్తము కొంచెమువడిగా వచ్చుచుండును. ఇట్లుగుర్రము రక్తనాళమునుండి రక్తము కారుచున్నట్లు తెలిసికొనిన తరువాత వెంటనే చికిత్సచేయుటకు ప్రారంభించవలెను. ఈనాళములు శరీరమునం దంతట నుండును. గనుక వాటివాటి స్థలములను బట్టి చికిత్సలు ప్రత్యేకముగా చేయవలసియుండును. ధమనుల కపాయము గలిగినపుడు మొదట రక్తము నాపుటకు బొటనవ్రేలితో నొక్కవలెను. ధమనులను ఎక్కడనొక్కిన రక్తమాగునో తెలిసికొనవలెను. రక్తము ప్రవహించు భాగములును పరీక్షించుటయందు వైద్యులు చేతులను శుభ్రముగా నుంచునట్లు చూచుకొనవలెను. ఎముకలు విరిగినప్పుడు పేళ్ళు, గాజుముక్కలు గాయములలో నున్నప్పుడు మాత్రము పెద్దశుద్ధ రక్తనాళములను, పట్కారువంటి పనిముట్లతో నొక్కవలెను. తల, నొసలు, కంఠము, జెబ్బ, పొదుగు, తొడ, నాలుక, చెవి మున్నగుభాగములకు దెబ్బతగిలి ఆకస్మికముగా రక్తము స్రవించునపుడు ఛాలా జాగ్రత్తగా చికిత్సలు చేయవలెను. పైనచెప్పిన భాగముల గాయములకు గాయములు తగిలినయెడల పైకియెత్తియుంచుము. ఇట్లు చేసిన యెడల ఆభాగమందలి రక్తము కొంతవరకు తగ్గును. రక్తము స్రవించుభాగమందు వ్రేళ్లను మోపిగాని, తడిలేకుండా పరిశుభ్రముగా నుండుపీచు, దూది, పొడిగుడ్డ మున్నగునవి

గాయముపైనుంచి నొక్కవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన రక్తము ఆగును. అంతకుతగ్గనిచో ప్రమాదముగా నున్నదని అనుమానమున్న వెటరినరీ డాక్టర్నుగాని, పశువైద్యాచార్యునిగాని పిలిపించి చికిత్సచేయిచుంట మంచిది.

గాయములనుగూర్చి కొన్ని ముఖ్యవిషయములు. గుర్రమునకు గాయములు తగిలినవెంటనే తగుచికిత్స చేయనిచో ఈగలవలన గాయముపెద్దదై చాల ప్రమాదము కలిగించును.

గాయములందుండు ఇతర పదార్థములను ముఖ్యముగా తొలగించి శుభ్రము చేయవలెను. శుద్ధజలముతో గాయములనుకడిగి శుభ్రముచేయవలెను. గాయములు తగిలినప్పుడు గుఱ్ఱమునకు విశ్రాంతి నీయవలెను. పనిపాటలు చేయించరాదు. గాయములు చిన్నవైనయెడల అనగా లోతులేనపుడు వాటిఅంచులను దగ్గరగా పట్టుకొని జాలినబంకవంటి పదార్థములను గుడ్డకుపట్టించి గాయములమీద వేయవలెను. గాయము లోతుగా తెగియున్నపుడు ధనుర్వాతము రాకుండ కాపాడవలెను.

గాయములకు చికిత్సలు

గుఱ్ఱమును కత్తితోగాని, తదితర పనిముట్లతోగాని, చర్మములోను, కండరములలోను పొడుచుటచే ఆ భాగమంతయు ఆరంభములో రక్తమిళితమైయుండును. అట్టిసమయములందు లోషన్నుతోగానికడుగుచు గాయములకువేయు ఔషధములను వేయుచు కట్టు కట్టుచుండవలెను, లోతుగా తెగినయెడల అంచులుకుట్టవలసినచో, అనుభవవైద్యులతో కుట్టించు

చుండవలెను. కత్తి తుప్పు పడినదో లేక ఆకార మెట్లున్నదో పరీక్షించవలెను. లేనిచో గాయము మానుటకష్టము.

శస్త్రగాయములను దుమ్ములేకుండ చూడవలెను. లేనిచో ధనుర్వాతముసోకి చనిపోవును. కాబట్టి జాగ్రత్తగా చూడవలెను. లోతు గాయముగానుండి విస్తరించి చర్మపు కండలు వ్రేలాడుచున్నపుడు అంచులనుకుట్టి ప్రతిదినము చికిత్సలు చేయవలెను. పెద్దపులి మున్నగు జంతువులు కరచినప్పుడు లోతుగాయములైనయెడల చాలా అపాయములు గలుగును. గానయిట్టి సమయములందు ఏ భాగమునందు కాటువేసినది ఎంతవరకు ఆభాగము చెడినది వెంటనే కనుగొని చికిత్సచేయవలెను. అట్లు చేయనియెడల వాతముగ్రమ్మి చనిపోవును.

విషసంబంధమైన పశువుల శరీరములో ప్రవేశించుట వలన ఆభాగమంతయు చెడిపోయి క్రుళ్లుపట్టును. కాబట్టిజాగ్రత్తగా పరిశీలించి చికిత్సచేయుట మంచిది.

లోపలరక్తనాళములు చితికిబాగుగానలిగిన ప్రదేశము నల్లబడును. రెండుమూడు దినములైనతరువాత చుట్టునుండు చర్మము పసుపు రంగుగాగాని, ఎరుపు రంగుగాగాని, మారును. నలిగిన చోటనుండు రక్తము అటునిటూ చెదరును అందువలన వాచుటయు నల్లబడుటయు తటస్థించును. అవయవములు ఎక్కువగా నలిగినయెడల ఆయాభాగములను వేడినీటిలోగుడ్డముంచి పిడిచి కాచుటమంచిది. దెబ్బతగిలిన గాయములను, శస్త్రచికిత్సచేసిన గాయములు కొంతకాలము

వరకు మానవు. ఈగాయములను కొంచెముగనో, గొప్పగనో, వాపుగలిగియుండును. ఈ వాపులకు వేడికాపులుతీయవలెను.

గాయములకు పురుగు పట్టనీయరాదు.

సామాన్యముగా అన్నిగాయములకు గట్టిగాకట్టుకట్టిన యెడల రక్తముస్రవించుట ఆగును. గాయములయొద్ద వెంట్రుకలు కత్తిరించినయెడల త్వరగా మానును. గాయములకు వెంటనే చికిత్సచేయనియెడల ఈగలుమొదలగునవి వ్రాలును అందువలన పురుగుపట్టును. కాబట్టి పురుగులు పట్టినయెడల పట్కారుతోగాని, శ్రావణముతోగాని తీసివేయవలెను. లేక చేతిచూపుడు వ్రేలును గాయములోపలకు పోనిచ్చి పురుగులన్నింటిని తీసివేయవలెను. తదుపరిపుండ్లకు వాడుమందులను వాడవలెను.

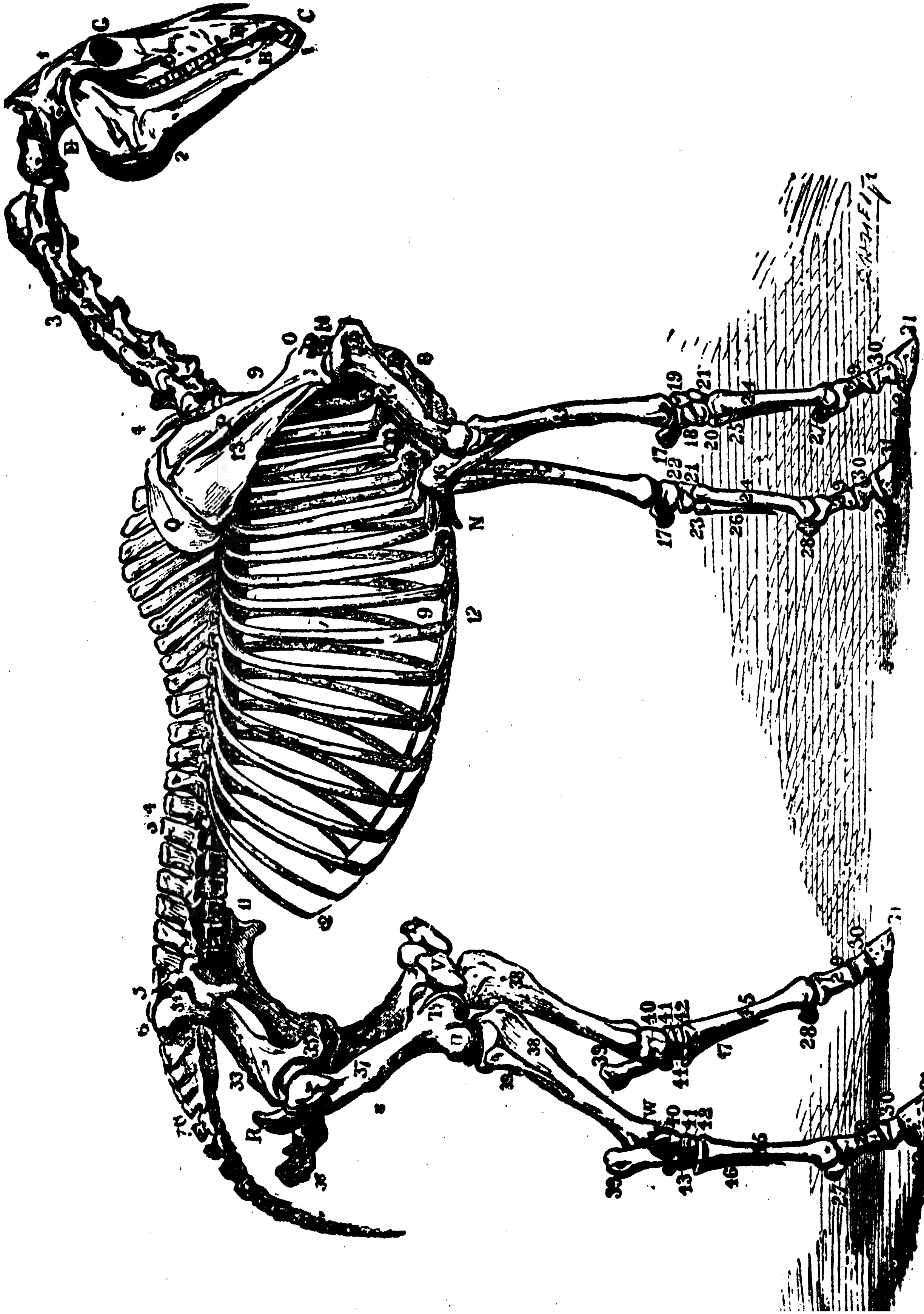
ఎముకలు విరుగుట

గుర్రముయొక్క ఎముకలు దృఢముగా నున్నప్పటికి పెళుసుగానుండుట వలన అవి బలమైన దెబ్బలు తగులుట చేతను, దూముకుటచేతను, సాధారణముగా పింగాణివలె విరుగుచుండును. బయట బలమైన దెబ్బలు తగులుటవలనగాని కండరముల మూలమునగాని, ఎముకలు విరుగుచుండును. ప్రత్యేకముగా ఎముకమాత్రము విరుగుట తటస్థించినయెడల విరిగినభాగము రెండుముక్కలుగా నగును. తదితర అవయవములకు హానియుండదు. ఇట్టి సమయములందు గాయమేమైన యున్నదేమో చూడవలెను. విరిగిన మొనయొకటి చర్మమును పొడుచుకొని బయటకువచ్చి యుండుటవలన రంధ్రముపడును.

ఈ రంధ్రముగుండ గాలి, విషక్రిములు, దుమ్ముచేరి, ధనుర్వాతములోనికిగాని, విష జ్వరములోనికిగాని రావచ్చును. ఎముకలు విరుగుటతోకూడ గుర్రము దేహమందలి కొన్ని అవయవములకు హానికలుగును. తల,పుర్రె, ఎముకలు విరుగునప్పుడు కొన్నిసమయములందు మెదడునకును, ప్రక్కటెముకలు విరుగునపుడు, కొన్నిసమయములలో ఉపిరితిత్తులకును హాని కలుగవచ్చును. కొన్నిటికి ఎముక చిన్నచిన్న తునకలుగా నలిగిపోవుటగాని విరుగుటగాని తటస్థించుచుండును.

ఎముక విరిగినట్లు కనిపెట్టుట

ఎముక విరిగినభాగము బాధ పోటుగలిగి వాచును. ఇంతియగాక హానిపొందిన అవయవములు వంకరగానుండును. దెబ్బతగిలిన భాగమును ఉపయోగించుటకు శక్తిలేకుండును. విరిగినభాగమును కదల్చుటకుగాని, ఏపనికైన ఉపయోగించుటకుగాని స్వేచ్ఛగా వదలుటకుగాని వీలుండదు. ఎముక విరిగిన భాగమునకున్న దేహముఆవలివైపుననుండు అదేవిధమైన భాగమునకున్న ఆకారమందు వ్యత్యాసముండును. ఏఅవయవము విరుగునో, దానిఆకారము చెడిపోయి వికృతరూపము కలుగును, ఎడమ కుడిభాగములతో సరిపోల్చిచూచి పొట్టి పొడగు, లావు, సన్నము మొదలగుభాగములు కనిపెట్టవచ్చును. సామాన్యముగా చేతితోతట్టి ఎముకలు కనిపెట్టవచ్చును. అప్పుడు గుఱ్ఱము చాలాబాధపడుచు ముట్టుకొననీయదు.

విరిగిన ఎముకగాయములకు చికిత్స

విరిగినఎముక ఏప్రకారము అతుకుకొనునో దానిని ఆరంభములో తెలిసికొనవలెను. విరిగినకొనలయందు ఎముకతో సంబంధించిన ఒక క్రొత్తపదార్థము ఏర్పడి ఆకొనలు ఒకటితోనొకటి అతుకుకొనును. ఈక్రొత్తపదార్థము మొదట మృదువుగానుండి ఒక నెల లేక రెండు నెలలలోపుగా క్రమ క్రమముగా గట్టిపడి ఎముకగా మారిపోవును. ఈకాలమందు విరిగినఎముక యొక్క మొనలను అవియుండనలసిన చోట ఉంచి ఏమాత్రము కదలకుండ కట్టుకట్టినయెడల ఎముక అతుకుకొని పోవును.

పుఱ్ఱెఎముక విరుగుట

తల, పుఱ్ఱెఎముకలు విరిగినప్పుడు ఒకచోట విరిగినది, ఎక్కువచోట్ల విరిగినది, ఎముకమాత్రమే విరిగినది, లేక రక్తనాళములకు భంగము కలిగినది మొదలగు సంగతులను చేతితో తాకి కనుగొనవచ్చును. ఈ రెముక విరిగిన గుఱ్ఱముతో పని చేయింపరాదు. వైద్యుడువచ్చు లోపల గాయమునుండి రక్తమును ఆపుటకు ప్రయత్నించవలయును,

క్రిందిదౌడ విరుగుట

క్రిందిదౌడ విరిగినపుడు గుఱ్ఱము నోరు తెరువ జాలదు. రక్తముగాని, చొంగగాని రెండును, కలిసిగాని నోటినుండి వెడలుచుండును. గుఱ్ఱము చాలా బాధపడుచుండును, దీన ముగా చూచుచుండును. పైపుఱ్ఱె ఎముకవిరిగిన మాదిరిగనే దీనికికూడ చికిత్స చేయువచ్చును. వైద్యుని రప్పించి దౌడను

యథాస్థానమునకు తెచ్చుటకు ప్రయత్నించవలెను. అటు తరువాత కట్టుకట్టి ముడి వేయవలెను. గుఱ్ఱముయొక్క గడ్డము అడుగు భాగమునుండి తలకు పైగా ముడివేయవలెను. కట్టు గుడ్డ పొడవుగా నున్నయెడల మరల తలకు కట్టు ముడివేయవలెను.

ప్రక్కఎముకలు విరుగుట

గుఱ్ఱము రొమ్మునకును, వెన్నెముకకును. మధ్యగా సాధారణముగా ప్రక్కటెముక లుండును. ఇవి విరిగినపుడు గుఱ్ఱము ఊపిరివీల్చునపుడు హృదయభాగము బాధగా నుండును. అట్టి సమయమున బాధగానున్నచో తగు చికిత్స చేయవలెను.

కాలు విరుగుట

గుఱ్ఱము మోకాలు క్రిందిభాగములో నేదైన విరిగినయెడల మొదట వాపుజెందును. ఎక్కువగా విరిగినయెడల ఎముకలు చర్మమును చీల్చుకొని వెలుపలికి వచ్చును. ఇటువంటి సమయములో ఎముకలను స్వస్థానములో చేర్చి కట్టుకట్టవలెను. గుఱ్ఱముతొడ ఎముకలు విరిగినయెడల కట్టుకట్టుట చాలా కష్టము. అచ్చట కట్టునిలువదుగాన యిదివరకు చెప్పిన బద్దలువేసి కట్టుకట్టవలెను.

కట్టుబద్దలు

కట్టు కట్టునపుడు బాధనొందిన భాగమునకు ఆధారము కలిగించుటకును, దానిని కదలకుండునట్లు చేయుటకును కట్టుబద్దలు ఉపయోగించుచున్నవి. కఱ్ఱబద్దలు లేక సన్నని వెదురు

ముక్కలు మున్నగువాటిని కట్టుబద్దలందురు. వీటిని కట్టుతో చేర్చునపుడు ఒత్తిడి విస్తారముగా నుండరాదు. అపాయము తగిలిన భాగముయొక్క కీలుదాటి యుండునట్లు వీటిని చేర్చి కట్టు కట్టవలెను.

బెణుకులు

గుఱ్ఱముయొక్క కాలుజారినను, తప్పటడుగులు వేసినను, అధికముగ పరుగెత్తినను, అధికముగా బరువులు లాగినను పట్టుడు నరములు కొలదిగనో, గొప్పగనో, విస్తరించి సాగినయెడల బెణుకుటయందురు. బెణికిన కొంచెముసేపటికి ఆభాగమువాచి నల్లబడును. రెండుమూడు దినములైన తరువాత చుట్టునుండు చర్మము నలుపుగానైనను, ఎరుపుగానైనను కొంచెము పసుపురంగుగానైనను ఉండును. బెణికినచోట నుండురక్తము అటునిటు చెదరుచుండును. అందుచేత వాచుటయు నల్లబడుటయు,తటస్థించుచుండును. ఒకప్పుడు అపాయములు సంభవించినయెడల ఎముకలు గూటినుండి తొలగక కీళ్ళమీదనుండు సంధిబంధనములు, కండరములు మొదలగునవి మెలికలుతిరిగి నలిగి బాధను కలిగించును. అట్టి బాధలకు బెణుకులని పేరు.

చికిత్స

బెణికిన అవయవమును స్థిరముగా నుంచవలెను. విశ్రాంతి నీయవలెను. బెణికినభాగమును చాలాకాలము వాడుక చేయనియెడల ఆ అవయవము బిగిసిపోవును. ముద్దకర్పూరము 2 తులములు. కొబ్బరినూనె పావుసేరు కలిపి

గోరువెచ్చగా కాచి బెణికినచోట మర్దనచేయవలెను. అప్పుడప్పుడు వేడికాపులు తీయవలెను. ఫార్మసీవారి అంబర్ కేషను వాడుడు.

డెక్కలపగుళ్ళు

గుఱ్ఱములను బండ్లుకట్టి రాతినేలలందు, కంకరరోడ్లమీదను దీర్ఘప్రయాణములు చేయుటచేతను, సరియగు నాళములు డెక్కల అడుగుభాగము అరిగిపోవుటచేతను, ఈవ్యాధి కలుగుచుండును. ఈవ్యాధి ముందరికాళ్ళకును, వెనుకభాగమునకు అప్పుడప్పుడు వచ్చుచుండును. గోరిజలుపగిలి వాపులు పుట్టును. ఆబాధచేత గుఱ్ఱము అడుగు వేయజాలదు. అజాగ్రత్తగా నున్నచో ఆవాపుపుండుగా మారిగిట్ట లుండిపోవును.

చికిత్స

గుగ్గిలము, మైనము, లక్క, సింధూరము ఒక్కొక్కటి పావుతులమువంతున తెచ్చి మెత్తగానూరి పొడిచేసి నూనెలో కలిపి కాచి డెక్కలలోపోసి దానిపైకాచిన వేడి యిటుకరాతి పొడుముతో కాచవలెను. లేక కరక్కాయపొడి, కొత్త సున్నము, పటికబెల్లము మెత్తగానూరి నొప్పిగల గోరిజలకు పట్టించి ఉప్పునీటితో కాచవలెను.

లేక నిమ్మరసము, సైంధవలవణము, మేకపాలు, జిల్లేడుపాలు, గుగ్గిలము, ఆవువెన్నతో, కలిపి రాయవలెను. లేక హారిదళం, కాచు, జీడిగింజలు, సున్నము, కరక్కాయలు, నువ్వులు, కరిధూపము, ఇవిఅన్ని పొడిగానూరి ఆముదముతో కలిపి నూరి పగుళ్లకు, పుండ్లకు రాయవలెను. లేక చింత చెక్కలు, ఉత్తరేణి పుడకలు కాల్చినమసి వాడవలెను.

డెక్కలకు క్రుళ్ళుడు పుట్టుట

గుఱ్ఱము గిట్టలమీదుగా బండివగైరాలు పోవుటవలన గాని, ఇనుపరేకులు పడి గిట్టలు తెగుటవలనగాని, గాయములకు చేతగాని చికిత్సలు చేయుటవలనగాని, తదితర వ్రణముల వలనగాని క్రుళ్లుడుపుట్టి బాధించుచుండును.

చికిత్స

ఈవ్యాధి చికిత్సచేయుట చాలాకష్టము. ప్రతిదినము కట్టుకట్టవలెను. క్రుళ్ళకుండజేయు పదార్థములువేసి చికిత్స చేయవలెను. జీడివిత్తులు సేరుతెచ్చి త్రొక్కి చమురుతీయవలెను. తరువాత సేరు గొఱ్ఱెకొవ్వు, అర్ధసేరు మైనము, అర్ధసేరు ఆవునెయ్యి, అర్ధసేరు నువ్వులనూనె, అర్ధసేరుఆముదము తీసికొని పైచమురుకలిపి కాచవలెను. తరువాత గుఱ్ఱము డెక్కను రక్తము వచ్చునట్లు తీసివేసి దానిపైన చురుక్కుమనునట్లు కాచినతైలము పోయవలెను. తరువాత మైనమును బిళ్ళగాచేసి దానిపైనవేసి మర్రియాకువేసి కట్టుకట్టవలెను. ఆకట్టు మూడుదినములుంచి నాల్గవనాడు గారపట్టు నీటితో కడిగి మరల మైనపు బిళ్ళనువేసి కట్టుకట్టవలెను. పుండుమానువరకు నిట్లేచేయవలెను. ఫార్మసీవారి వెటరినరీ ప్లాస్టరును వాడుడు.

డెక్కలలో దుర్మాంసము పెరుగుట

డెక్కలకు దెబ్బతగిలినపుడు, తగుచికిత్స చేయునపుడు గాని, ఏదెబ్బయైన తగిలినపుడు శస్త్రముచేసి సరిగా చికిత్స

చేయునపుడుగాని, కత్తినరుకు తగిలి డొక్కచీలినప్పుడుగాని, ఈ దుర్మాంసము పెరుగుచుండును.

గుఱ్ఱము నడచునపుడు గిట్టలసందుననున్న దుర్మాంసమునకు పుల్లలు, గడ్డలు గ్రుచ్చుకొని బాధనొందును. దుర్మాంసము పెరిగి బాగుగా ముదిరినయెడల శస్త్రము చేయుట కష్టము. కాబట్టి వెంటనే దుర్మాంసమునకు చికిత్స చేయుట మంచిది.

చికిత్స

దుర్మాంసమును పదునైన కత్తితో కోసివేసి దానిపైన ముసాంబ్రము 1తు, పటిక 1తు, నూరి జిల్లేడుపాలతో కలిపి నూరి కోసినభాగమందు వేసి కట్టుకట్టవలెను. లేక హారిదళము 2తు, కవిరి 2తు, కరక్కాయలు 2తు, కరిధూపము 4 తు, ఉసరికపప్పు 3తు, ఉత్తరేణి సమూలపుపొట్టు 6తు, తెచ్చి కాల్చిచేయగా వచ్చినచూర్ణమును నాలుగుతులములు తీసికొని మెత్తగానూరి ఆముదముతో కలిపి మలాముగావండి దానిపైన అప్పుడప్పుడు రాయుచుండవలెను.

లేపములు-ఉడుకులు

తమిదపిండి-	15 తు	కావిరాయి-	2 తు
ఉప్పు-	3 తు	కర్పూరము-	½ తు
పసుపు-	1 తు	మెత్తనిసబ్బు-	3 తు

కలిపి సేరున్నర నీటిలోవేసి ఉడకబెట్టి నొప్పిగల భాగమునకు, కాళ్ళపట్లకు పట్టించి ఆరుగంటలసేపుంచి గోరు

వెచ్చని నీటితో కడుగుచు తగ్గువరకు ప్రతిరోజు వేసిన నెమ్మదించును.

తమిదపిండి-	8 తు	సబ్బు-	2 తు
మొక్కజొన్నపిండి-	6 తు	కావిరాయిపొడి	3 తు
కర్పూరతైలం-	2 తు	ఉప్పు-	2 తు

కలిపి ఉడికించి పట్టువేసి పై మాదిరిగనే చేయవలెను

ముసాంబ్రము-	2 తు	మైదాలక్రడి	2 తు
పసుపు-	1 తు	నల్లమందు-	$\frac{1}{8}$ తు
సబ్బు-	1½ తు	ఎఱ్ఱకుంకుమ-	2 తు

కలిపి నిమ్మకాయలరసముతో మెత్తగానూరి, రొమ్ము నొప్పులకు, రొమ్ము దెబ్బలకు పట్టువేసి ఉప్పుతోగాని, తవుడుతోగాని వేడికాపులు తీయుచు ఏదైన మసాలా పెట్టిన తగ్గును.

చేదుజీలకర్ర-	6 తు-	పసుపు	2 తు
నల్లఉమ్మెత్తాకుపసరు	15 తు	ఉప్పు	4 తు

కలిపి సేరునీటిలో వేసికాచి అండముల వాపులకు పట్టువేసి వేడికాపులు తీయవలెను.

పుట్టమన్ను-	తగినంత	వావిలాకుపసరు-	10 తు
సన్నావాలు-	4 తు	వెల్లుల్లి-	4 తు
ఇంగువ-	2 తు	గుగ్గిలము-	2 తు

కలిపి ఉడికించి గుఱ్ఱము నాలుగు కాళ్ళకి వాపులున్నపుడు పట్టువేయుచు, తీయుచు కొన్నిరోజులు చేసిన తగ్గును.

పుట్టమన్నును మేకమూత్రముతో ఉడికించి వాపులకు పట్టించిన తగ్గును.

కవిరి-	3 తు	ఆడ్యాలు-	3 తు
సబ్బు-	4 తు	కస్తూరిపసుపు-	2 తు
ఆముదపుపప్పు-	10 తు	నెయ్యి-	15 తు
నిమ్మకాయరసము	పావుశేరు	నువ్వులనూనె	15 తు

కలిపి కలియనూరి వాతనొప్పులకు వరుసగా పట్టించి రెండురోజులకొకసారి వేడినీడితో కడుగుచు మరలరాయుచూ వచ్చిన తగ్గును.

సహదేవ పశువైద్య ఫార్మసీవారి అంబర్ కేపన్‌ను గాని లేక ఐఓడిన్‌నుగాని వాడుచు అశ్వబలవర్ధనిని లోపలికి పెట్టుచు వచ్చిన తగ్గును. లేక వెటరినరీ ప్లాస్టర్‌ను మర్దన చేయుచు వాశారికను వాడిన తగ్గును.

మసాలాలు

చేదుజీలకర్ర-	10 తు	వాము	25 తు
కురంజీవాము-	15 తు	తెల్లజీలకర్ర	6 తు
శొంఠి-	10 తు	పెద్దలవంగపట్ట	10 తు

మెత్తగానూరి ప్రతిరోజు దాణాలోగాని, బెల్లంతో గాని 5 తులములవంతున పెట్టిన బాగుగా పనిచేయును.

సన్నావాలు-	5 తు	పిప్పళ్ళు	6 తు
వెల్లుల్లి-	10 తు	మిరియాలు	6 తు
వాము-	15 తు	గ్రంధిబాడు	5 తు
కోష్టు-	4 తు	వాయులవంగాలు	8 తు
శొంఠి-	8 తు	పిప్పలికట్టె	6 తు

మెత్తగానూరి నిమ్మకాయంత బెల్లములో 4 తులముల చూర్ణమును కలిపి ప్రసవించిన గుర్రములకు వరుసగా పక్షమురోజులు పెట్టవలెను.

జాపత్రి-	6 తు	లవంగాలు	8 తు
జాజికాయ-	5 తు	వస	4 తు
ఏలక్కాయలు-	6 తు	ముసాంబ్రము	10 తు

మెత్తగానూరి ప్రతిరోజు అర్ధసేరు గోరువెచ్చనినీటిలో 3 తులముల చూర్ణమునుకలిపి గుర్రపుపిల్లలకు ఈయవలెను.

వెల్లుల్లి-	10 తు	ముసాంబ్రం	10 తు
శొంఠి-	12 తు	కస్తూరిపసుపు	10 తు
వస-	4 తు	పెద్దలవంగపట్ట	18 తు
పిప్పళ్ళు-	6 తు	కటకరోహిణి	10 తు
అక్కలకర్ర-	8 తు	సైంధవలవణము	15 తు
కురంజీవాము-	10 తు	మరాటిమొగ్గలు	10 తు
వెలిగారం-	6 తు	వాము	25 తు
ఇంగువ-	5 తు	లవంగాలు	6 తు
మహిసాక్షి-	6 తు	ఏలకులు	5 తు
ఎండుమిర్చి-	15 తు	ఆవాలు	8 తు
		నల్లజీలకర్ర	15 తు

కలిపి మెత్తగానూరి వస్త్రకాళితముపట్టి ప్రతిరోజు 6 తులములపొడిని దాణాతోపెట్టిన చక్కగా పనిచేయును.

చేదుజీలకర్ర-	8 తు	వెల్లుల్లి	15 తు
మిరియాలు-	4 తు	నీరుల్లి	15 తు

శొంఠి-	6 తు	సన్నావాలు	4 తు
వాము-	15 తు	పటిక	1 తు
ఉప్పు-	10 తు	ఇంగువ	4 తు

కలిపి మెత్తగా గోరువెచ్చని నీటితోగాని, మంచి బెల్లంతోగాని దినమునకు ఆరుతులములవంతున ఈయవలెను.

వేయించిన శనగపిండి-	30 తు	పిప్పళ్ళు	4 తు
వేయించిన మినపపిండి-	20 తు	కటకరోహిణి	6 తు
శొంఠి-	5 తు	తెల్లజీలకర్ర	4 తు
కొట్టుపసుపు-	6 తు	పొంగించిన వెలిగారం	4 తు

కలిపి మెత్తగానూరి సారాయితో నిమ్మకాయంత ఉండజేసి ప్రతిరోజు ఒకటివంతున వాడవలెను.

ఇంగువ-	2 తు	కర్పూరము	$\frac{1}{8}$ తు
నవాసారము-	3 తు	శొంఠి	4 తు
యష్టిమధుకము-	2 తు	వాము	10 తు

మెత్తగానూరి పూటకు నాలుగు తులముల పొడిని తగినంత తేనెతోగాని, బెల్లంతోగాని పెట్టిన దగ్గు, జలుబు తగ్గును.

ఇంగువ-	1 తు	పుగాకు-	$\frac{1}{4}$ తు
నల్లఉప్పు-	2 తు	సొంటి-	1 తు

కలిపి ప్రతిమూడు గంటలకు గోరువెచ్చని నీటితో యిచ్చిన కడుపుబ్బు కడుపునొప్పి తగ్గును.

వాయులవంగాలు-	2 తు	దానిమ్మవేరుచెక్క-	2 తు
మోదుగవిత్తులు-	1 తు	ఉప్పు-	2 తు

కలిపి తేనెతోగాని, బెల్లంతోగాని కలిపియిచ్చిన పేగులలోని నులిపురుగులు చనిపోవును.

వాయులవంగాలు-	6 తు	సునాముఖి	3 తు
నేలవేము-	4 తు	సొంటి	4 తు
అన్నభేది-	2 తు	మైలతుత్తం-	$\frac{1}{16}$ తు

కలిపి గుఱ్ఱములకు బలవర్ధకముగా ప్రతిరోజు దాణాతో ఈయవలెను.

పరా:- గుఱ్ఱముల రోగముల విషయమై ఎన్నో రకముల చికిత్సలు గలవు. ఆంగ్లేయ చికిత్సలుకూడ గల్లవు. ప్రథమ చికిత్సకు మాత్రమే ఈ గ్రంథము ప్రకటించడమైనది. ఎంతో శాస్త్రజ్ఞానము తెలిసిన పండితుడైనగాని ఈ అశ్వవైద్యమును తరచలేడు. వచ్చేకూర్పు నాటికి విశాలముగా ప్రకటించగలను.

హల్వాలు

మంచిబెల్లం-	1 వీశె	కొట్టుపసుపు-	4 తు
వెల్లుల్లి-	6 తు	నల్లనువ్వులు-	సేరు
ఆముదపుపప్పు-	10 తు	ఉప్పు-	10 తు

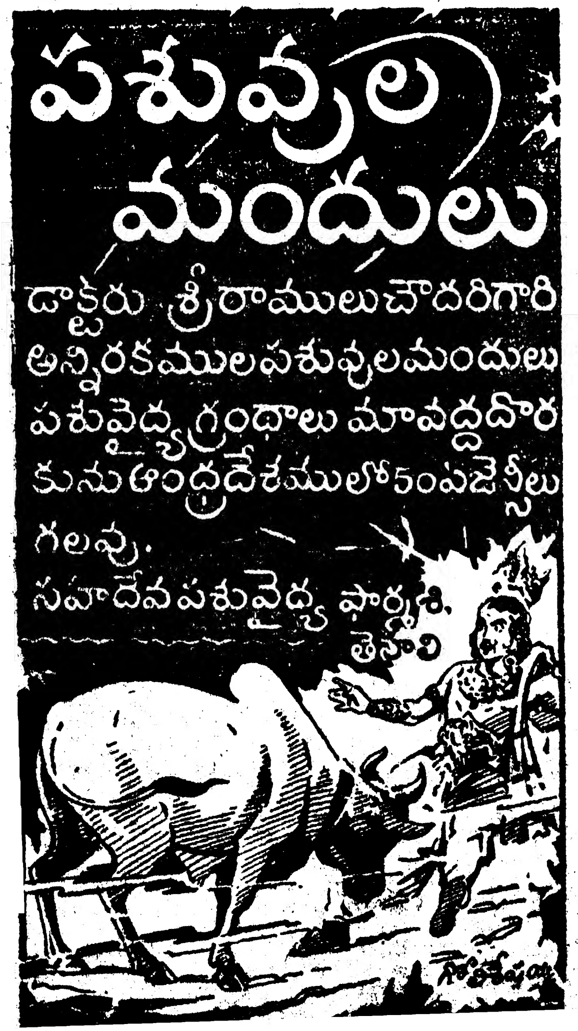
కలిపి మెత్తగా త్రొక్కి తగినంత ఆవునేతితోగాని, గేదెనేతితోగాని కలిపి వండి ప్రతిరోజు నారింజ కాయంత పెట్టిన గుఱ్ఱము బాగుపడును. నువ్వులు మాత్రము విడిగా త్రొక్కి తరువాత కలుపవలెను.

మంచిబెల్లం-	2 వీ	పసుపు-	6 తు
తేనె-	10 తు	మెంతిపిండి	సేరు
గుగ్గిలము-	15 తు	యష్టిమధుకం	6 తు

ఇవన్నియు కలిపి త్రొక్కి సేరు నేతితో కలిపివండి ప్రతి రోజు పావుసేరు తినిపించ వలెను.

వేయించిన నల్లఉలవల పిండి- సేరున్నర
యష్టిమధుకం- 6 తు
కొట్టుపసుపు- 4 తు
పంచదార- సేరు

కలిపి కొంచెము గోరువెచ్చని నీటితో పదును చేసి రాత్రిపూట వెలగ కాయంత పెట్టవలెను.

నువ్వులపిండి- 2 వీసె
పసుపు- 6 తు
ధనియాలు- 10 తు
శిరంజీవాము- 8 తు

కలిపి మెత్తగా నూరి సేరున్నర నేతిలో కలిపి నానబెట్టి ఉండలు జేసి రోజు కొక నారింజ కాయంత పరిమాణము పెట్టవలెను.

Printed at Saradhi Press, Tenali. G. 95 C. 500 -9-47 for Pasu Vaidya Grandha Mala, Tenali. Spl. Permit D. Dis P. Con. A/47 D-18 3 47.

SAHADEVA PASUVAIDYA PHARMACY

TRADE MARK

• TENALI •

END OF
TITLE